ŠIAURĖS ATĖNAI

ISSN 1392-7760 2026 m. lapkričio 6 d. Nr. 21 (1493) Kaina 2,20 Eur

Galbūt čia slypi viena iš Ciani kūrybinio ilgaamžiškumo paslapčių: ji iki šiol nebijo žaisti ..... p. 4

Kažkas iš istorikų pasirašęs juokingu slapyvardžiu – Vilniaus Kelmas ..... p. 10

Šįvakar visur tiek visko vyksta, o aš niekur neisiu ..... p. 14

Sec Nėro kalnas

ARNO CAMENISCH

Kerdžius kabo ant parasparnio eglyne kiek žemiau ganyklos trobelės Sec Nėro papėdėje. Kabo nugara į kalną, trobelėje girdėti jo keiksmai; veidu jis atsigręžęs į kitą slėnio pusę, kur į dangų stiebiasi kalnų smailės, viena greta kitos, o vidury su savo 3 101 metro galia stūkso Pėc Tumpyvas, tarsi norėdamas pranokti kitas besnieges viršūnes. Jis parsiras, sako kerdžiaus padėjėjas, tegu dar paspurda, jei nepavyko perskrist.

Sūris pučiasi, naktį nurita ant grindų akmenis, kuriais buvo prislėgtas, ir visi pabunda. Giedrą naktį kiauliaganis ir karvaganis neša sugedusias galvas per kiemą, pro tvartą ir išmeta jas į atmatų duobę už tvarto. Kerdžius ir jo padėjėjas stovi tarpdury, rankos kišenėse.

Kerdžiaus padėjėjas turi aštuonis pirštus, penkis ant kairės rankos ir tris ant dešinės. Dešinę ranką jis dažniausiai laiko kišenėje arba po stalu ant šlaunies. Kai guli lauke, ant žolės šalia kiaulių gardo, nusimovęs batus ir kojines, ir miega, kiauliaganis skaičiuoja jo kojų pirštus. Kerdžiaus padėjėjas miega popiet, nes naktim dirba. Jis pranyksta, kai visi guli lovose, ir grįžta kažkada paryčiais. Šunis vedasi su savim, kad naktį tie neimtų skalyti.

Kiauliaganį graužia sąžinė, nes viena kiaulė guli garde ir nenori keltis. Kiauliaganis žino, jog šaltas kiaulės šnipas reiškia, kad ji nugaišo, bet vis tiek kelis kartus metalu kaustytu batu baksteli jai į šoną, juk galėtų dar atsikelti. Kerdžius sako, *quel ei futsch, ti tgutg**. Taigi lieka tik devyniolika kiaulių. Su kerdžiumi dvidešimt, mąsto kiauliaganis. Prisirišęs vienkoję melžimo kėdutę kerdžius grįžta į tvartą, o kiauliaganis varo kiaules atgal į gardą ir vaizduojasi, kaip kerdžiaus kėdutė ima ir perlūžta. Garde kiauliaganis suskaičiuoja kiaules ir gauna aštuoniolika stovinčių ir vieną gulinčią. Dar ir šita padvėsė. Greitai čia viskas vyksta, galvoja kiauliaganis, jei taip ir toliau, ryt ryte nebeturėsiu nė vienos ir galėsiu eit namo. Vakaro saulei lendant už kalnų viršūnių, o Tumpyvui pasidarius tamsiai geltonam, šešėliuotam, ateina veterinaras Čarneris – su barzda, storu pilvu ir storu sūnumi, kuris nesisveikina su kiauliaganiu, tik su kerdžium. Jos per daug prisirijo, plyšo žarnos, kerdžiui sako veterinaras.

Klemenso karvė, ta tamsioji, galva išverčia tvoros kuolus ir pabėga. Kitos penkios Klemenso karvės risnoja jai iš paskos. Karvės – gudrūs gyvūnai, sako veterinaras, daug gudresni už arklius, arkliai naudojasi savo statusu, sako jis, arkliai atrodo elegantiški, tačiau iš esmės yra buki. Nors karvės ir protingesnės nei arkliai, karvaganis vis tiek klaidžioja po mišką ir tikisi rasti Klemenso karves, kol saulė dar visai nenusileido.

Vakare mašina atvažiuoja nepieninių gyvulių ganyklos, kuri ribojasi su Štavonu, piemenė. Ji grįžo iš Ilanco, ten iškastravo jos šunį, greitai apsisuko, bet tas dar neatsigavo. Ji atidaro galines raudono savo automobilio duris, kur šuniui išimties tvarka leidžiama gulėti ir inkšti. Jis nenori lakstyti, sako ji, šuo nelipa, lieka gulėti, jis vėl lakstys, sako kerdžius, jam reikia laiko, o piemenė prašo, kad važiuotų kartu, ganykloj padėtų iškelti šunį iš mašinos. Kerdžius nuseka paskui ją, pasikviečia ir šunis, tie pasileidžia įkandin mašinos. Kerdžius žiūri pro langą ir švilpčioja jiems, kad nesustotų ir negrįžtų prie trobelės.

Ryte kerdžius guli ant medinio suolo priešais trobelę su pustuščiu degtinės buteliu rankoje ir miega. Tuo tarpu pirmame aukšte kerdžiaus kambaryje su vaizdu į Tumpyvą ant prancūziškos lovos stovi ožka ir šlapinasi.

Kiaulės kasdien ištrūksta iš gardo, suręsto žemiau trobelės. Jos pasiknisa po vieline tvora ir per pievas leidžiasi prie miško, kuriame kabojo kerdžius. Kiauliaganiui tai vienodai rodo, vakarop jos vėl grįš. Kerdžiui tas ne vienodai, reikia jas nubausti, sako jis ir paduoda kiauliaganiui reples su žiedais, kartu pasiųsdamas ir padėjėją. Tvarte padėjėjas ima reples ir žiedus, o kiauliaganis išsirenka kiaulę, sučiumpa ją už ausų, užšoka ant nugaros, ta dar garsiau sužviegia, patempia ausis atgal ir keliu prispaudžia šoną, kad kerdžiaus padėjėjas galėtų įkišti reples į knyslę ir užspausti. Įvėrus žiedą, kiaulė metasi į priešingą kampą ir pasislepia už kitų kiaulių, kurios laižo kraują, tekantį jai iš šnipo.

Daivos Kairevičiūtės nuotrauka

Praėjusį pavasarį aptvarkytu žvyrkeliu gražiomis mašinomis atvažiuoja turistai, jie sustoja palei trobelės tvorą ir papypsi. Jie pypsi ir žiūri į kalvą už trobelės, kur žolėje guli karvaganis ir kiauliaganis, ir rodo jiems ženklus, kol galiausiai patys turi išlipti ir atkelti tvorą, kad galėtų pravažiuoti, o po dvidešimt minučių pravažiuoja tuo pačiu keliu atbuliniu bėgiu, nes kelias toli neveda ir didelėms mašinoms nėra kur apsisukti; prieš tvorą, kurią paliko atkeltą ir kuri dabar vėl užkelta, jie turi sustoti ir vėl ją atkelti. Piemenys guli ant kalvos žolėje ir moja iškylautojams.

Žvyrkelio posūkyje keldamas dulkes mopedu atvažiuoja kunigas, jo sutana plaikstosi vėjyje. Popiečio įsauly šunys skalydami metasi prie šalmuoto kunigo, tas vos nenudarda šlaitu žemyn į rododendrus. Kunigas pastato mopedą prie trobelės ir gauna kavos, tada visus paprašo sustoti priešais trobelę kalnų fone ir, užvožęs per snukį šuniui, kuris pašokęs jį aplaižė, liepia prašyti Dievo, mūsų tėvynės Viešpaties, kad vasara būtų graži. Pūsteli vėjas, kaimenė nusileidžia prie gardo, o kunigas, užsidėjęs stulą, vidury karvių ir gyvulių dalija maldaknyges. Jis nurodo puslapius, skaito, dabar jau ištrūksta ir kiaulės, atbidzena prie kunigo, tampo jam už sutanos, ganovai kartoja, ką jiems uždavė kunigas ištisą valandą ligi amen, kol viskas palaiminta, ir kunigas sėdasi ant mopedo su sūrio galva ir penkiais kilogramais šviežio sviesto, prasispraudžia pro nekantraujančią kaimenę ir dingsta vakaro žarose.

Juodasis avinas su balta dėme ant kaktos stovi tvarto viduryje; įgriūva karvės ir sulaužo jo priekinę koją. Jam sugipsuoja abi kojas. Juodasis avinas pašėlęs, nesileidžia glostomas, bet sugipsuotas leidžiasi, nes negali paspukti. Kartą, kai priekinės kojos dar buvo sveikos, tvarte jis buvo pririštas virve; kiauliaganiui prisiartinus, nutraukė virvę ir paspruko. Nereikia bijoti kiauliaganio, sako kerdžiaus padėjėjas.

Gaidys nieko nebijo ir nesprunka, tas aržus paršas, sako kerdžiaus padėjėjas. Kai padėjėjas prieina per arti, jis šoka ant jo, ir padėjėjas turi spirti jam kaustytu batu, kad paskristų atgal. Gaidys, gražuolis, saugo savo vištas, visur ir visada jas gina.

Karvaganis klūpo prie savo lovos ir rodo kiauliaganiui sviedinio dalis, kurias rado ganyklos pievose tarp rododendrų ir edelveisų. Sviediniai ilgi kaip dilbis, sulinkę, su galvutėmis ir be jų. Kiauliaganis apsuka sviedinius, mesteli į viršų ir sugauna. Galiausiai sviediniai vėl atsiduria po karvaganio lova ir po apklotu. Kartą į ganyklą atsibeldęs kerdžius irgi randa šovinį, liepia piemenims jį tuojau pat plačiai aptverti, pastato karvaganį į sargybą, džasčiu** važiuoja žemyn į kaimą, tada ankstyvą popietę iš už posūkio pasirodo trijų karinių mašinų kolona su specialistais, kurie mūvi pirštines ir specialius drabužius; jie sviedinio neliečia, artinasi prie jo iš visų pusių šliaužte, jie turi prietaisus, kuriais kažką nuskaito ir pasižymi, ir galiausiai išneša sviedinį, karišku žingsniu nužygiuoja žemyn iki trobelės, vadas priešakyje, neatsisveikinę sėda į kamufliažinių spalvų mašinas ir už posūkio pranyksta palikdami dulkių kamuolius.

Šuo strykteli ir aplaižo karvaganį, kitas, senesnis, risnoja priekyje. Šuo strykteli, tvirtai įsikanda karvės uodegos ir leidžiasi tempiamas, kol karvė jam įspiria ir jis atleidžia sąkandį, suinkščia, pabruka uodegą ir grįžta prie karvaganio. Šunys gerai sutaria, jauniklis ir senis pilkis, pykstasi tik dėl ėdalo.

Šluboji nenori eiti, šluboji velkasi paskui kaimenę, vis stabtelėdama. Karvaganis muša ją lazda per kryžkaulį, kol lazda sulūžta. Kaimenė seniai pradingus miške.

Vėlyvą vakarą šalia trobelės prie savo pilko džasčio vairo sėdi kerdžius, laikydamas slyvinės butelį, greta jo, keleivio vietoje, – padėjėjas, ant galinės sėdynės – karvaganis, kiauliaganis ir abu šunys. Mašinoje saugiausia, sako kerdžius, jis kas kartą krūpteli, kai trenkia žaibas, sulaužo karvaganio tvoras, pamiškėje padega egles. Lietus nuplauna ganyklas ir purviną džastį.

Slėnis kitoj pusėj pereina į lomą, kurią užveria miškingi šlaitai ir užtvankos damba. Ties užtvankos damba kažkas kabo ant virvių, tai meninykas, sakė ūkininkai, meninykas, jis nori išpaišyti užtvankos dambą, Suvorovo atminimui. Kairėje pusėje jis nupaišė figūras ir mėlynus keturkampius bei baltus keturkampius. Juodos figūros su didelėm skrybėlėm, žengiančios per užtvankos sieną ten, kur saulės ir šešėlio riba. Kerdžiaus padėjėjas paduoda kiauliaganiui žiūroną, kad tas pažiūrėtų į kybantį meninyką. Anapus užtvankos dambos kiauliaganis mato platų žalią slėnį.

Nukelta į p. 4 ►

* Šita nugaišusi, kvaily. (*Retoroman.; visos pastabos – vertėjo.*)

** „Subaru Justy“ automobilis.

Arno Camenischas (g. 1978) – romanšių (arba retoromanų) kilmės šveicarų prozininkas, poetas, dramaturgas. Gimė ir užaugo Tavanazos miestelyje, Graubiundeno (arba – retoromaniškai – Grišuno) kantone, kurio beveik visą teritoriją užima Alpių kalnynas ir kurio viduryje gyvena daugiausia romanšių tautos atstovų. Camenischas rašo vokiečių ir retoromanų kalbomis. Bene žymiausia jo knyga – vadinamosios „Alpių trilogijos“ pirmoji dalis romanas „Sec Nėro kalnas“ (*Sez Ner*, 2009) – pagrečiui buvo išleista vokiečių ir retoromanų kalbomis. Siūlome susipažinti su šio romano, kurį netrukus lietuviškai išleis Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos leidykla „Hieronymus“, pradžia. Išsamiau „Sec Nėro kalną“ pristatantį vertėjo tekstą skaitykite p. 5.

Gumbavapsvių obuolaičiai

Ateinu į redakciją rašyti. Už stiklinės kabineto sienos matau J., palinkusią prie redaguojamų tekstų, – nepakeldama galvos, mosteli pasisveikindama. Slankioju iš kampo į kampą, braukau dulkes nuo knygų nugarėlių. Tada sėdu prie kitų darbų, bet ne to – pagrindinio, – dėl kurio atėjau. Saulės rezginin įsimeta mažut mažutėlė prokrastinacijos spyruoklė, savo įvijom pamažėl įveršianti kvėpavimą. Patrinu krūtinę, užsimetu paltą ir maunu pro duris, palikdama J. tokia pat poza.

Lauke – išsipildžiusi saulėto rudens popietė, žygiuoju čežindama lapus, pasuku pažįstamu šuntakiu palei Vilnelę, po kojomis – klevų ir ąžuolų lapai, pastarieji aplipę gumbavapsvių obuolaičiais, viduje saugančiais po lervą. Paradoksaliai estetiškas parazitavimo būvis, vis dėlto nekenkiantis medžiui, nes lapus su gumbavapsvėmis jis nusimeta. Užlipu į Altanos kalną naujais laiptais, kartkartėmis stabteliu atsipūsti ir apsižvalgyti. Esu vienoje mistiškiausių Vilniaus vietų, dabar apsigaubusioje rūdžių pustoniais, kaskart priverčiančioje rudenį įsimylėti iš naujo, net tada, kai atsižegnoji kaip nuo seniai pasibaigusių santykių. Iš kažkur sklinda meditatyvi muzika, neaišku, ar repetuoja vakare koncertuosianti grupė, ar groja parke dar tebeveikiantis fontanas. O gal kažkas Vilniui sukūrė nuolat čia skambėsiantį foną – niūroką, gotišką, su vis pasigirstančiu pratisu šuns, o gal vilko staugsmu. Į tokią muziką gali siaustis akedija ir Vilniaus splinas. O gal tik mano vaizduotė.

Grįžtant atgal, visiškai sutemsta.

– Rašai? – šelmiškai teiraujasi J. grįžusios, pati skubriai rengdamasi eiti namo. O gal į jogą.

Beje, joga man niekada nesisekė – paprastai būnu nelanksčiausia grupėje ir kai visi sėdėdami ištiestomis kojomis liečia pilvais šlaunis, aš stebeiliju į laimingųjų pakaušius, užstrigusi kaip neįveikiamą riešutą gavusi riešutų gliaudyklė.

Pavydžiu visiems, kurie įsigudrino rašyti dienoraščius. Dienoraščių rašymas nereikalauja gaišti laiko prie teksto jungčių. Teksto jungtis rašyti sunkiausia ir bjauriausia, nes reikia sukti galvą, kaip pradėti rašyti apie tai, kas tau įdomu, net jei tai visiškai nesusiję su tuo, kas jau parašyta.

Nueinu į mišias. Patinka mažosios, neiškilmingos, vykstančios koplyčioje, o ne prie pagrindinio altoriaus. Mūsų nedaug, visi jaučiamės truputį nejaukiai – intymi koplyčios erdvė verčia būti labai arti vieniems kitų. Kai netoliese sėdinti jauna moteris eidama komunijos pasiima ir savo didžiulę kuprinę, mąstau, kad esu galbūt labiausiai nesisaugantis žmogus, kuris paliktų kuprinę ant suolo. Keistuolis visas mišias bučiuoja saulės vaiku vadinamą mergaitę, galbūt dukrą, į kaklą. Būtent melsdamasi norėčiau būti kažkur anapus priešybių, nevertinti. Tačiau vertinu – nepaliktą kuprinę, suaugusiojo intymiai bučiuojamą neįgalų vaiką, tuos, kurie kažkodėl nori garsiau atitarti maldoms arba užbėgti į priekį per „Tėve mūsų“. Ir vis dėlto, mišioms pasibaigus, išeinu laiminga.

Nesiliauju galvoti apie neseniai matytą filmą „Alphonso Lingis. Kontaktas“ (rež. Vytautas Oškinis). Lingis filme ištaria, kad jei žmogus nėra pagiežingas ir jo nekankina sveikatos problemos, tai pakankama sąlyga jam būti laimingam. Vis negalėjau atsikratyti minties, ar šiuo metu įvardintų sąlygų pakanka ir ar dabartiniame neramumų kontekste rami asmeninė laimė nėra savitas dvasinis dezertyravimas. Į šį klausimą sau neatsakau iki šiol ir gal dėl šios priežasties Dievo visada meldžiu neleisti man suklysti.

Artėjant Vėlinėms, bičiuliai pakvietė švęsti Šiurpnakčio į „Kitų knygų“ leidyklą. Kai kurie kruopščiai ruošėsi ir kūrė kostiumus patys – užėjusi į knygyną „Eureka!“, sutikau A., atėjusią pasiskolinti kartono dėžių, iš kurių planavo išsikirpti balandžio kojas. A. parodė nusipieštą balandžio kostiumo eskizą, kuris buvo panašus į meno kūrinį, o L. iš „Šiaurės Atėnų“ nusilipdė papjė mašė saulę ir vaidino Saulės mūšį. Dar buvo vaiduoklis, nelabieji, dvasių, raganų, kiaulė ir visokių kitokių personažų. Sučiršku durų skambučiui, visi susigrūsdavo prie durų, kad pasitiktų naujai atėjusįjį, tada kurį laiką aidėdavo juokas, o svečias mėgaudavosi dėmesiu. Buvo linksma ir jautėmės laimingi. Net ir tada, kai į velnią įsikūnijęs T. skaitė Algimanto Mackaus „Triumfališkąją“ iš rinkinio „Chapel B“ (1965), dedikuoto Antanui Škėmai; visiems choru atitariant: „Ir mirtis nebus nugalėta.“

Per Vėlines ėjau į šalia sodybos esančio mažo kaimelio kapinaites. Eiti reikėjo per mišką, pasišviečiant žibintuvėliu, o artėjant prie kapinių žvakės ant kapų iš tolo atrodė tarsi ilga procesija, pamažėl slenkanti pamiške. Nors kapines juosia neaukšta tvora, įeiti galima tik per šalia stovinčios bažnyčios šventorių, atsidarius metalinius vartelius su kryžium viršuje. Vėjo nebuvo ir ugnis degė ramiai. Uždegiau žvakes ant kelių nelankomų kapų, taip pat nepažįstamų keturių šeimos moterų. Jų kryžius inkrustuotas naivia mozaika iš keraminių plytelių duženų, o kapas nubarstytas šviesiu pušyno smėliu.

•

– Na, ir kam kankintis? Rašymas turi ateiti natūraliai, – sako man J.

– Tada niekas nieko gero neparašytų, – pasipučiu.

Lieku viena. Stebiu, kaip pastate priešais išjungiamos paskutinės šviesos ir dabar šviečia tik mano stalinė lempa.

– EGLĖ FRANK –

AKVILĖ PLATAKYTĖ

•

Atmintis susikaupusi sunkiaisiais metalais
Kuo nusikaltai
Kad rytais traukiniai neišveža tavo liūdesio
Ir vienas pasižymi
Jog dalyvauji šitoj dienoj
Nors ne vienas o
Tūkstančiai minčių per minutę
Ir visos jos nereikšmingos pavyzdžiui
Kaip tingiu gaminti ar tikrai tikrai
Netyčia neprisegiau prie svarbaus laiško kažko
NSFW ar tikrai vertas gyvent
O prieš miegą išjungdamas šviesą
Užgesini savo dieną
Liko tik kas galėjo būti kitaip
„Netflix“ nieko gero nerodo
Įdomesnis net miegas
Gal pačiam ryte išvažiuot išvažiuot ir palikt
Vieną tą dieną
Kaip *eventą* kurį pasižymėjai jog domina
Bet taip ir nesudalyvavai
Nes buvo reikalų buvo vėluota
Traukiniai pamiršo savo maršrutą ir laiką
Šalto oro medūzos dilgina plaučius
Vėl ruduo
Ir net jis tau skauda
Belieka žiūrėti į vandenį
Belieka rieškučiomis semti savo atvaizdą
Ir tapti šuliniu

Eglės Frank nuotrauka

Trinkelių vienišumas, paspirtukų tuštuma

Perfrazuojant „Manic Street Preachers“ dainos eilutes *under neon loneliness, motorcycle emptiness*, Vilniaus viešųjų erdvių transformacijos ir jų tuštumos „svajos“ galiausiai tarnauja vieninteliam tikslui – patogiam ir neįpareigojančiam vartojimui.

Miesto atmintis yra paradoksalus fenomenas. Viena vertus, miestiečiai konservatyviai linkę priešintis bet kokiam sau įprastų erdvių pertvarkymui. Kita vertus – stulbinamai greitai pripranta prie kokio nors naujo, užbaigto ar ne visai užbaigto darinio. Šis pripratimas nereiškia meilės ar bent jau mėgimo, greičiau stojišką susitaikymą su aukštesnių jėgų nuleistais projektais. Kovų, žinoma, būta – Lukiškių vyčiai prieš kalveles, Reformatų protestai, Cvirkos ir Nėries paminklų kovos, Sapiegų parko peripetijos... Tačiau pabaigos beveik visada palieka keistą neužbaigtumo ar tuštumos įspūdį.

Nesigilinant į pačių pertvarkų finansavimo intrigas, kai dažnu atveju paprasčiausiai reikia laiku išleisti ir „įsisavinti“ gautus ES pinigus, galutiniu rezultatu kone visada tampa idėjiškai tuščia, nieko nesakanti erdvė – ar tai būtų Lukiškės, ar dabartinis Cvirkos parkas, ar Bernardinai.

Mano nuomone, tai nėra atsitiktinumas, o reali Vilniaus savivaldybės ideologijos išraiška, kai stengiamasi tiek išvengti bet kokio ideologinio konflikto ir politinės atsakomybės, tiek sukurti maksimaliai saugią, higienišką ir vartojimui pritaikytą terpę. Vadybinis protas istorinį konfliktą laiko paprasčiausiu broku, sklandaus administravimo trikdžiu. Miesto teoretikas Donas Mitchellas šį procesą taikliai vadina viešosios erdvės *sanitizavimu*. Pagal šią logiką, iš miesto privalu iššluoti bet kokią „netvarką“ – tiek socialinę, tiek simbolinę. Todėl geriausias kompromisas vadybininkams tampa sterilus niekas: nukirsti medžiai, nulygintas reljefas, pašalintas nepatogus paminklas ir lygiai paklotos trinkelės. Tai politinio konflikto redukcija į patogų vartojimą, kai istorinis nepatogumas tiesiog užglaistomas nuspėjama rekreacine erdve, kurioje galima ramiai gerti kavą išsineštinai, manevruoti elektriniu paspirtuku, neapsunkinant savęs jokiais atminties klausimais.

Be patogių vartojimo erdvių kūrimo, visos šios įvykusios pertvarkos yra grynai reaktyvios: panaikinamas koks nors klausimų keliantis paminklas, tačiau net ir čia vengiama tiesioginės ideologinės demonstracijos. Mums nuolat kartojama, kad „taip liepė ekspertų komisija“ arba „to reikalauja įstatymas“. Tai gryniausia Slavojaus Žižeko aprašyta ideologijos klasta: ji triumfuoja būtent tada, kai apsimeta tesanti sveikas protas, techninė procedūra ar neutralus taisyklių vykdymas.

Norint neapsiriboti vien abstrakčia kritika, verta pažvelgti į siūlomas alternatyvas. Šioje scenoje vienintelį aiškų, pozityvų ir nuoseklų projektą sugeba suformuluoti dešinioji populistinė stovykla. Jos siūlomas viešosios erdvės įmonumentinimas remiasi tuo, ką filosofas Isaiah Berlinas vadino vertybiniu monizmu: tikėjimu, kad egzistuoja viena absoliuti, neginčijama tiesa, į kurią privalo tilpti visa istorija. Šiai pasaulėžiūrai nereikia šiuolaikinio meno ieškojimų ar atvirų klausimų. Jai reikia sunkaus, tradicinio, figūrinio inkaro – bronzinio raitelio ar granitinio kario, kuris fiziškai įkaltų šventąjį pasakojimą į grindinį ir apsaugotų erdvę nuo postmodernaus išplovimo.

Kita alternatyva – ne tokia vientisa, tačiau taip pat turinti savo ideologiją. Tai nuolat įvairiomis formomis urbanistinėse erdvėse pasirodanti šiuolaikinio meno abstrakcijų paieška, kurios pagrindinė užduotis, regis, jeigu ne kaskart šokiruoti, tai bent jau edukuoti miestiečius, atliekant šventą pedagoginę misiją – paaiškinti, kas yra menas.

Abi šios stovyklos puikiai sugeba viena kitą delegitimuoti, tačiau visiškai neįstengia bent kiek priartėti prie gyvo miesto vizijos. Čia turėtų pasirodyti trečioji alternatyva – seniai ir įvairiomis formomis Vakarų urbanistų deklaruojama „teisės į miestą“ idėja, miesto kaip demokratinės erdvės platforma, kurią kuria patys erdvių vartotojai. Ryškiausiu to pavyzdžiu turbūt galima pavadinti bendruomeninį Sapiegų parko išsaugojimą, tačiau tai, nors ir labai pozityvus lokalaus veikimo atvejis, vėlgi yra gynybinė reakcija, o ne proaktyvus politinis projektas, kuriantis naują erdvę.

Ko reikia, kad tokia galimybė atsirastų? Pirma – nedeklaratyvaus savivaldybės noro perduoti bent dalį realios galios patiems miestiečiams. Antra – turbūt tam tikro „ŠMC vaibo“ nusileidimo šiek tiek arčiau žmonių. Galbūt tik tada Vilnius savo turistinėse reklamose galės didžiuotis ne vien virš stogų kylančiais oro balionais ir rausvais šaltibarščiais, o realiai gyvu, demokratišku ir savo randų nebijančiu miestu.

– KAROLIS JONUTIS –

Projektas „Viešųjų Vilniaus erdvių kontroversijos: konfliktų struktūra ir transformacijos kryptys“ (Nr. S-MIP-24-21) finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos

Videožaidimų apžvalga (6): moralinė panika!

1969 m. jaunas Pietų Afrikos litvakas (nuo Holokausto bėgusio Lietuvos žydo sūnus) socialinis darbuotojas Stanley Cohenas Londono ekonomikos ir politikos mokslų mokyklai (LSE) pateikė savo disertaciją: „Chuliganai, vandalai ir bendruomenė: visuomenės reakcijos į jaunimo nusikalstamumą tyrimas“ (*Hooligans, Vandals and the Community: A Study of Social Reaction to Juvenile Delinquency*). Po trejų metų šios disertacijos pagrindu jis parašė knygą „Liaudies velniai ir moralinė panika“ (*Folk Devils and Moral Panic*) – pirmąją rimtą akademinę knygą apie moralinės panikos reiškinį.

Cohenas tyrė dviejų to meto Britanijos jaunimo subkultūrų – modų ir rokerių – konfliktus Anglijos pajūrio miestuose. Didžiausios jų muštynės vyko 1964 m. pavasarį Braitone, Heistingse ir Klaktone. Britų spauda kumščių nenulaikančius jaunuolius vadino „kenkėjais“ ir „padugnėmis“, o pora drąsesnių skiltininkų – netgi „vidaus priešais“ ir „grėsme tautos dorovei“. Pajūrio kurortus lankę Parlamento nariai vėliau teikė įstatymų projektus, kuriais siekta griežčiau bausti už chuliganizmą. Kolektyvinėje britų vaizduotėje modų atributai – mopedai, ilgos striukės su gobtuvais ir bitlų stiliaus šukuosenos – imti sieti su pavojumi, chaosu, nusikaltimais ir niekam tikusia jaunąja karta.

Cohenas nustatė, kad modų ir rokerių muštynės mastu ar pobūdžiu nelabai skyrėsi nuo įprastų jaunimo *drakių* pajūrio kurortuose ar po futbolo rungtynių (lietuviškai vaizduotei: įsivaizduokite eilinį vasaros vakarą Palangoje prieš dešimt dvidešimt metų ar atmosferą po „Žalgirio“ ir „Ryto“ rungtynių). Taip pat jis atrado, kad britų žiniasklaida galbūt klastojo interviu su „modais anonimais“ ir visaip bandė kišti nesusijusias naujienas po modų ir rokerių konflikto skėčiu.

Moralinė panika, pasak Coheno, – tai metas, kai „pavienius įvykius imame laikyti įprastu reiškiniu“, kai „perdedame žalos rimtumą, mastą, dažnį ir / ar neišvengiamumą“. Tokių epizodų žmonijos istorijoje ir dabartyje apstu: nuo romėnų įsitikinimo, kad nelemti krikščionys sugriaus imperiją, iki mūsų manymo, kad tiktoko prisižiūrėjusių paauglių smegenys pavirs omletais.

Vis dėlto, kalbant apie moralinę paniką, didžioji problema yra ne tai, kad ji apskritai egzistuoja ar kad jos epizodų vis pasitaiko. Kaip ir sąmokslo teorijų atveju, pagrindinė bėda ta, kad kartais moralinė panika kyla dėl labai tikrų ir rimtų problemų, o net ir išpūstuose burbuluose būna krislas tiesos. Pats Cohenas perspėjo, kad nurašyti moralinę paniką kvailumui – pavojingas reikalas, nes visuomenės emocijos ir galimas manipuliavimas jomis yra realūs reiškiniai. Be to, dėl kai kurių moralinės panikos epizodų „realumo“ negalime būti iki galo tikri. Puikus to pavyzdys – praėjusio tūkstantmečio pabaigoje kilusi nerimo banga dėl vadinamosios „2000 metų kompiuterių krizės“, kai baiminomės, kad kompiuteriai neatskirs 2000 nuo 1900 m. Net ir dabar iki galo nesutariama, ar ši krizė nenutiko todėl, kad jai buvo kruopščiai pasiruošta, ar tai nuo pat pradžių buvo tiesiog tuščias perdėtas nerimas dėl kelių pavienių problemėlių.

Atskiras moralinės panikos žanras – vadinamoji „medijos panika“, kai moralinę paniką sukelia nauja, naujoviška ar naujai išpopuliarėjusi medijos rūšis. Šiais laikais vyksta medijų panikos dėl interneto, socialinių tinklų ir videožaidimų, tačiau pati praktika kur kas senesnė. IV a. pr. m. e. parašytame Platono „Faidre“ Sokratas jau nerimauja, kad rašymas ir skaitymas silpnina žmonių atmintį. Šiokią tokią moralinę paniką XV a. Europoje sukėlė ir Gutenbergo spausdinimo staklės. Nors skaityti temokėjo apie 10 % Vakarų Europos gyventojų, vis tiek baimintasi, kad „liaudžiai“ prieinamesnės knygos skatins įvairiausias religines ir politines erezijas. XVIII a., kai raides pažinojo jau apie 50 % vakarų europiečių, buvo kilusi ir kita moralinė panika dėl „skaitymo karštligės“ – neva jaunimas ir moterys, įnikę į knygas, nebeklausys tėvų ir vyrų, išseks, susirgs džiova ir paliks visuomenę be ateities.

Moralinė panika dėl tariamo neigiamo videožaidimų poveikio tęsiasi jau kelis dešimtmečius. Per tą laiką ji kiek išsikvėpė – jos aukso amžiumi būtų galima laikyti paskutinį XX a. ir pirmą XXI a. dešimtmečius. Vis daugiau žmonių žaidžiant videožaidimus (kad ir telefonuose), paplitus įvairių sričių „žaidimizacijai“, gausėjant sociologinių ir psichologinių tyrimų šia tema, videožaidimų *per se* baimė atrodo vis absurdiškesnė. Tačiau tai nereiškia, kad moralinės panikos epizodų, susijusių su videožaidimais, sumažėjo – galima sakyti, kad jie diversifikavosi ir dabar dažniau juos sukelia reakcija į *tam tikrą* žaidimą, o ne į videožaidimus apskritai.

Tad šįkart atiduosiu pagarbą videožaidimams, apie kuriuos visi turėjo po nuomonę, įskaitant ir tuos, kurie niekada jų nežaidė ir nė neketino žaisti. Pasiruoškime piktintis.

„Grand Theft Auto III“ (2001), „Grand Theft Auto: Vice City“ (2002), „Grand Theft Auto: San Andreas“ (2004; visus kūrė „Rockstar North“, Jungtinė Karalystė)

Galėjau šią apžvalgą pradėti nuo klasikos – „Doom“, „Quake“ ir „Duke Nukem“, tačiau man atrodo, kad su GTA, o ypač GTA III serija prasidėjo nauja moralinės panikos dėl videožaidimų era. Minėtosios šaudyklės buvo kontroversiškos, tačiau apsiribojo įvairiausių pabaisų ar „blogiečių“ šaudymu, o jų pagrindiniai veikėjai vykdė kokias nors kilnias misijas, gelbėjo pasaulį ir t. t. 1997 m. išleistas GTA buvo pirmas toks populiarus videožaidimas, kurio pagrindinis veikėjas buvo *blogas*, nemoralus gangsteris, mafiozas, užsiimantis įvairiausiais nešvariais darbeliais: daiktų, pinigų ir automobilių vagystėmis, muštynėmis, suteneriavimu, žmogžudystėmis, pagrobimais, sprogdinimais ir t. t. O štai GTA III pirmą kartą pasiūlė ne tik būti „blogiuku“, bet ir realistišką 3D aplinką, į kurią buvo galima iš tikrųjų panirti, įsijausti į jaunų gangsterių Klodo, Tomio ir Si Džėjaus personažus taip, lyg pats būtum jie.

Būtent pirmaisiais XXI a. metais trys niekuo dėtos raidės G, T ir A tapo „smurtingo videožaidimo“ sinonimu. Šie ir kiti videožaidimai tapo įrankiais tiriant videožaidimuose vaizduojamo smurto įtaką realiam smurtiniam elgesiui. Absoliuti dauguma tyrimų nerado ne tik priežastinio ryšio tarp smurto videožaidimuose ir smurto realybėje, bet net ir koreliacijos. Pora tyrimų nustatė, kad GTA galbūt nežymiai skatina agresyvų vaikų elgesį, pvz., atsikalbinėjimą, rėkimą ar stumdymąsi, tačiau ne realų fizinį smurtą. Šiuo metu, atrodo, sutariama, kad didesnę žalą GTA gali padaryti paties žaidėjo jaunai psichikai, o ne sukelti smurtinį to žaidėjo elgesį, nuo kurio galėtų nukentėti kiti žmonės. Pasirodo, žmonės, net ir jauni, sugeba patenkinamai skirti fantaziją nuo realybės ir neblogai supranta, kokios taisyklės galioja videožaidimuose, o kokios – realiame pasaulyje.

Kadangi 2001 m. man buvo keturiolika ir pats šios serijos žaidimus žaidžiau paauglystėje, tai galiu paliudyti, kad laisvė daryti blogus dalykus ir už tai sulaukti tik dekoratyvinių pasekmių tikrai buvo vienas patraukliausių GTA elementų. Tačiau vien jo nebūtų užtekę šiems žaidimams tapti komerciškai sėkmingiausia klasika. Jau tada mane žavėjo GTA III, „Vice City“ ir „San Andreas“ atmosfera ir puikus, kultūrinių nuorodų ir tamsaus humoro kupinas siužetas. GTA III, kurio veiksmas vyksta Laisvės mieste (*Liberty City*), t. y. Niujorke, įkvėpimo sėmėsi iš „Krikštatėvio“, „Gerų vyrukų“ ir „Sopranų“. Nuodėmių miestas (*Vice City*), t. y. Majamis, atrodo perkeltas tiesiai iš 1983 m. „Žmogaus su randu“ ir Lietuvoje kadaise taip pat populiaraus serialo „Majamio policija“. O „San Andreas“, kurio veiksmas vyksta Los Santose (Los Andžele), San Fjere (San Fransiske) ir Las Venturase (Las Vegase), leidžia įsijausti į etninių mažumų gaujų karus Kalifornijos ir Nevados valstijose.

GTA III ir jo tęsiniai taip pat buvo vieni pirmųjų „didelių“ smėliadėžės tipo atviro pasaulio 3D žaidimų – t. y. žaidėjui pateikė platų ir įvairiausių nuotykių pilną pasaulį, kuriame nėra būtina sekti pagrindine siužeto linija ir galima kūrybiškai nusistatyti žaidimo tikslus pačiam. Labai svarbu čia ir tai, kad didelis žaidimo pasaulis nėra vien plati dykra – jis prisodrintas įvairiausių įvykių ir į žaidėjo veiksmus reaguoja intuityviai, padeda jam eiti pasirinktu keliu.

Tiesa, ties „San Andreas“ GTA serijoje prasidėjo kiti intensyvūs procesai, tebesitęsiantys iki šiol. Pavadinkime juos „simsizacija“ (pagal žaidimą „The Sims“) ir „mainkraftizacija“ (pagal žaidimą „Minecraft“). Kitaip nei ankstesniuose GTA, žaidėjai čia jau gali keisti Si Džėjaus išvaizdą, užsiimti kasdieniais dalykais (valgymu, sportu, slapta ir su tam tikromis modifikacijomis – netgi seksu) ir patys „konstruotis“ žaidimo realybę. Tai – didelis šuolis, nes gausėjant pasirinkimų žaidimo pasaulyje atsiranda vis daugiau „socialinio tinklo“ aspekto ir galimybių monetizacijai (pvz., pinigų viliojimui iš vaikų „mikropervedimais“), o pagrindinė siužeto linija, kadaise buvusi viso žaidimo kamienu, tampa tiesiog dar vienu gyvenimo būdo pasirinkimu uždarame GTA pasaulyje. Aš moralinę paniką mieliau kelčiau dėl šių elementų, o ne dėl „smurto skatinimo“.

„Super Columbine Massacre RPG!“ (2005, Danny Ledonne, JAV)

1999 m. balandžio 20 d. du Kolumbaino (Kolorado valstija) vidurinės mokyklos mokiniai nušovė trylika bendramokslių ir vieną mokytoją, sužeidė dar 23 žmones, o galiausiai nusišovė patys. Kolumbaino žudynės 13 metų, iki 2012 m. Sendi Huko tragedijos, buvo daugiausia aukų nusinešusios šaudynės JAV mokykloje. „Šaudynės mokykloje“ (*school shooting*) – vienas keistesnių Jungtinių Valstijų fenomenų, toje keistoje šalyje įvykstantis po keliasdešimt kartų per metus.

2005 m. kino režisierius Danny Ledonne'as išleido videožaidimą apie šias skerdynes. Žaidėjas žaidžia kaip abu šauliai – deda mokykloje bombas, šaudo į bendramokslius ir mokytojus, gauna patirties taškų (XP) ir keliasi lygį, skaito manifestus, klausosi Marilyn Mansono ir „Nirvanos“, tada (kaip ir realūs šauliai) nusižudo, patenka į pragarą, ten šaudo visokiausius monstrus, grąžina Friedrichui Nietzschei jo knygą „Ecce Homo“, galiausiai susiremia su pačiu Šėtonu, kuris sakosi besižavintis jų darbais.

Žaidimas, žinoma, sukėlė skandalą ir buvo pasmerktas daugelio žurnalistų, apžvalgininkų ir kitų viešų asmenybių, įskaitant ir Kolumbaino skerdynes išgyvenusius žmones. Tačiau taip pat jis tapo populiarus – žaidimą galima parsisiųsti nemokamai, ir taip jau padarė virš milijono žmonių.

Aš, matyt, senstu, nes menininkų saviraiškos laisvė man rūpi vis mažiau. Nors tikrai nesu linkęs į moralinę paniką ir nemanau, kad „Super Columbine Massacre RPG!“ reiktų uždrausti ar kur nors saugiai paslėpti, šiuo atveju man lieka iki galo neaišku: kodėl? T. y. ar tikrai pasauliui buvo reikalingas žaidimas apie Kolumbaino šaudynes ir ar tikrai buvo reikalingas būtent toks žaidimas apie jas? Ar kas nors būtų ką nors praradęs, jei jis nebūtų sukurtas?

Pabaigęs žaidimą dar pusantros dienos jaučiausi, lyg būčiau apsinuodijęs, – matyt, būtent taip mane paveikė interaktyvi paauglіška neapykanta, kurią tikrai gerai, bet įžūliai prikišamai perteikia „Super Columbine“. Galbūt tokia ir yra žaidimo paskirtis – šleikštulys? Tačiau, pirma, tokios žaidėjų reakcijos videožaidimo kūrėjas negali garantuoti: o ar norėtų, kad į sužaidimintas skerdynes kas nors reaguotų pasigėrėjimu, džiugesiu, susižavėjimu? Vėlgi, dauguma žmonių puikiai skiria fantaziją nuo realybės, tačiau Kolumbainas – ne tik fantazija, bet ir realus įvykis, o žaidimas to ir neslepia, iš dalies netgi yra dokumentinis. O antra – jei visi ir reaguotume šleikštuliu, ar tai atliktų kokią nors visuomeninę funkciją? Labai nedaug žmonių mano, kad šaudynės mokyklose – geras ar pateisinamas dalykas, tad papildomas šleikštulys čia nėra reikalingas. O „ginklų kultūros“ gynėjai pačioje Amerikoje į tą šleikštulį galėtų reaguoti toliau aiškindami, kad reikia „daugiau gerų vyrukų su ginklais, kurie sustabdytų blogus ginkluotus vyrukus“.

Jei žaidimo tikslas – padėti perprasti Kolumbaino šaulių mąstymą ir įvykius, kurie privedė juos prie žudynių, tai jis jį pasiekia gan neblogai. Vis dėlto, truputį atitolinus vaizdą, greitai paaiškėja, kad nesuprastų piktų paauglių pasaulyje yra labai daug, tačiau labai labai mažai jų, tiesiog statistiškai nereikšmingas skaičius, sugalvoja iššaudyti bendramokslius. Pats kadaise buvau nesuprastas piktas paauglys ir nieko nesu nušovęs. Be to, tie, kurie vis dėlto sugalvoja iššaudyti bendramokslius, beveik visi, kad ir kaip būtų keista, gyvena vienoje valstybėje, kuriai labai svarbi „ginklų kultūra“ ir nežabotas individualizmas. Be abejo, į paauglius ir jų psichikos sveikatą reiktų kreipti daugiau dėmesio, tačiau tai neturėtų būti „atlygis“ jiems už tai, kad kitu atveju jie griebsis ginklo.

Žodžiu, „Super Columbine Massacre RPG!“ manęs neįtikino, kad toks videožaidimas turi egzistuoti. Kaip videožaidimas jis irgi pusėtinas – gan monotoniškas ir nuspėjamas. Atrodo, kad žaidimas pernelyg pasikliauja „meno kūrinio“ statusu – pats kūrinio egzistencijos faktas svarbesnis nei žaidėjo malonumas. Taip, tokia monotonija sustiprina šleikštulio pojūtį (tiems, kurie apskritai jį jaučia). Tačiau kartu ji kuria parodijos įspūdį, o parodija, kaip sakoma angliškai, dažnai gali būti aukščiausia pasigėrėjimo forma. Gėrėtis šiuo atveju tikrai nėra kuo.

„Horses“ (2025, Andrea Lucco Borlera ir „Santa Ragione“, Italija)

„Horses“ – labai kinematografiškas žaidimas, kuriame tylusis kinas susitinka Pierą Paolo Pasolinį ir Yorgą Lanthimą. Mes žaidžiame kaip Anselmas – jaunuolis, kurį tėvai išsiuntė vasarai padirbėti į arklių ūkį. Vos Anselmui atvykus pas mieląjį ūkininką, paaiškėja, kad jo „arkliai“ – visai ne arkliai, o nuogi žmonės su arklių kaukėmis, kuriuos ūkininkas laiko garde, jais jodinėja ir naudoja žemei arti. Be to, juos saugantis „šuo“ Faido – taip pat žmogus su šuns kauke, kuris gyvena būdoje ir kas rytą pusryčiams gauna jovalo *bliūdą*.

Ką mes dėl to darome? Atspėjote – nieko, bent jau iš pradžių. Nieko nedaro ir miestelio teisėsauga, kunigas bei verslininkas: visi apsimeta, kad „arkliai“ iš tikrųjų yra arkliai, ir išnaudoja juos savo reikmėms. Iš čia kyla siaubas ir nepatogumas, kuriuos mes, t. y. Anselmas, per porą savaičių, praleisimų ūkyje, turėsime nugalėti.

„Horses“ labiausiai pagarsėjo tuo, kad didžiausia pasaulyje videožaidimų prekybos platforma „Steam“ atsisakė juo prekiauti. Pačios „Steam“ teigimu, taip nuspręsta todėl, kad pirmojoje žaidimo versijoje nepilnametė versliniko dukra jodinėja ant „arklio“ pečių (neva aliuzija į pedofiliją ar zoofiliją). Čia daug kas įžvelgė baisią veidmainystę.

Nukelta į p. 6 ►

ŠIAURĖS ATĖNAI
2026 m. lapkričio 6 d. Nr. 21 (1493)

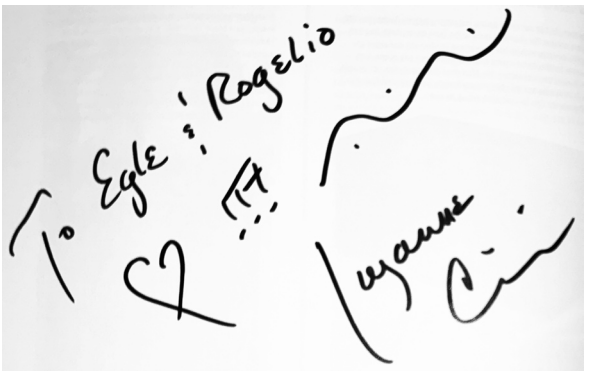
Diodas gyvas – tegyvuoja ir jo Diva!

Gyvenimas – netikėtas ir žaismingas dalykas. Kartais viskas susiklosto ne taip, kaip tikėjomės, o kartais – visiškai ne taip, kaip norėtume ar reikėtų. Spalio 7-osios popietę „Elevators“ renginių serija, skirta moterims muzikos kūrėjoms, žadėjo meistriškumo dirbtuves, o vakare – gyvą Suzanne Ciani pasirodymą su „Buchla“ – modulinę sintezatorių sistema, jau pusę amžiaus formuojančia jos skambesį. Bet „Buchla“ nepasirodė. Po paskutinio koncerto Škotijoje instrumentas dingo kažkur pakeliui į Vilnių, o kartu su juo – ir visi planai. Šiaip ar taip, tai, ką gavome vietoj to, buvo daugiau nei paguoda.

Lietuvos nacionalinio kultūros centro, buvusios Vilniaus plokštelių studijos, didžioji salė pasirodė esanti beveik ideali erdvė tokiai muzikai. Jos lubos – sovietmečio betoninių stalaktitų miškas. Po jomis vietoj numatyto gyvo pasirodymo per keturkanalę garso sistemą nuskambėjo vieno iš Suzanne Ciani gyvų „Buchlos“ koncertų įrašas. Suzanne Ciani modulinė sistema tokia nepaprastai vertinga ir unikali, kad per pusdienį surasti jai pakaitalą buvo menkai tikėtina. Nuskambėjus įrašui salė tarytum ėmė alsuoti, banguoti. Elektroninė muzika iš analoginės mašinos, kurios nėra, po lubomis, tarsi kokiu inžinierių komiteto suprojektuotu geologiniu dariniu, čia skambėjo itin savai. Gal todėl, kad ir Ciani garsą traktuoja kaip fizinę erdvę – tokią, kuria galima vaikščioti.

1946 m. Indianapolyje gimusi Ciani mokėsi klasikinio fortepijono, studijavo kompoziciją Velslio koledže, o vėliau išvyko į Berklį, kur sutiko Doną Buchlą ir pirmą kartą susidūrė su jo keistais, klavišų neturinčiais moduliniais instrumentais. Ši pažintis iš esmės pakeitė tolesnį jos gyvenimą. Aštuntajame dešimtmetyje ji persikėlė į Niujorką ir išgarsėjo kaip komercinio garso dizaino kūrėja, sintezuotais garsais prakalbindama reklamas, pinbolo automatus ir garsųjį „Coca-Colos“ buteliuko atkimšimo bei pylimo garsą. Kūrė muziką kinui, taip pat ir filmui „The Incredible Shrinking Woman“. Soliniai albumai, tarp jų „Seven Waves“ ir „The Velocity of Love“, pelnė jai ištikimą klausytojų ratą ir keletą „Grammy“ nominacijų. Po daugelio metų pertraukos ji sugrįžo prie gyvo grojimo moduline sistema ir atrado jos laukiančią naują kartą – apie tai pasakoja dokumentinis filmas „A Life in Waves“. Muzikos žurnalistas ir autorius Davidas Gogginas ją praminė „Diodo diva“ – iš pažiūros šaltą ir techninską instrumentą Ciani išmokė kalbėti šiltai ir gyvai. Pravardė prilipo ne be reikalo.

Žvelgdama į Suzanne, prisiminiau kitą nuo paauglystės mylimą divą – Laurie Anderson. Šias moteris vienija neišsenkantis smalsumas ir savotiškas humoro lengvumas. Įdomu ir tai, kad jos gimė kone tą pačią dieną: Ciani – birželio 4-ąją, Anderson – birželio 5-ąją, tik metais vėliau. Anderson dažnai kalba apie tris gyvenimo taisykles, kuriomis vadovaudavosi drauge su vyru Lou Reedu. Pirmoji – nieko nebijoti. Suzanne Ciani šios taisyklės taip pat laikosi jau seniai: pirmąkart sutikusi Doną Buchlą ir susižavėjusi jo modulinių sintezatorių sistema, ji drąsiai pasiprašė pas jį įdarbinama, nors visas kolektyvas buvo vien vyriškas. Kitą dieną dėl ne visai aiškių priežasčių Donas Suzanne išvijo, bet jai pakako įžūlumo jam atšauti, kad su tokiu sprendimu ji nesutinka ir niekur neis. Antroji taisyklė – pasirūpinti geru „nesąmonių

detektoriumi“ ir išmokti juo naudotis. Čia kalbama apie intuiciją – vieną galingiausių įrankių, kokį tik gali turėti menininkas ir apskritai bet kuris žmogus, Ciani jį gerai valdė. Trečioji Laurie taisyklė, prie kurios vis sugrįžtu, – „kad ir ką darytum, elkis švelniai“. Galbūt ši taisyklė jai artimiausia: jos švelni kalbėsena ir betarpiškas bendravimas paliko įspūdį ne tik man, bet ir daugeliui, kuriems teko su ja persimesti vienu kitu žodžiu.

Pats koncertinis įrašas savo skambesiu buvo artimas tam, ką Suzanne Ciani gyvai groja pastarąjį dešimtmetį, ir priminė nuostabų 2023-iųjų Ciani ir Jonathano Fitoussi albumą „Golden Apples of the Sun“ (tai nuoroda ir į Ray’aus Bradbury mokslinės fantastikos rinkinį tokiu pačiu pavadinimu, ir į to paties laikotarpio elektroninės muzikos kūrėjo Mortono Subotnicko albumą „Silver Apples of the Moon“): elektroninis garsas čia pulsuojantis gyvumu, organiškas, nuolat mutuojantis. „Buchlos“ kuriami aukšti, skaidrūs, kartais beveik stikliniai tonai. Kadangi čia naudojama dažnio moduliacija (FM) ir bangos formos lankstymas, o ne vien tradicinis dažnių filtravimas, tekstūros dažnai krypsta į šaltą, mirguliuojantį, žvangantį metalą, skambančius varpelius ar dūžtantį stiklą. Šiuos tonus keičia gilūs, minkšti virpesiai ir lėtai slenkantys dažnių sluoksniai. Garsai ne tiek jungiasi į aiškias melodijas, kiek tarsi vienas iš kito auga, tirštėja, sklaidosi ir vėl išnyra kitur. Kvadrofoninėje erdvėje šis judėjimas primena lėtą bangavimą: garsas tai artėja, tai tolsta, keičia tankį ir svorį, apgaubia klausytoją iš visų pusių. Ši nenuspėjama garso eiga suteikė perklausai ypatingo trapumo: atrodė, kad muzika gimsta čia pat, klausytojo akivaizdoje, net jei tai tik įrašas. Širdį suspaudė pagalvojus, kokia euforiška patirtis būtų mūsų laukusi, jei būtume galėję klausytis jos gyvai. Kaip ir „Golden Apples of the Sun“, tai muzika, kurioje gali *būti*.

Vis dėlto didžiausia to vakaro įžvalga – dar kartą prisimintas nebanalus žaismingumas, kurio, būna, pasigendu lietuviškoje aplinkoje. Aštuoniasdešimtmetė Ciani su neaišku kur klaidžiojančiu itin asmenišku instrumentu ir ne visada išsipildančiais planais pati buvo šmaikštesnė, lengvesnė ir gyvesnė nei dažnas perpus jaunesnis kūrėjas. Ir galbūt būtent čia slypi viena iš jos kūrybinio ilgaamžiškumo paslapčių: ji iki šiol nebijo žaisti. Antrą dieną iš eilės vilkėdama tais pačiais drabužiais, ji laisvai bendravo ir dalijosi patirtimi su meistriškumo kurso ir koncerto dalyviais, juokavo. Priešais save turėjome istorinę elektroninės muzikos asmenybę ir vieną iš jos pradininkių, tačiau nė trupučio neprimenančią „ikonos“ ar „divos“ – veikiau žmogų, tiesiog leidžiantį laiką su savo klausytojais.

Todėl buvo sunkoka nepajusti kontrasto su vakarą apšildančiu lietuvių duetu „Dear, Dear“ – kone visiška *headlinerės* priešingybe: surepetuota, nušlifuota, net statiška. Nepadėjo net ir kiek nerangus stalo teniso žaidimas pasirodymo pabaigoje. Scenoje – daugybė analoginių (ne modulinių, kaip buvo teigiama vienos muzikos apžvalgininkės) aparatų, tereminas ir kiti instrumentai, dauguma jų skirti gana konkrečiai funkcijai ar vienam garsui išgauti. Moterys su vakarinėmis suknelėmis, šukuosenomis ir makiažu atrodė įspūdingai, bet tai tik prisidėjo prie to, kad pasirodymas primintų kruopščiai surežisuotą muzikinį spektaklį, kuriame vargiai palikta vietos improvizacijai, net jei ir pats pasirodymas iš principo turėjo jos elementų. Net fortepijonas čia buvo „paruoštas“. Žaidžiu žodžiais, tačiau ironiška, kad jis man ir tapo veržliausiu, labiausiai patikusiu pasirodymo elementu.

Apskritai – tai beveik pačios Ciani ir „Buchlos“ filosofijos antitezė: jei turi klavišus, tai nėra sintezatorius. Klavišai neišvengiamai grąžina į senus įpročius, gamas ir lūkesčius, o laidų ir įtampų raizginys kviečia klajoti ir leistis stebinamam. Nes sintezatorių muzika iš esmės ir yra apie tai – apie tą žaismingą diodą, leidžiantį srovei tekėti viena kryptimi; apie paprastą, bet stebuklingą jėgą – elektrą, kuri gali virsti garsu ir muzika. Ne veltui pati Suzanne per dirbtuves ir vakare ne kartą tai pakartojo: turėtume būti dėkingi bent už tai, kad apskritai turime elektros! Ir vis dėlto – Diva savo įsitikinimuose neužstrigo. Po gilaus klausymosi sesijos sugrojo vieną savo klasikinių kūrinių tuo pačiu preparuotu fortepijonu, prieš tai atsiprašiusi už galimas klaidas, nes tai – pirmas kartas, kai per dešimt metų prie jo prisėda. „Pradėjau nuo fortepijono, paskui apleidau jį dėl „Buchlos“. Pirmąkart jos netekusi, grįžau prie fortepijono. Tada susižeidžiau riešą ir prieš dešimt metų vėl perėjau prie „Buchlos“. Gal laikas dar kartą grįžti prie fortepijono?“ – juokavo Suzanne.

„Buchla“ Vilniaus nepasiekė, bet užtat pasiekė už jos slypinti filosofija: atlaisvink laidus, leisk signalui klajoti ir lauk – tuoj kažkas tave nustebins. Kažkur tarp Škotijos ir Lietuvos pasiklydo sintezatorius, bet vakaras dėl to nepaklydo. Lengva tai pamiršti, ypač mūsų kraštuose, kur šaltasis periodas toks ilgas, kad viskas apstingsta; kur rimtis taip dažnai painiojama su gilumu, o žaismingumas – su nebrandumu. Lyg viską, kas prasminga, būtų būtina prieš tai kaip reikiant apsunkinti. Planavimas, lūkesčiai, ištobulintos formos – gerai, bet kartais gerai ir palikti vietos netikėtumui. Suzanne Ciani vakarykščiais drabužiais ir be brangaus savo instrumento tą puikiai žino. Verta to nepamiršti – bent jau iki kito karto, kai kas nors pasimes pakeliui, o viskas, ko tikėjomės, pasuks visai kita linkme.

– EGLĖ NAUJOKAITYTĖ –

Suzanne Ciani autografas. Iš asmeninio teksto autorės archyvo

Sec Nėro kalnas

► Atkelta iš p. 1

Jaunas šuo stangriu kotu tupi prie kiauliaganio ir iškišęs liežuvį vizgina uodegą. Jis pakelia leteną ir tol krapšto kiauliaganio šlaunį, kol tas paglosto jam galvą, pakaso užausį, patapšnoja per šonus. Kiauliaganis nuleidžia žiūroną. Pamiške žemiau trobelės tursena kiaulių banda. Jis girdi jų žvygčiojimą. Šnipus kiaulės nuleidusios prie žemės, jų ausys užsilenkusios į priekį tarsi akidangčiai.

Jei ūkininkai atvyksta, tai sekmadieniais. Tada jie stovi tarp trobelės ir kiaulių gardo, sukišę rankas į kišenes, iš barzdų styrant Brisago cigarams, ir žiūri į pareinančią kaimenę. Apsilankius svečiams, kerdžiaus padėjėjas duoda ženklą karvaganiui ir kiauliaganiui, kad tie eidami paskui kaimenę žinotų, jog yra svečių, ir patausotų lazdas.

Ūkininkai vaikšto po tvartą. Jie glosto garuojančioms karvėms nugaras, čiupinėja tešmenis, tapšnoja sprandus, linkčioja ir susidaužia su kerdžiumi už gerą darbą.

Priešais tvartą kiauliaganis pakelia pilną melžimo aparato bidoną ir dešine suima už apatinės briaunos. Purvina bidono briauna spaudžia pirštų sąnarius. Pienas putoja raudonuose kibiruose, aptaško juodas kaustytų batų nosis. Jaunas šuo nulaižo pieną nuo batų.

Ar jis galėtų paimti kelias sūrio galvas, susidaužęs su kerdžiumi, padavęs ranką kerdžiaus padėjėjui, paplojęs karvaganiui per petį ir linktelėjęs kiauliaganiui klausia ūkininkas. Jis apsidžiaugtų.

Kiauliaganis kieme užkliūva už plytelės ir pargriūva į purvą. Pilni kibirai nuskrieja į priekį, pienas pasilieja po kiemą, užlieja karvių mėšlą, plyšius plytelėse. Pienas nusidažo rusva spalva. Peršti nubrozdinti pirštų krumpliai ir smakras. Kiauliaganis norėtų taip gulėti, kol baigsis vasara.

Naktį į trobelę trinasi karvė. Pakampėj ji kasosi kaklą, judina galvą pirmyn ir atgal, papurto ją, trina aukštyn žemyn į briauną kaskart sužvangindama savo skambalą. Kerdžius atsikelia, vienais apatiniais prieina prie lango, pro kurį dieną mato Tumpyvą, o naktį tik nujaučia esant, ir rikteli. Karvė trinasi į kampą, kol tarpduryje pasirodo kerdžius su apatiniais ir auliniais ir šeria karvei lazda į tarpuragį, paskui per snukį, per kryžmenį ir dar batu per pilvą. Karvė mauna šalin, kerdžius uždaro duris.

Saulė pamažu sušildo drėgną, giedrą orą ir nugena paskutines baltų debesų skiautes. Kiauliaganis mėšlo kastuvu pakelia karvės blyną ir sviedžia jį į karutį. Viena karučio rankena sulūžusi, o ratas nuleista padanga girgžda.

Šluodamas kiemą kiauliaganis skaičiuoja kiemo plyteles. Iššlavęs visą kiemą, jis žino tiek pat, kiek žinojo aną dieną, – kieme yra 711 plytelių. Iš jų 51 yra įtrūkusi, 12 suskilusios į keturias dalis, o 22 nuskeltas vienas kampas.

Iš Šveicarijos vokiečių kalbos vertė
Laurynas Katkus

Mūsų laikų kerdžius

Taręs, kad romane „Sec Nėro kalnas“, kurį parašė beveik bendraamžis šveicarų rašytojas Arno Camenischas, pasakojama apie gyvulių ganymą Alpėse, nujaučiu, kad sulauksiu skirtingų reakcijų. Viena skaitytojų dalis, kuriai imponuoja šiuolaikiškos urbanistinės istorijos, aštrūs siužetai, tars, kad tai dar viena lėtapėdė knyga apie kaimą, panaši į tas, kurias reikėjo skaityti mokykloje. Tuo tarpu agrarinės literatūros šalininkai tikriausiai pamanys, kad čia bus aukštinamos tradicinės vertybės ir kritikuojamas modernios visuomenės nuosmukis.

Šis pasakojimas nėra nei viena, nei kita. Glaudi Alpių piemenų ir ūkininkų bendruomenė romane traktuojama kaip bet kuri kita bendruomenė. Juk visų istorijų, net vykstančių kosmopolitiniame didmiestyje, pagrindas yra maži junginiai – ar tai būtų šeima ar draugų ratas, darbovietė ar kvartalas. O kad visuomeninės ir fizinės terpės perteikimas – vienas svarbiausių prozos uždavinių, primiršo, rodos, tiktai mūsų literatai. Camenischas kaip tik tą ir daro – vaizduoja tą *millieu*, su kuriuo yra artimiausiai susijęs ir kurį geriausiai pažįsta, nors vyraujanti nuomonė ir laikytų jį atgyvenusiu, nykstančiu „gyvenimo būdu“.

Dėl to paties knygoje nerasime svajingos kalnų romantikos. Priešprieša, kuri lyg ir savaime prašytųsi, – sunkios kalniečių ir komfortiškos miestiečių buities priešprieša, – taip pat nefigūruoja pirmame plane ir atviriau pasireiškia tik ironiškuose epizoduose su turistais. Tačiau tiesa, kad viena iš pagrindinių „Sec Nėro“ temų yra tradicijos – ribotos, galbūt ir ribojančios, bet laiko išbandytos tradicijos – ir naujovių susidūrimas, kuris skleidžiasi gerokai giliau nei kerdžiaus samprotavimai apie naujovišką pieninių įrangą ir jaunus ūkininkus, nepakenčiančius karvių ragų.

Ši tema reikšminga ir mūsų agrarinei literatūrai, pradedant nuo Krėvės, o gal ir nuo Donelaičio; bet ar tikrai ji aktuali vien kaimui? Imkime kad ir ekologijos sritį: šiukšlių rūšiavimas ar transporto priemonės pasirinkimas, gamybos būdai ir energijos šaltiniai – visur esame raginami elgtis, taip pat ir galvoti bei kalbėti kitaip nei anksčiau. Reikalavimus čia, kaip ir daugelyje kitų sričių, palaiko viešoji nuomonė, dažnai ir valstybė, ir, racionaliai žiūrint, jie atrodo pagrįsti. Tačiau žmonių sąmoningumas nėra begalinis, jų veiksmus ne mažiau nei racionalumas lemia nesąmoningi įpročiai, suformuoti patirties ar perimti iš ankstesnių kartų. Turbūt tiktai radikaliausi progreso išpažinėjai (beje, jų tikėjimas paprastai irgi nebūna iki galo sąmoningas, reflektuotas) nelaiko šio prieštaravimo realia problema, o tik „traiškomos reakcijos cypimu“.

Keturi pagrindiniai Camenischo istorijos veikėjai, ypač autobiografiškas kiauliaganis, vaizduojami su simpatija, bet neidealizuojant. Apskritai kiekvienas, net ir šalutinis romano personažas turi savo spalvą, charakterį, pažiūras, ir jų buvimą kartu ženklina didesnė ar mažesnė įtampa, kibirkštys. Čia jau reikėtų fiksuoti skirtumą nuo mūsų literatūros (ir mentaliteto), kuri kaimo žmones dažniausiai vaizduoja gyvenančius darnoje ir santarvėje (žr. bene artimiausią lietuvišką paralelę apie metų darbų ciklą – Jono Meko „Semeniškių idiles“). Vis dėlto atvira liepsna tos kibirkštys neįsiplieskia. Camenischo rašymo stiprybe laikyčiau gebėjimą daug ką išsakyti ne prikišamai, o potekste, paliekant spręsti skaitytojui – gebėjimas, prie kurio neabejotinai prisideda tai, kad jis rašo ir poeziją (esu išvertęs jo eilėraščių pluoštą). Poetinę klausą demonstruoja ir lakoniški sakiniai, iš vaizduojamos aplinkos paimtos šnekamosios kalbos intonacijos. Nesunku pajusti ir savitą sąmojį – nuo lengvo pasišaipymo iki aštrios satyros.

Taigi darbas, monotoniškas fizinis darbas. Tos monotonijos rašytojas neslepia, o pabrėžia – be kita ko, akcentuotu pasakojimo ritmu, kartodamas situacijas, frazes, vaizdus (į kišenes sukištos piemenų rankos). Kaip kino scenarijaus epizodai dėliojamos ir romano pastraipos, kartais vos vieno sakinio, sufleruojant, kad jas galima skaityti ne tik kaip sudedamąją pasakojimo dalį, bet ir kaip autonomišką kūrinį. Camenischas neapsiriboja vaizdu, jis pagauliai fiksuoja visus pojūčius, kuriuos patiria dirbantis žmogus, pavyzdžiui, į rankas nenuplaunamai įsismelkusį purvą ar švelnų karvių liežuvių prisilietimą. Taip pat jam rūpi tiksliai nusakyti erdves, kuriose vyksta veiksmas: trobelę, tvartą, kiemą, šaltinį, kelią, ganyklas, kas yra aukščiau, kas žemiau, į ką kylama, į ką leidžiamasi. Anot Camenischo tautiečio ir šios knygos leidėjo Marko Rodunerio, tokia erdvės pagava būdinga kalnų gyventojams. Bet preciziški erdvių aprašymai galiausiai duoda atvirkštinį efektą: konkreti ganykla Zurzelvos slėnyje tampa bendrine, simboline vieta, kur po vasaros dangum lėtai slenka piemenų darbai ir dienos.

Švelnumo ir atsipalaidavimo, kuriuos įpratome sieti su gamtiška aplinka, čia nedaug. Nei gyvuliai, nei kalnai nėra pūkuotos esybės, kurios tik ir laukia, kada į empatiją galės atsakyti empatija. Kaži ar galima sakyti, kad šitas pasaulis žiaurus (nors – čia perspėjimas – kai kurios vietos turi potencialo papiktinti kovotojus už lygias gyvūnų teises). Veikiau jis tiesiog abejingas. Todėl man atrodo, kad romanas jungiasi į diskusiją apie antropoceną, žmogaus poveikio aplinkai padarinius. Jis kelia klausimą, ar siekdami gamtos išsaugojimo mes nepernelyg ją sužmoginame – matyt, tikėdamiesi, kad į mus labai panašia gamta rūpinsimės labiau nei bedvase ir bejausme (o gal ir norėdami pridengti, kad giliausia rūpesčio priežastis yra savanaudiška, tai yra mūsų pačių, gerovė).

Kita vertus, Camenischas rodo, kad gamtinis pasaulis nėra bejėgis ir vien nuo žmogaus valios priklausomas, kad egzistuoja ir atskira, dažniausiai inertiška, o kartais ir destruktyvi gamtos galia. Bet ne vien dėl to žmogus negali atsisakyti poveikio gamtai – tai būtų tolygu susinaikinimui. Vis dėlto jo formos būna labai skirtingos – globalinės, industrinės ir vietinės, ribotos. Gal kaip tik piemuo, nepuoselėjantis iliuzijų dėl gamtos gerumo, bet nuolat patiriantis abipusį sąlytį, veikia tvariausiai, taigi rūpinasi ja labiausiai?

Noriu atkreipti dėmesį į dar vieną romano klodą, kuris turėtų rezonuoti mūsų kontekste. „Sec Nėro“ veiksmas vyksta retoromaniškoje Šveicarijos dalyje. Ir pats romanas originaliame leidime egzistuoja dviem pavidalais – retoromaniškai ir vokiškai. Retoromanai – negausi tauta, gyvenanti sunkiai pasiekiamuose kalnų slėniuose, kur kiekviename kalbama vis kita tarme. Pirmieji romanų grupei priklausančios kalbos rašto paminklai atsirado šešioliktame amžiuje, o kurti bendrinę kalbą imta tik mūsų laikais – darbas, kurio, kaip liudija ir Camenischo tekstas, negalima laikyti baigtu ar net įpusėtu. Kitaip sakant, kalbinė ir kultūrinė retoromanų tapatybė, nors ir labai sena, nėra saugi ir užtikrinta ir ypač moderniaisiais laikais susiduria su grėsme išnykti. Neabejoju, kad tokia savijauta suprantama daugumai lietuvių. Kita vertus, grėsmės vienija – ne tik mažùmas bendruomenės, kurioje visi vienas kitą pažįsta, visi vienaip ar kitaip susiję.

Retoromaniškus motyvus romane žymi savita atmosfera, kuri svyruoja tarp pastovumo ir nuobodžio, tarp jaukumo ir ankštumo. Manau, mes galime tai adekvačiai įvertinti: ir personažus, kurie visą gyvenimą neišeina iš savo sodybos, ir nesiliaujančias kaimynų apkalbas, ir senimo politikavimus apie tėvynės ateitį, ir jaunųjų veikėjų kritišką požiūrį į slėnį, „kurio seniausias gyventojas yra pavydas“, susipynusį su prisirišimu ir pasididžiavimu.

P. S. Kai 2025-ųjų rudenį įpusėjęs „Sec Nėro kalno“ vertimą atvažiavau į Zurzelvą apžiūrėti veiksmo vietos, apsistojau slidininkų nakvynės namuose, tuo metu visiškai tuščiuose. Išvydęs netikėtą svečią, savininkas paklausė, kas gi čia mane atvedė. Camenischas? A, taip, puikiai pažįstantis, daug metų dirbęs su jo tėvu, dažytoju. Pasisiūlė ryte keltuvu užkelti iki viršūnės, o kai sumanymas neišdegė, mat naktį viską apsnigo, įskaitant karvių bandą, besiganiusią priešais, pavėžėjo iki artimiausio bažnytkaimio. Romaną skaitęs, be abejo, kaipgi; dalyvavęs ir pristatymuose, klausęs Arno skaitymo; labai patinkanti jo „paprasta kalba“.

Gudžionys, 2026 liepa

– LAURYNAS KATKUS –

Nuogirdos, sugaudytos per „Poetinį Druskininkų rudenį“

Kasmet užsirašo penki šeši, o paskaito tiek, kiek reikia.
Donatas Petrošius

Čia yra tobulo romėno vertas pirkinys.
Alvydas Šlepikas

Geriausios nuotraukos pirtyje, duobėje ir krepšinio aikštelėje.
Darius Jurevičius

Sudėtingas tas žmogaus mechanizmas, esi tiesiog mėsos gabalas.
Ernestas Noreika

Jei agurkai, rašosi agurkai. O smėlis nuo Zervynų kelio.
Diana Paklonskaitė

Kartais pamirštu užsirašyti, tada turim dvigubą bėdą.
Verdenė Monika Valkiūnaitė

Kuo trumpiau skaitysiu, tuo greičiau aukcionas ateis.
Donatas Petrošius

Gazo ten nėr, nesvarbu, yra kelionių poezija.
Agnė Žagrakalytė

Viską, ką galim, atveriame ir daliname.
Laima Kreivytė

Po to grįžo į Druskininkus ir sudruskėjo.
Ričardas Šileika

Mes laiką espresiukais matuojam.
Diana Paklonskaitė

Vardas dainuoja, tai man nebūtina.
Dainius Dirgėla

Miskime. Reikia pažeminti registrą.
Andrius Jakučiūnas

Lietus lyja, spynos rūdija.
Zigmas Pakštaitis

Some people is just bla bla bla.
Simonas Bernotas

Padovanojo man vaistažolių puokštę, po to ją išgėriau.
Ričardas Šileika

Tris kartus gavau tą narkozę ir nenuvylė.
Austėja Jakas

Žvėryne ir žmonės rašo, ir žvėrys.
Marija Mažulė

Nuo šito teksto neužsidegs nei akmens vata, nei joks apšiltinimas.
Donatas Petrošius

Jei neateisi iki finišo, jis ateis pas tave.
Dainius Dirgėla

Kol kas dar pabūsiu mėlyna.
Laima Kreivytė

Geresnis tušinis juodas, bet nebūtinai rašys.
Kornelija Mikalauskaitė

Kai nulenkiau ranką, nuo manęs pabėgo.
Austėja Jakas

Jis archyvaras ir Šamano prižiūrėtojas.
Mantas Tamošaitis

Tie du paukštukai jau ant tavo sąžinės guli.
Tomas Vyšniauskas

Oi, tu taip gerai atsirėmęs.
Diana Paklonskaitė

Kolektyvinė poetų fotografija prie funkcinės lovos.
Andrius Jakučiūnas

Patikėk, ta grifka nėra labai nenormali.
Eglė Frank

Nenori morkos parūkyt?
Austėja Jakas

Toks miestas. Be remonto jisai sužlugtų.
Marius Burokas

Geriausias dizainas – lašinių.
Juozas Žitkauskas

Nu procedūrinsimės, tai ką darysi.
Laura Kromalcaitė

Kaip smagu turėti laisvą kėdę šalia.
Mūza Svetickaitė

Miegas lieka už kapsulės ribų.
Kristina Uscilaitė

Sekiau paskui vyną, o atėjau kažin kur.
Kornelija Mikalauskaitė

Jeigu jaučiat, kad blogai rašote, galite nusiplakti.
Ieva Toleikytė

Butelis taip pat yra daiktas.
Austėja Jakas

Gavom stalą ir varpai pradėjo skambėti.
Juozas Žitkauskas

– LINAS DAUGĖLA –

ŠIAURĖS ATĖNAI
2026 m. lapkričio 6 d. Nr. 21 (1493)

Irklu perverta širdis

Dar vasarį žinojau, kad šiemet bus slyvų, obuolių, kriaušių, grybų ir supuvusių lapų metai. Kad maišysis kortos ir kils penktojo veiksmo verta audra. Kad laivą teks nešti per kalną plikomis rankomis. Vasarą asketiškai apstatytame mėlyno transporterio salone su baidarininku sutarėm, kad irkluoti – gyvenimo malonumas, bet didžiausias malonumas – irkluoti vienam, kai niekas nepisa proto.

Po gero pusvalandžio jis paleido visą kompaniją į upę su sąlyga, kad jų praplauksim bent tris. Buvau paskutinė. Atsisveikindami suokalbiškai susimirksėjom: ant priekinės baidarės sėdynės gulėjo tik pusantro litro vandens ir baltas lininis rankšluostis. Merkys gerokai atšąla, kai į jį iš kairės suteka Šalčia, Ūla ir Grūda. O lįsti į upę, savaime suprantama, geriausia nuogai.

Kai sustojom maudykloje, vieni skundėsi pavargusiais pečiais, kiti – trapecijomis. Man nuo kieto plastiko maudė tik užpakalį, bet pasirinkau verčiau apie tai patylėti. Užtat pavakare į bazę atplaukiau pirma. Pakeliui sutikau erelį. Jo dydis buvo panašiai kaip mano. Rankšluostis taip ir liko drėkti atokaitoje.

Kitą dieną mus užpuolė stichija. Pirmąsyk mačiau, kad viesulas taip įsisuktų. Epicentre jis tiesiog guldė po savimi brandžius medžius. Gravitavo tai į vieną, tai į kitą pusę. Teko per brūzgynus kopti į skardį, iš paskos velkant baidarę. Tikėjausi atsidurti taške, kuriame prasilenksim. Vėliau stebėjau jį iš kluono. Buvo taip gražu, kad mirtinas pavojus atrodė beveik priimtina kaina.

Laivai eina, tik paprastai ne per kalnus. Werneriui Herzogui tai nebuvo pakankama priežastis jų ten nekelti. Jo „Fitzcarraldo“ (1982) garlaivis vadinosi „Molly Aida“. Vienas vardas iš rokenrolo, kitas iš operos. Predikatų logikoje – arba... arba. Kine – ir... ir. Su ta pačia kompanija ne tik plaukdavom, bet ir žiūrėdavom filmus. „Fitzcarraldo“ buvo vienas jų.

Kai ekrane išvydau baltai apsirengusį beprotį, dar nežinojau, kad po kelerių metų ir Eitvydo Doškaus kamera įplauks į Vilnių pasroviui. „Čia buvo Vilnius“ (2022), iš kurio rūko kilo Verkių gelbėjimo stoties pamėklė, gyvenamieji gimtųjų Žirmūnų daugiaaukščiai, Neries ir Vilnios santaka. Upės buvo gerokai anksčiau, nei civilizacija išlindo iš įsčių. Tigras ir Eufratas, Nilas, Indas ir Gangas, Dunojus, Reinas ir Rūras, Oxus, Amūras...

Josepho Conrado „Tamsos širdyje“ (1899) buvo naviguojama Kongu prieš srovę, gilyn į žemyną. Marlow judėjo Kurtzo link. Francio Fordo Coppolos „Šių dienų apokalipsėje“ (1979) koordinatės pasislinko į Nungą, Marlow tapo kapitonu Willardu, bet kursas nepakito. Kurtzas liko Kurtzu. Matyt, kai kurių vyrų nereikia pervadinti. Abiem atvejais kelionė vedė pas žmogų, kuriam vieną dieną pasirodė, kad jo valia ir pasaulio tvarka yra vienas ir tas pats.

Jimo Jarmuscho „Negyvėlyje“ (1995) Williamas Blake’as ribą tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulių peržengė gerokai anksčiau, nei Nobody paguldė jį į karstą-kanoją. Gal jau tada, kai traukiniu iškeliavo iš Klivlando. Toliau – Vakarai. *The Frontier*. Visko, ką pažinojo, pabaiga. Stojo garvežys, baigėsi geležinkelių tinklas ir miestas. Tada prasidėjo kelionė arkliu palei upę. Paskutinė transporto priemonė – kanoja. Pakeliui daugėjo lavonų. Galutinė stotis – Ramusis vandenynas – pats pasiėmė leisgyvį, bet vienintelį vis dar gyvą protagonistą. Kokia absurdiška pomirtinio susisiekimo sistema. Aiškus dalykas, su bilietu į vieną pusę. Charonas kėlė graikus per Stiksą. Nobody palydėjo amerikietį ilsėtis ramybėje vandenyne.

Klausas Kinskis gimė prieš šimtmetį spalio 18 d. kurortiniame Sopote. „Fitzcarraldo“ jis beprotis. Baltas kostiumas, šviesūs plaukai, maniakiškas žvilgsnis ir svajonė pastatyti operos teatrą Amazonės džiunglėse. Herzogas, regis, buvo vienintelis žmogus, kuriam šis sumanymas atrodė nepakankamai fantasmagoriškas.

Viskas prasidėjo ne nuo bučinio – nuo balso. Brianas Sweeney Fitzgeraldas operą mylėjo taip smarkiai, kad Peru jo pavardė, pasidavusi vietinei fonetikai, tapo Fitzcarraldo. Į Ikitosą grįžo iš Manauso, kur klausėsi Caruso. Nuo tada kaip apsėstas troško, kad tasai tenoras dainuotų ir čia.

Claudia Cardinale – Molly. Ne tokia jauna kaip Luchino Visconti „Leoparde“ (1963), todėl tik dar gražesnė. Miestietė Amazonės pakraštyje, disponuojanti viešnamiu ir kapitalu. Dar ypatinga ramybe, įgyjama pamačius gerokai daugiau nuogų kūnų, negu norėtųsi prisiminti. Tačiau nepakankamai daug, kad nustotum jų geisti. Fitzcarraldo disponavo Caruso gramofono plokštelėmis ir nesvietiška ambicija.

Operai reikėjo pinigų. Jie augo ne tik ant Melagių šalies medžių. Šiuo konkrečiu atveju – kaučiukmedžių. Fitzcarraldo nusipirko beveik nepasiekiamą kaučiuko koncesiją ir seną garlaivį. Iki koncesijos kelią užkirto slenksčiai, bet visai greta tekėjo kita upė. Nors tarp jų buvo sausuma, Fitzcarraldo čia pamatė sprendimą. Herzogas – filmą.

Kinas, pasak Jeano-Luco Godard’o, gražiausias melas gyvenime, paprastai turi triukų tokiems atvejams apžaisti. Miniatiūras, dekoracijas, montažą, sveiką protą. Net Léos Caraxui dėl „Pont Neuf meilužių“ (1991) teko susikonstruoti tilto repliką Provanse ir beveik subankrutuoti. Bet Herzogui netiko išlygos. Laivas privalėjo būti tikras. Kalnas irgi.

Žemėlapyje dvi upes skyrė tik siauras ruožas. Sprendžiant iš legendos, nedaug. Empiriškai tai buvo keli šimtai metrų, aukščių skirtumas, purvas, šlaitas, medžiai, lynai, gervės ir keli šimtai tonų metalo. Vandenyje garlaivis turėjo grimzlę. Sausumoje teko susidurti su visu jo svoriu. Nustačius trajektoriją, toliau dirbo kūnai ir gravitacija.

Garlaivį per kalną tempė vietiniai gyventojai. Plikomis rankomis. Fitzcarraldo rūpėjo kaučiukas, jiems – upės dvasios. Vienas laivas, du nesutampantys ritmai. Kai pagaliau atsidūrė kitoje pusėje, Kinskio personažas stovėjo laivagalyje. Baltas kostiumas, šviesūs plaukai, prakaito nutamsinta apykaklė. Ant krūtinės – tatuiruota širdis, perverta septyniais kalavijais. Nužvelgė džiungles kaip savo hercogystę. Už jo juodavo upė, o tankmė kilo taip arti, kad atrodė galinti praryti ir garlaivį, ir jo įgulą.

Tą pačią naktį vietinių vadas atrišo lyną. Srovė inžinerinį užmojį su visu jo tonažu nusinešė per slenksčius. Fitzcarraldo liko be kaučiuko ir operos teatro. Tačiau Ikitoso prieplaukoje, šalia Molly, denyje pagaliau skambėjo Caruso balsas. Kapitalistė moteris žvelgė į jį kaip į vyrą, kurio geidi tiek, kad galėtum finansuoti jo beprotybę. Bet ne tiek, kad atsisakytum savo gyvenimo.

Nors Conradas tamsos širdies ieškojo Konge, o Herzogas – Amazonėje, abu ją eksportavo iš Europos.

Dzūkijoje po audros medžių šaknys styrojo su visomis samanomis ir grybiena. Vaikai vanagai spardė futbolo kamuolį, o mes pavėsinėje planavome kitos dienos žygį. Į maršrutą buvo įtraukti bent du beždžionių tiltai ir vadavietė. Tarp vėjovartas tvarkančių vyrų atpažinau ir baidares nuomojantį suokalbininką. Vargu, ar jis buvo matęs „Fitzcarraldo“. Užtai galėjo nė nemirktelėjęs per kalną pernešti laivą. O jo torsu irklavo liepsnojanti širdis, perverta strėle.

Kelias dienas etnografiniame kaime aidėjo benzininių pjūklų sutartinė. Mediena visur turi savo vertę. Svarsčiau čia sugrįžti vėlyvą rudenį. Malkų pražiemot užteks. Kaip ir žiežirbų.

– GINTARĖ BIDLAUSKIENĖ –

Videožaidimų apžvalga (6): moralinė panika!

► Atkelta iš p. 3

„Steam“ noriai ir be rimtų ribojimų pardavinėja pornografinius žaidimus. Tarp jų galima rasti ir, pvz., japoniškų *hentai*, kuriuose galima „užsiimti seksu“ su abejotino amžiaus pieštinėmis personažėmis, aprengtomis mokinukių uniformomis. Čia, matai, jokių aliuzijų į nieką jau nėra.

Kitas aspektas, dėl kurio „Horses“ tapo tikru reiškiniu, – šio draudimo įaudrinta diskusija apie praktiškai egzistuojantį „Steam“ monopolį videožaidimų rinkoje. Apie 75 % visų asmeniniams kompiuteriams skirtų videožaidimų pasaulyje perkama būtent iš „Steam“. Kadangi „Horses“ platinti atsisakė ir kita didelė parduotuvė „Epic Games“, videožaidimui neprieinami tapo apie 80 % rinkos. Nors kilęs ažiotažas kiek pakėlė „Horses“ populiarumą, studijos „Santa Ragione“ teigimu, pašalinimo iš „Steam“ tai neatpirko. Kūrėjai ir leidėjai sugebėjo apmokėti visas kuriant žaidimą pasiimtas paskolas, tačiau nesukaupė pakankamai lėšų, kad tęstų darbus, ir studiją uždarė.

Žodžiu, visiems viskas aišku: asmeninių kompiuterių videožaidimų rinką valdo aiškus korporatyvinis „tėvelis“, kuris pats vienas, neprivalėdamas nieko atsiklausti, sprendžia, kas yra švanku, o kas – ne, kas priimtina, o kas draustina.

Kaip žaidimas, „Horses“ – visai neblogas, tačiau kategorijos „geras“, mano nuomone, nesiekia. Pati žaidimo idėja ir scenografija, fonas, veiksmo vieta – nuostabūs, tiršti, atveriantys daug galimybių siužetui ir atmosferai plėtotis. Tačiau, tikriausiai ir dėl mažo biudžeto, tų galimybių žaidimas tiesiog nusikalstamai neišnaudoja. Pvz., „arklių“ ūkyje Anselmas turi kasdien atlikti tam tikras užduotis: palaistyti daržą, pašerti „šunį“, išmėžti „arklių“ gardą, prižiūrėti, kad „arkliai“ tarpusavyje nesantykiautų, ir pan. Jei ši žaidimo dalis būtų išplėtota – tai būtų puiki pašaipa iš šiuo metu labai populiarių „jaukiųjų žaidimų“, kurių pagrindiniai veikėjai beveik nieko kito ir neveikia, tik dirba kasdienius darbus. Tačiau „Horses“, tarsi kažkur skubėdamas, pristato šią sistemą žaidėjui ir tuomet labai greitai ją užraukia. Per keturiolika dienų, kurias trunka žaidimo siužetas, esame supažindinami su daug personažų, tačiau visi jie taip pat lieka neišplėtoti, neatskleisti, mums nepaliekama laiko ir erdvės iš tiesų suleisti pirštus į jų tamsiausiuosius blogio vidurius.

Apskritai „Horses“ daug labiau primena ne Pasolinio „Salo“, su kuriuo dažnai lyginamas (matyt, vien todėl, kad abu kūriniai itališki), o ankstyvuosius Lanthimo filmus, ypač „Iltinį dantį“. Tačiau žaidimas kenčia ne tik nuo piktųjų monopolininkų, bet ir nuo savo paties neapsisprendimo, kas tiksliai nori būti: novelė, filmas ar videožaidimas.

„Boyfriend Dungeon“ (2021, „Kitfox Games“, Kanada)

Pabaigai – tokia įdomesnė panika, kurią sukėlė ne susirūpinę tėvai, ne politikai, ne *edgelordai* žaidimų kūrėjai ir ne piktieji kapitalistai, o patys žaidėjai. Jei šios istorijos nežinote – kviečiu pamėginti atspėti: kuo pasipiktino žaidimo „Vaikinų [romantine prasme] požemis“ žaidėjai?

„Boyfriend Dungeon“ – tai „į „Rogue“ panašaus žaidimo“ (*roguelike*) ir pasimatymų simuliacijos (*dating simulator*) hibridas. Pagrindin* veikėj*, kuri(s) gali būti tokios lyties, kokios tik norite, vasarai atsikrausto į fantastinį Verona Bičo kurortą, jame sutinka daug įdomių žmonių ir eina į pasimatymus su jais. Kaip paaiškėja, dauguma tų žmonių gali pasiversti ginklais, kuriais apsiginklavus galima eiti į požemius muštis su pabaisomis. Kuo geriau sekasi draugiški ar romantiniai santykiai su „ginklažmogiais“, tuo geresni bus šie ginklai kaunantis su pabaisomis.

Žaidimą išleido nepriklausoma (*indie*) studija, jame labai svarbios LGBTQ+ temos ir sutikimo svarba: iš esmės visi veikėjai yra panseksualūs ir pasiruošę jus įsimylėti, tačiau būtinai atsiklaus jūsų sutikimo dėl kiekvieno įmanomo veiksmo. Na, toks fantazijų pasaulis neheteroseksualiems ar ne visai heteroseksualiems įvairaus amžiaus paaugliams, kurie dar ir nori pasimušti požemiuose. Galbūt „Boyfriend Dungeon“ gali sukelti tam tikrų nepagrįstų lūkesčių realiam pasauliui ir realiems santykiams tarp žmonių, tačiau, šimtąjį kartą pasikartosiu, fantaziją nuo realybės dauguma žmonių skiria puikiai. Kiek problemiškesnis aspektas, mano nuomone, yra „ginklažmogių“ sudaiktinimas (objektifikacija): žaidimo pasaulyje jie egzistuoja grynai mūsų malonumui, tiek kaip romantiniai partneriai, tiek kaip ginklai. Bet apskritai, perfrazuojant Cyndi Lauper, „merginos (ir vaikinai, ir nebinarinės lyties tapatybės žmonės) tiesiog nori linksmintis“.

Apskritai žaidimas toks pats lengvas ir smagus, kaip ir jo fantazija. Kova požemiuose – jo stiprybė, pabaisos sukurtos išmoningai, o ginklų įvairovė ir valdymo lengvumas tikrai džiugina. Požemiai, deja, žaidime tik trys (iki papildymo buvo tik du), tad šis malonumas greitai baigiasi. Pasimatymų aspektas taip pat sukonstruotas neblogai – palyginus su kitais šio žanro žaidimais, personažai pasižymi kiek gilesnėmis istorijomis ir kiek niuansuotesniais poreikiais. Žinoma, jie vis tiek lieka labai „animaciniai“ tiek tiesiogine, tiek perkeltine prasme, tačiau būtų keista tikėtis realių, sudėtingų, nevienmačių asmenybių iš romantinių, seksualinių ar socialinių fantazijų. Tai, kad šis „aistrų romanas“ skirtas LGBTQ+, nereiškia, kad tai nebus tikras „aistrų romanas“, veikiau atvirkščiai – pažįstant *camp* kultūrą, pertempto absurdo galima tikėtis tik dar daugiau.

O štai šiokia tokia moralinė panikėlė kilo dėl to, kad vienas pagrindinių žaidimo blogiukų, ginklų kalvis Erikas, kaip paaiškėja bežaidžiant, yra *stalkeris* (persekiotojas, įkyrus gerbėjas), niekaip nepaliekantis pagrindin* veikėj* ramybėje. Jis siuntinėja žinutes, vis „netyčia“ pasirodo ten, kur pagrindin* veikėj* eina į kitus pasimatymus, dovanoja netikusias ir nenorimas dovanas, tikisi kažkokio prielankumo ar net meilės už tai ir šiaip elgiasi šlykščiai. Problema, kuri užkliuvo pirmosios žaidimo versijos žaidėjams, – tai, kad ši siužeto linija buvo pagrindinė, t. y. Eriko išvengti buvo galima tik apskritai nežaidžiant. Ir tai, kad perspėjime buvo užsiminta apie *stalkinimą*, tačiau nepasakyta, kad tai – kertinė žaidimo dalis.

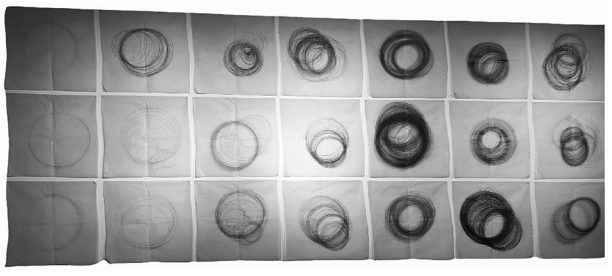
Kai kurie žaidėjai (daugiausia – žaidėjos, nes persekiojamos dažniausiai moterys) dėl to patyrė retraumatizaciją. Kiti tiesiog pasipiktino, kodėl lengvoje LGBTQ+ romantinėje fantazijoje egzistuoja tokie dalykai, ir užpylė studiją laiškais bei socialinių tinklų komentarais. Neapykantos pilnų laiškų ir grasinimų gavo netgi aktorius,

Kai atitvarai virsta jungtimis: rudens dargana „Arkos“ galerijoje

Žingsniuojant Aušros Vartų gatvės grindiniu, dėmesį patraukė pravertos „Arkos“ galerijos durys. Ant sienos permirkęs eksponuojamos grupinės parodos „Atitvarai“ plakatas sužadino smalsumą ir net pati nesupratau, kaip aš jau stovėjau ir skaičiau parodos pristatymą: „Aš. Tu. Tarp mūsų – atitvarai. Ir galbūt būtent juose atsiranda galimybė susitikti.“ Įdomus, įtraukiantis ir lyg nieko konkretaus neatskleidžiantis užrašas, kuris palieka daugiau klausimų, negu pateikia atsakymų, lyg sudrumstas ežero vanduo, neleidžiantis pamatyti norimo atspindžio.

Vedama „sudrumsto“ smalsumo, pradėjau tyrinėti Lino Jurčiukonio ir Jovitos Aukštikalnytės-Varkulevičienės tapybos kūrinius „Užribis“ ir „Buities kartografija“. Viena šalia kitos eksponuojamos dvi abstrakcijos: juoda ir geltona. Paveikslas „Užribis“ (geltonoji abstrakcija) primena javų lauką ar vaizdą pro mikroskopą analizuojant žmogaus odos ląsteles – čia sluoksnis po sluoksnio nugulę dažai. Kūrinys, rodos, įrėmintas geltonos įspėjamosios juostos, kurios griežtą kontūrą vietomis pertraukia iš paveikslo centrinės dalies į pakraščius tolstančios figūros – lyg iš biologijos vadovėlio pažirusios nepaklusnios amebos. J. Aukštikalnytės-Varkulevičienės „Buities kartografija“ (juodoji abstrakcija) pasižymi tiršta faktūra ir storu dažų sluoksniu. Visas paveikslas – tarsi geometrinių figūrų žemėlapis, apibrėžtas nugesintos melsvos spalvos kontūro, kurio viduje kiti kontūrai – dinamiškai, grubiai įbrėžti juodame paveikslo paviršiuje. Įbrėžtos linijos vietomis sudaro trikampius, kurie man primena pirmo kurso geodezijos studento bandymą topografijos paskaitose trianguliacijos metodu surasti nežinomų taškų koordinates. Taškų, kurie šiame paveiksle primena lygiakraštį trikampį.

Sunku būtų įvardinti vieną konkrečią šių kūrinių reikšmę, tačiau mane sudomino trikampio motyvas. Žvelgiant plačiau: trikampis suvokiamas ne tik kaip geometrinė figūra – jis gerai žinomas kaip pasaulio hierarchijos ir religinis šventosios visatos trejybės esmės simbolis („Trikampis: simbolio reikšmė“, *https://paranormal.lt/news-2024-02-05-5*). Skirtingose kultūrose trikampis laikomas priešingybių jungties ženklu (pavyzdžiui, Saliamono žvaigždė), jungiančiu vyro ir moters, dangaus ir žemės pradus arba skirtingus visatos sluoksnius – materialųjį, dievų ir dvasių pasaulius. Galima daryti prielaidą, kad mistika ir daugiaprasmiškumas šioje grupinėje parodoje yra neišvengiami. Nors atitvaras paprastai yra suvokiamas kaip atskirties barjeras, menininkai savo kūriniuose pasirinko kalbėti apie jungtis – tai man asocijuojasi su jau minėta Saliamono žvaigždės simbolika ir jautriomis žmogaus dvasinėmis būsenomis.

Saulius Paliukas. Pasakyti daugiau nepasakant nieko – nieko nepasakyti pasakant daug. 2026

Parodos aprašyme nurodoma, kad „kasdienybės detalės tampa būdu priartėti prie to, ko ne visada įmanoma iki galo paaiškinti“. Ši frazė man sukelia asociacijų su Martino Heideggerio filosofinėmis įžvalgomis apie būseną kaip barjerą ir priklausomybę – apie tai, kad žmogus visada yra „tarp“ tikrų subjektų ar būvių ir visada *kažkam* priklauso (Martin Heidegger, *Būtis ir laikas,* iš vokiečių k. vertė Tomas Kačerauskas, Vilnius: Technika, 2014, p. 57). Priklausymu *kažkam* kasdieniškam ir iki galo nepaaiškinamam būtų galima pavadinti pirmą mano įspūdį, kilusį žvelgiant į Sauliaus Paliuko kūrinį „Pasakyti daugiau nepasakant nieko – nieko nepasakyti pasakant daug“. Tai iš 21 kvadratinio popieriaus lapo susidedantis abstraktus piešinys. Kiekviename lape matyti ta pati geometrinė forma – apskritimas, kurio pasikartojimai sukuria žaislinės spyruoklės (*Slinky*) įspūdį. Visgi didžiausią intrigą man kelia vienodų kvadratų (popieriaus lapų) skaičius – 21. Vidutiniškai per metus vienas mėnuo turi būtent 21 darbo dieną. Biblinėje simbolikoje šis skaičius siejamas su nuodėme, maištu ir dvasine kova (Maxim Panych, „The Biblical Meaning of Number 21: Symbolism and Significance in Scripture“, *https://gracefiber.com/blogs/symbols/biblical-meaning-of-21*), o mistinių interneto straipsnių gausoje galima atrasti, kad 21-oji taro korta – tai „Pasaulio“ korta, kuri sietina su tikslo pasiekimu, absoliučia harmonija ar ciklo pabaiga (*https://en.wikipedia.org/wiki/The_World_(tarot_card)*). Galbūt šis menininko kūrinys yra savotiškas bėgimas nuo rutinos, o gal – tik pasikartojančio ritualo rezultatas? Kad ir kaip būtų, šis darbas man primena menininko dienoraščio ištrauką, leidžiančią žiūrovui pažvelgti į kitokią realybės ir (pa)sąmonės lauko susitikimo interpretaciją.

Dar vienas kūrinys, kalbantis apie pasikartojimų ciklą, – Petro Lincevičiaus paveikslas „Dvidešimt Šilavoto plenerų“. Tai sterilus tušo liejinys, kurį galima pavadinti nostalgijos rentgeno nuotrauka. Centrinėje paveikslo dalyje iškyla vienintelis personažas – fotelis. Tačiau šiame kūrinyje jis veikiau primena ne baldą, o senyvo amžiaus žmogų: išblyškęs, lyg gyvenimo patirties pripildyta žila senolio galva. Apie nugyventą amžių žiūrovui pasakoja nutrintas, jau seniai suplyšęs audinys, primenantis metus skaičiuojančios žmogaus odos raukšles. Tik čia jis jau „toks“ – pavargęs, su savo charakteriu ir nebevertas „taisyti“. Jis – primirštas, kaip senelis slaugos namuose, žiūrintis pro girgždantį langą ir vis dar laukiantis, tikintis, kad yra kažkam reikalingas ir brangus. Žiūriu į šį paveikslą, o mintys krypsta į Rolando Kazlo spektaklyje „Viskas, ko neturi“ išgirstą frazę: „Kasdien praeities vis daugiau, o ateities vis mažiau.“ Belieka susimąstyti, kiek dar *Šilavoto plenerų* pergyvens šis personažas?

Petras Lincevičius. Dvidešimt Šilavoto plenerų. 2026. Teksto autorės nuotraukos

Nežinau, ar taip mane paveikė rudeniška dargana, ar susidūrimas su jau apžvelgtais kūriniais, tačiau sustingau bežiūrėdama Karolinos Latvytės-Bibiano vaizdo įrašą „Kad jums nereikėtų“. Nuolat besikartojantys motyvai – vasaros pabaigoje žydintys baltieji vienmečiai astrai (kurių pavadinimas kilęs iš graikų k. žodžio *aster* – „žvaigždė“), juodos, sėjai parengtos žemės fragmentai ir sulėtintuose kadruose matomos senyvos moters rankos, įsikibusios į kiaurą laistytuvą, – tampa dar vienais laikinumą ir pasikartojantį ciklą pabrėžiančiais simboliais. Kartkartėmis ekrane prabėgantys užrašai pasakoja istoriją apie vienatvę, senatvę ir neišvengiamybės laukimą. Taip autorė trina reprezentacines gyvenimo ir mirties ribas. Nežinomybės baimė čia susipina su nerimo jausmu ir pažeidžiamumo būsenomis, formuojančiomis savitą siužeto nejaukos estetiką.

Rudeniška nuotaika paskatino parodą narplioti tarsi simbolių žaidimą, kuriame kiekvienas sustojimas virto gyvu dialogu su kūriniu. Parodos pradžioje perskaityta frazė paliekant galeriją mano galvoje suskambėjo kaip įvykęs pasimatymas su pačios dvasiniu pasauliu – erdve, kurioje egzistuoja ne fiziniai barjerai, o mūsų pačių atminties formuojami atitvarai: baimės, nežinios, nejaukos ir praeities ilgesio nuojautos. Sudrumstas smalsumo vanduo pamažu nusistovėjo, o atitvarai tarp realybės ir pasąmonės pradėjo sklaidytis, išryškindami jautrią, trapią ir nepaaiškinamai gražią kasdienybės esmę.

– INGA PONOMARENKO –

įgarsinęs Eriką, – po to jis kreipėsi į gerbėjus internete ir priminė, kad nekontroliuoja įgarsinto personažo. „Kitfox Games“ pakeitė žaidimo siužetą taip, kad *stalkerį* galėtum užblokuoti iš karto ir tai nedarytų jokios įtakos tavo galimybėms žaidime, ir atnaujino perspėjimą žaidimo pradžioje.

Viena vertus, tokia moralinė panikėlė rodo, kad tam tikrame interneto ir videožaidimų kultūros kampe labai produktyviai gyvuoja „atšaukimo kultūra“ (*cancel culture*) ir už padorumo ribų išvešėjusi terapinė kultūra. Net ir pasirūpinusi perspėjimu, studija vis tiek buvo užpulta, kad perspėjimas „nepakankamas“, o kai kurių žaidėjų pyktis apskritai buvo paremtas vien tuo, kad jiems „žadėtoje“ jaukioje fantazijoje atsirado grubios realybės elementų. Būtų galima sakyti, kad tai – *woke* kultūros grimasos ir dar viena „pupelių sriubos teorijos“ (kai viskas turi būti *apie mane*; pasigūglinkit, smagus reikalas) išraiška. Pasaulio, kuriame svarbiausia mus apibrėžianti savybė yra mūsų psichologinių traumų derinys, vaizdelis.

Kita vertus, *stalkinimas* – menkas juokas. Tai savaime yra tam tikra emocinio smurto forma, nuo kurios neproporcingai dažnai kenčia moterys. Toks persekiojimas, kai kurių vis dar tebelaikomas romantišku, pažeidžia vieną pagrindinių savivertės elementų: asmens saugumą. O kartais jis išvirsta ir į tiesioginį fizinį smurtą – primušimą, iššaginimą, nužudymą. Žmonės, patyrę *stalkinimą*, mažų mažiausiai nusipelno tikslaus įvardinimo, kai toks persekiojimas yra kertinė „jaukaus“ ir *konsento* kupino pasimatymų žaidimo siužeto dalis. Žinodami, kad šio elemento neišeis išvengti, jie galėtų pasirinkti tiesiog nežaisti „Boyfriend Dungeon“.

Protingi žmonės sako, kad kartais dvi ar daugiau viena kitai prieštaraujančių minčių galima sutalpinti vienoje galvoje. Taip pat yra tokia Aristoteliui klaidingai priskiriama citata (kažkas prieš keliasdešimt metų nesuprato „Nikomacho etikos“): „Išsilavinusio proto požymis – gebėti apsvarstyti mintį jai nepritariant.“ Citata klaidinga, bet mintis nebloga – galbūt tai galėtų būti tam tikras priešnuodis prieš moralines panikas ir panikėles. Tikriausiai, deja, ne masinio vartojimo.

– TOMAS MARCINKEVIČIUS-BARONAS –

Praėjusio numerio p. 7 iliustruojant Vilniaus mažojo teatro spektaklį „Vasarotojų karštinė“ panaudota kito spektaklio nuotrauka.
Atsiprašome.

Redakcija

LIUDAS GIRAITIS

Raidžių gyvenimas

Raidžių gyvenimas visada didelis.
Bučiuojasi plakate pianino
mokytoja –
Siauri pečiai, juoda suknelė,
Kaulus apnuogina.

Motelyje Curzono, Shaftesbury Avenue –
Vienatvė tapoma juodais dažais
ant sienos.
Vienatvė skambina
fortepijonu filme
Ant realistiškų kaskadų.

Moterys elegantiškos ir balti šunys,
Kinės merginos dideli akiniai –
Jos akys plečiasi,
į sieną žiūri.
Ji eina atsigręždama –
Iš nežinios į nežinią.

Vyrų švelnumas

Vyrų švelnumas – kostiumas baltas,
kostiumas mėlynas.
Judesiu šoka apie stulpą abstraktų –
Prikaltos žvaigždės, ir griaudi
birželis,
Nuo mėlyno vandenio žaliai
apgirtęs.

Atsainios figūros
iš minkšto aksomo.
Į tamsą atsigula, vasara žėri.
Jos akys didėja nuo šviesos –
sprogsta,
Ir liejas per akmenis
laukinis vėjas.

Švelnumo pilnas prie lūpų glunda,
Prie rankų, pirštais slysta pro
šalį.
Jos balsas šaukia iš tolo:
Hi, darling!
Hi, sweetie, su laikrodžiais
Vakaru dunda.

Balta galva, juodi plaukai

Balta galva, juodi plaukai,
didelės akys.
Apvalūs judesiai, gatvė prie
šono,
Vejasi mintys, vejas vėjas orą,
Saldus, medinis santalo kvapas.

Kavą išgersiu, rankose –
„Starbuckso“ popierius,
Ant jo parašo meilės eilėraščius,
Į jį žodžius negirdėtus sudeda
Žmonės, nuo savęs
neatsitokėję.

Angelas juodu batraiščiu
apriša kaklą,
Žodžiai iškrinta, žodžiai pabąla.
Pavargo šokt gražiausios
moterys.
Ant kelių sėdi – naktį uždaro.

Po nakties

Po nakties atsiranda žodžiai –
Grubūs, šalti.
Palieka negyventus kampus,
Net vienatvei atsisėsti
Nėra kėdės.

Po nakties išbalinti,
primena popierių
Užmiršto romano.
Ir duris namų, į kuriuos negrįšiu.

Po nakties eilėraščiai negailestingi,
Paprika degina gomurį.
Meilė būna tikra sesuo.
Po nakties.

Du siluetai

Du siluetai, du tamsūs
Plaukų kanonai –
Bacho modernas iš Shaftesbury
Avenue.
Skambina gatvė, kilniai žingsniuoja.
Rausva suknelė ant
nuogo kaklo.

Raudonas autobusas
veržias į priekį.
Buldogo nosis užuodžia
kvapą.
Gyvena dienos tik iki vakaro,
O vakaras mėlynas –
savęs užtenka.
Paskambins visi telefonai, srovės
Tekės per radiją
į interneto gyslas.
Jam galima būti, įžūliai kvatoti,
Eiti, kur nori –
būti laimingu.

Muslino takas

Pasitrauk nuo balto
muslino tako.
Pro tave iššoka į gatvę vėjas,
Pro tave pečiai tamsūs juda.
Šlapios kojos aplenkia vandenį,
Šaltos ašaros dunksi į lietų –
neatskirsi.

Pasitrauk iš tvarkingo
švarko gyvenimo,
Iš plaukų silueto juodo.
Bruzda vakaras, žodžiai sutampa,
Ir slaptažodis sielą išduoda –
neištversi.

Pasitrauk iš nebalintos meilės ne tavo.
Automobiliai važiuoja, trinksi durys,
Elektroninis paštas tiksi, puslapiai kvarkia,
Dunksi langai tiems, kas
jos neturi.

Darling

Ji išpila vandenį.
Vanduo skambina – stiklo garsas
atsiliepia:
Darling.

Ji mato šimtus ekranų,
Akimis žaidžia,
Ozoną gaudo –
Darling.

Pro langą eina vyrų
grėsmingi kontūrai,
Sutelpa prie vienas kito –
Visi sutampa. Dvi kinės nuogos,
Šviesa ties liemeniu
Krenta. *Darling*.

Šalta naktis

Šalta naktis alkanom akimis.
Mėlyni marškinių prožektoriai,
Bepročiai taksi –
Skuba, nervingi vejasi
Šviesoforus
Ir kitus keistus Londono padarus.

Žvaigždės prikaltos prie „Pret a Manger“,
Medžiai žaliuoja – purslais,
fontanais virsdami,
Kupolai paveikslų pasiekiami
akimis,
Nudažo meilės šviesa nežinoma.

Yra tai, kas yra, – rokeriai žinojo,
Kietai spausdami stygas.
Gyvenimas plūsta į gyslas,
Dūžta ir gaudžia.

Ji liūdna

Ji liūdna.
Liejasi gaidos už kaklo
plonų juodų marškinių,
į mane –
Niagaros kriokliu
apie galvą.
Atsiranda garsai –
stiklas krenta į žemę,
Žingsniai nyra visomis kryptimis,
į sakinius pavirsta.
Negirdėta žemė 2025 metais
Balsuoja
už vienintelį šansą
Būti –
kareivių beginklių
marše.

Dideli vyrai, maži vaikai

Dideli vyrai, maži vaikai –
Už rankos paima,
Šaligatviu siūbuoja,
Pirštus į plaukus paneria.
Vakaras juodas.

Dideli vyrai, atsibudę vaikai
Verkia naktį – švelnių valandų skambesiu
Uždengti.
Meilę sapnuoja.

Londono taksi ir juodi garsiakalbiai –
Jiems kartos lopšines iki ryto.
Žvilgės akys nekantriu spindesiu,
Nedrįs atsibusti.

Džeinė

Džeinė panaši į operą
Ant Mėnulio kevalo.
Rankos baltos, nuogos –
Buvo mano *darling*.

Jos suknia juoduoja.
Miuziklas ar opera,
Teatras iš Honkongo –
Prieš mane kas vakarą.

Atsiranda, rodo
Scenas, suvenyrus.
Spindintis klavyras –
Grojančios jaunystės.

Curzono fontanai

Curzono neono fontanai veržiasi –
Sprogimai žyra.
Juodos katės glaustosi,
Žingsniai primena maršą
Begarsėmis Londono gatvėmis.

Aš einu
Ir kaukia visos sirenos.
Metas nuogas ateina,
Skirtas lemtingiems įvykiams
ir supratimams.

Kai nelieka jausmų

Kai nelieka jausmų,
Kameros skleidžia abstrakčią šviesą.
Žodžiai tyli burnoj –
Suklusę šunys gaudo daiktavardžius.

Tiesa išteka iš formulių,
Didaktikos žodynai, pagarbos vadovai
Palydi galvos linktelėjimu
Jos išvykimą.

Bus maištas ir laikas –
Nuogi iki paprastumo,
Pradingę ir neatsitokėję
Nuo visuotinio posūkio
šviesos žemynuose.

GARY SNYDER

Devyniasdešimt šešerių Gary Snyderis – gyvasis amerikiečių poezijos klasikas, „bytnikų kartos Thoreau“ (Lawrence Ferlinghetti), eseistas, vertėjas iš senosios kinų ir šiuolaikinės japonų kalbų, Kalifornijos universiteto Deiviso padalinio anglų filologijos profesorius emeritas; Amerikoje garbingiausių už viso gyvenimo kūrybinius nuopelnus skiriamų Ruth Lilly (2008) ir Wallace'o Stevenso (2012) poezijos premijų laureatas. 1930 m. gimė San Fransiske ir didžiumą gyvenimo praleido vakarinėje Amerikos dalyje (Kalifornijos, Vašingtono, Oregono valstijose). Reedo koledže Portlande ir Indianos universitete studijavo literatūrą ir antropologiją, Berklio universitete – Azijos kultūrą ir kalbas. Dzenbudistas, Tolimųjų Rytų kultūrų ir religijų, šiaurvakarinės dalies Amerikos indėnų papročių tyrinėtojas, žinovas ir populiarintojas. Kitaip nei kiti bytnikai miestiečiai, augo kaimiškoje aplinkoje, vasaromis tarp studijų dirbo įvairius fizinius (kalnų takų klojėjo, miško kelių valytojo, medienos ruošėjo transportavimui, prekinių laivų jūrininko) ar su gamta susijusius (miško priešgaisrinio stebėjimo bokšto budėtojo) darbus, buvo kalnų žygių entuziastas. Su pertraukomis keliolika metų pragyveno Japonijoje, kur studijavo ir vienuolynuose praktikavo dzenbudizmą, vėliau, sukūręs šeimą ir „sukti dharmos rato“ grįžęs į tėvynę, gyveno ir vaikus augino atokiame nuosavame gamtiniame ūkyje San Chuan Ridže, Siera Nevados kalnų papėdėje, Kalifornijoje. Nuo 1986 m. dėstė.

Poezijoje ir eseistikoje Snyderis vakarietiškas dvasines vertybes su rytietišku mokymu jungia, siekdamas atkurti asmens darną su gilumine, tikrąja savastimi, su aplinka ir gamta, kritikuoja pragaištingą kapitalistinį vartotojiškumą, propaguoja aplinkosauginį sąmoningumą ir bendruomeninį gyvenimą. Tarp keliolikos jo poezijos knygų – „Akmentakis“ (*Riprap*, 1959), „Užkampis“ (*The Back Country*, 1967), „Dėl bangos“ (*Regarding Wave*, 1969), „Vėžlio sala“ (*Turtle Island*, 1974; Pulitzerio premija), „Kirvakočiai“ (*Axe Handles*, 1983; Amerikos knygos apdovanojimas), „Kalnai ir upės be pabaigos“ (*Mountains and Rivers Without End*, 1996; Bollingeno premija), rinktinė „Ne gamta“ (*No Nature: New and Selected Poems*, 1992) ir kt.

Lietuviškai Snyderio eilių yra skelbta publikacijoje „Iš bytnikų poezijos (2)“ (žr. „Š. A.“, 2012.XI.23, vertė A. P.). Laužtiniuose skliaustuose žymimi leidimo metai knygų, iš kurių paimti versti eilėraščiai.

Kaip poezija ateina pas mane

Klupinėdama per riedulius
Naktį, išsigandusi
Gūžiasi už mano
Laužo rato ribos
Einu jos pasitikti ties
Šviesos pakraščiu

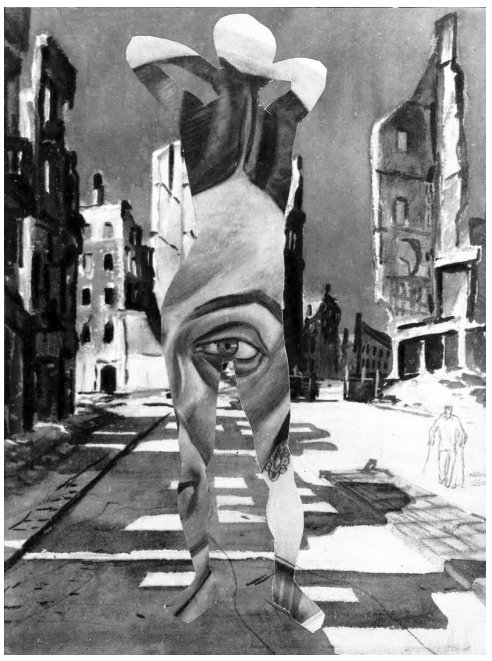
[1992]

Akmentakis*

Šituos žodžius tu dėki
Savo minčiai tarsi akmenis.
nepajudinamai, rankomis
Gerai parinktoj vietoj suklotas
Minties kūnui
erdvėje ir laike
Žievės, lapo ar sienos tvirtumo
akmentakis –
Iš Paukščių Tako,
klajojančių planetų,
Šitų eilėraščių, žmonių,
iškrikusių arklėkų su
Tąsomais balnais,
uolingų, suplūktų takų.
Pasauliai – tarsi begalinis
keturmatis
go žaidimas.
skruzdės ir akmenukai
sekliame priemoly, kiekvienas luitas – žodis
upokšnyje nugludintas akmuo
Granitas: įkietęs
nuo slėgio ir ugnies kamuotės
Uolienos su nuosėdomis lydydamos
viską keičia: ir mintyse,
ir daiktus irgi.

[1959]

* Eilėraštis *Riprap*, paskutinis debiutinėje to paties pavadinimo knygoje, laikytinas savotiška kūrėjo *ars poetica*. Knyga pradedama tokiu epigrafu-paaiškinimu: „Akmentakis – kalnuose ant stačių slidžių uolų iš akmenų sudėtas takas arkliams.“ (*Visi paaiškinimai – vertėjo.*)

Tomo Tereko koliažas

Pajuto upokšnis*

Vienõs granito keteros,
Medžio pakaktų
Ar net akmens luito, mažytės srovelės,
Žievės atplaišos užutėkyje.
Kalvų klostės viena po kitos,
Atstangūs medžiai, susprausti
Siauruose akmenų plyšiuose,
Didžiulis mėnuo ant viršaus – to jau per daug.
Mintys klaidžioja. Milijonas
Vasarų, naktis dvelkia ramybe, o uolos
Šiltos. Dangus virš begalinių kalnų.
Visas mėšlas, lydintis žmogišką būtį,
Suslūgsta, kieta uola virpčioja,
Net dabarties rūstybė, rodos, nepajėgi sugniuždyti
Šio širdies burbulo.
Žodžiai ir knygos,
Nelyg upokšnis nuo aukštos uolos atbrailos,
Išnyksta sausam ore.

Aiški, budri sąmonė
Prasminga tik tiek, kad
Mato tai, kas iš tiesų matoma.
Niekas nemyli uolų, o vis dėlto mes čia.
Naktis vėsta. Žibesys
Mėnesienoje
Nuslysta kadagio šešėlin:
Tenai, už nugaros,
Šaltos, išdidžios
Pumos ar kojoto akys
Stebi, kaip atsikeliu ir nueinu.

[1959]

* Angl. *Piute Creek*. Teka Josemičio nacionaliniame parke Siera Nevados kalnuose.

Šienas arkliams

Pusę nakties dviese lingavome
Iš San Choakino tolybių
Per Miraposą pavojingais
Kalnų keliais, kol aštuntą ryto
Sustabdėme arklį
Su šieno kaupinu vežimu prie daržinės.
Gervėmis, kabliais ir virvėmis
Sukrovėme šieno stirtas
Iki pat rakščiuotų gegnių
Tamsioj daržinės palubėj (mėlynžiedžių žiedadulkių
Sūkuriavimas šviesos plyšiuose,
Šiaudgalių batuose ir už prakaituotų apykaklių kutulys).
Pietaujant po Juoduoju ąžuolu
Šalia įkaitusio arklių aptvaro
(Senai kumelei baksnojant lauknešius,
Žiogams čirpiant žolėse)
Jis pasakė: „Dabar man 68-eri.
Pirmąkart šieną kroviau septyniolikos.
Tada, vos pradėjęs, pagalvojau:
Tikrai visą gyvenimą nekrausiu – pabos.
Bet – kad mane kur – ligi šiolei
Kraunu kaip krovęs!“

[1959]

Po darbo

Pašiūrė ir medžiai šen bei ten
plūduriuoja besiplaikstančiam rūke

pakeliu palaidinę,
šildausi sušalusias rankas
ant tavo krūtų.
juokiesi pašiurpusi,
lupdama česnaką prie
įkaitusios geležinės viryklės.
įnešu kirvį, pelenų semtuvėlį,
malkų

atsišlieję į sieną
ir viens į kitą,
troškiniui kunkuliuojant ugniakure,
sutemoms leidžiantis
gurkšnosime vyną.

[1967]

Žygiuojant Tocukavos tarpekliu

čiurkšdamas

stebiu

krioklį

[1969]

Vieną vienintelį kartą

beveik ties pusiauju
beveik per lygiadienį
per patį vidunaktį
iš laivo matoma
mėnulio

pilnatis

dangaus vidury.

„Sappa Creek“* netoli Singapūro
1958-ųjų kovas

[1967]

* Pavadinimas tanklaivio, kuriuo po ketverių metų dzenbudizmo studijų Kiote G. S. parplaukė į Valstijas, prisijungęs prie mašinų skyriaus įgulos.

Mainai

Atsidūriau milžiniškam betoniniam kiaute,
apšviestam stikliniais vamzdeliais,
su iš lauko pumpuojamu oru
ir judančiais laiptais sujungtais aukštais.

Jis buvo prikimštas daiktų, pirktų ir pagamintų
dvidešimtame amžiuje. Išdėliotų ant padėklų
ar lentynose.

Tuntai to šimtmečio žmonių, mašinomis siūtais
apdarais apsitempusių, tokia mada,

Savo brangųjį laiką mainė
į daiktus.

[1969]

Civilizacija

Tai žmonės, kurie daro sudėtingus dalykus.

jie stvers mus tūkstančiais
ir pristatys prie darbo.

Pasaulis smenga skradžiai drauge su šitomis
gyvenvietėmis ir takais.
Pulkai laukinių ančių nebe tokie,
kaip būdavo anksčiau.
Retėja taurų.

Atneškite man mano plunksnas ir gintaro

Nukelta į p. 12 ►

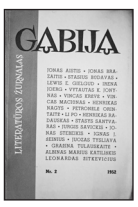
Nečiupinėtoji lituanistika (10)

Žingsniai. Kultūros žurnalas. 1947–1948

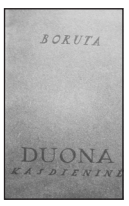
Keturi numeriai, lietuvių pabėgėlių leisti Flensburge ir kitose stovyklose; redagavo Petras Būtėnas. Vienas net su autografu, lyg knygoje – draugės dovana draugei. Pagerbiamas Balio Sruogos atminimas: eilėraščiai, ištraukos iš dramų, vertimai. Įdomiausioji dalis – žurnalo pabaigoje yra skyrelis „Lietuviai tremtyje“. Ten pasakojamos baisios istorijos, kaip į sovietų okupuotą Lietuvą susigundęs grįžti karo pabėgėlis taip pasibaisėjo jos tikrove, jog nusižudė. Antano Rukšos versta Vergilijaus „Eneidė“, abstraktus Vydūno filosofavimas, Vaclovo Biržiškos straipsniai apie senąją lietuvių raštiją. Kažkas iš istorikų pasirašęs juokingu slapyvardžiu – Vilniaus Kelmas.

Gabija. Literatūros žurnalas. 1952, Nr. 2

Ėjo Niujorke, redaktorius Stepas Zobarskas. Bendradarbiavo visas išeivijos žiedas. Numeryje – Henriko Nagio, Juozo Tysliavos, Henriko Radausko eilėraščiai, Igno Šeiniaus, Vinco Krėvės, Jurgio Savickio, Petronėlės Orintaitės, Mariaus Katiliškio proza. Leidinys malonios išvaizdos, kiek primena žurnalo „Gimtasis žodis“ formatą. Yra vertimų, straipsnių apie kalbą ir literatūrą, rašytojų asmenybes. V. K. Jonyno iliustracijos.

Kazys Boruta. ***Duona kasdieninė.*** Eilėraščiai.
K.: Prometėjus, 1934. 71 p.

Borutos mėgstamas įvaizdis – vėtra: „Tu mano pušis ant marių kranto, / todėl tau tinka vėtrų vainikas / ir poetas, kuris supranta, / kad be vėtros niekai viskas. // Todėl tau mano meilė kaip vėtra / ir dainos – jų aidas / iš pamario vėjų išplėštas / ir – kaip vėjas – palaidos“ („Moteris Baltijos kranto“, p. 36). Tiktų marksistinis perskaitymo rakursas, ypač tokiems eilėraščiams kaip „Kavinė prie operos“ ar „Su draugais“. Knygą sudarė ir išleido bendražygiai, Borutai kalint. Tikslūs rimai, suvalkietiškos priegaidės.

Petras Cvirka. ***Pirmosios mišios.*** Eilėraščiai.
K.: išleido P. Z. ir Tijūnas, 1928. 31 p.

Cvirkos rimai gruboki, strofoje reiškiama mintis gan proziška: „Tik noriu vieno, – kad tu, motin mano, / Užklydus Kaunan savo sūnų pamatytum / Vitrinoj stovint tarp žymių poetų“ (p. 31). Knygos pavadinimas – pretenzija į simbolinę kunigystę: rinkinys pradedamas eilėraščiu „Mišios, kurias aš pats laikau“. Tekstus sieja religiniai įvaizdžiai: smūtkelis (Vincas Mykolaitis-Putinas jau parašęs „Rūpintojėlį“), beržų „baltos kamžos“, krikštas, ražančius ir kt.

Jonas Šimkus. ***Pasakos iš cemento.*** Eilėraščiai.
K.: koop. „Raidės“ sp., 1929. 47 p.

Jono Šimkaus poezijos anksčiau nebuvau skaičiusi. Trečiafrontininkas, šiek tiek justi kairuoliškų gaidų, bet estetika nelabai kuo skiriasi nuo keturvėjininkų: „Plaukė stambi lydžių diduomenė, / minios ešerių, raudų ir lynų. / Plaukė ilga žuvų kariuomenė, / kaip šimtai cepelynų“ („Sukilusios žuvys“, p. 17).

Bronys Raila. ***Barbaras rėkia.*** Eilės.
K.: koop. „Raidės“ sp., 1930. 47 p.

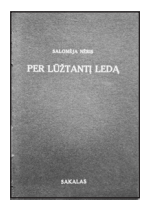
Negaliu ignoruoti fakto, kad Bronys Raila buvo dešinioji Kazio Škirpos ranka ir parengė antižydišką brošiūrą „Už ką kovoja aktyvistai“. Debiutinėje poezijos knygoje tokios pažiūros dar nesusiformavusios: mano akimis, priešingai, lankomasi Europos didmiesčiuose, regima rasinė žmonių įvairovė ir jai atsiveriama. Žodis „negras“ (jį aptinku moderniojoje lietuvių poezijoje) nereiškia rasizmo; tuo metu tiesiog nežinota jokio alternatyvaus žodžio, o akivaizdžiai norėta pasididžiuoti prasiplėtusiu akiračiu. Kaip ir Cvirkos ar Radausko poezijoje, mėgstamas raganos įvaizdis (ar tik nebus tai susiję su moterų emancipacijos pradžia). „Ar nejaučia, kaip šutu atsiduoda / visi tie „tyrinėjimai“, tie menų vadovėliai. / Mes – / skaitom iš delno, raukšlėm pajuodusio, / kurs ardo dirvonus sužėlusius“ (p. 29). Kairysis, gravitavęs į dešinįjį, taip pat sėkmingai galėjo gravituoti iš meilės gamtai ir kaimui į socialinį teisingumą. Jeigu man duotų keturvėjininkų ir trečiafrontininkų tekstus ir lieptų surūšiuoti, kur kuris, tikrai susipainiočiau. Railos publicistikos nemėgstu už ambivalentiškas pažiūras.

Vladas Suchockis. ***Roboto daina.*** Eilėraščiai.
K.: „Varpo“ sp., 1930. 46 p.

Roboto ir peteliškės opozicija, gerai žinoma iš Vytautės Žilinskaitės apsakymo vaikams, jau buvo užrašyta Vlado Suchockio eilėraštyje „Roboto daina“ (p. 10). Industrija, modernizacija, „maršai tik skambančiam litui“ (p. 40) nors ir išreiškia moralinį nuosmukį, sudera su literatūros atnaujinimo programa: „Gana rūtų poeziją, / nuvalkiotą, / visuos mėšlynuos, / rodyti. / Jau laikas ją / padėti į archyvą, / o apdainuoti / tą, / kas pila į ratus / gyvenimui / alyvą“ (p. 46).

Salomėja Nėris. ***Per lūžtantį ledą.*** Eilėraščių rinkinys.
K.: Sakalas, 1935. 48 p.

Šveicarijoje gyvenanti šviesi lietuvių bendruomenė yra parodžiusi mums, „Poezijos pavasario“ svečiams, Rigi Kulmo kalną. Ne vien dėl Maironio: kol kilome į jį funikulieriumi, Diana Brunner pasakojo Salomėjos istoriją: ji kartu su turistų grupe buvo paklydusi šiame kalne ir parodė psichologinį tvirtumą (pasitaikė puolusių į isteriją). Dramatizuoti veikiausiai būtų ko, nes, papėdėje tarpstant pavasariui, kalne – tikriausia žiema, netgi pusto. Salomėja apie įvykį parašė eilėraštį („Kalnuos paklydus“, p. 17). Knygoje akivaizdūs kelionių po Šveicariją, Norvegiją, Švediją įspūdžiai, minimos legendos ir vietovardžiai (pvz., Gotlandas). Dedikacija – Dariui ir Girėnui; yra netikėtų eilėraščių, primenančių pamokymus apie meilę draugei (nors gal kreipiamasi į save pačią).

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

Miglės Anušauskaitės komiksas

Gydymas šlapimu

Šlapi herojai

Nedidukė, papūstomis lūpomis, šalia aukštų ar vidutinio ūgio žmonių atrodanti tarsi vaikas. Pasaulį reginti pro pridėtines dioptrijas – vaizdijanti vaizdą, apribotą išraiškingai grubių akinių rėmų. Dviejų ikimokyklinukų motina, čiauškanti tarsi laimingas vaikas. Draugų draugė, man ne bičiulė, gal tik smalsumą žadinantis stebėjimo objektas. Suvokiau ją kaip kitokio gyvenimo galimybę, dėl savo paprastumo prieinamą, o gal kaip tik dėl to neprieinamą, pernelyg paprastą. Įsivaizduojamai skaidrią, tačiau tokią, į kurią galėčiau skaudžiai susigurinti nosį. Tuo metu jau svaiginausi sudėtingumu, subtiliųjų buvimo sluoksnių archeologija.

Kaip viena susitikimo akimirkų su ta moterimi-vaiku prieš akis stoja pridrėkusi būsto daugiabutyje svetainė su džiūstančių drabužių eilėmis palubėje. Jie tamsavo, kūrė prieblandą, šešėlių pynes, peržengė grožio ribas. Praplėtė jas, o gal nutrynė, suliejo grožį su negražumu, tvarką su netvarka.

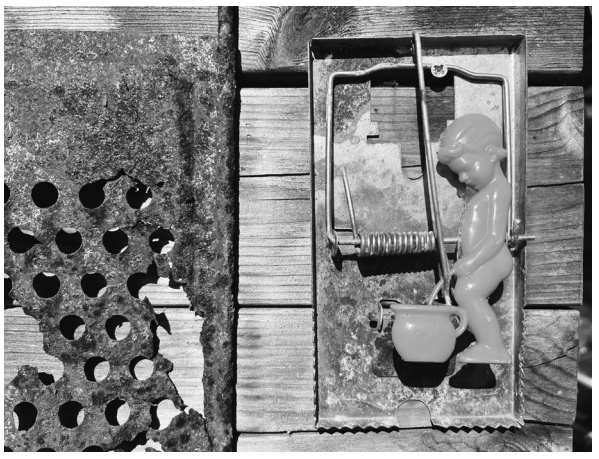
Po beveik dviejų dešimčių metų – istorija, papasakota kadaise jai artimiausio. Pasirinkęs ją į artimiausias galbūt tą akimirką, kai per kažkurią pamoką iškviesta prie lentos ji apsišlapino – išgyvendama nepakeliamą įtampą, priešišką pasaulio spaudimą. Matęs jos kojomis vinguriuojančią srovelę. Ką jautęs? Ar tai buvo gailestis, įsijautimas į šlapią, nepatogų, sunkų, stingdantį, gėdingą kito kailiuką? Kartais kito silpnumas tampa aplinka, kurioje pasijuntame stiprūs, pranašesni už kitą.

Visų akyse savo kūno nesuvaldęs kitas gali tapti vaistu stebėtojo nevisavertiškumo jausenai pagydyti, savotiška psichologine urinoterapija. Kaip ir tie, kurie geria šlapimą gydymo tikslais, šalinimo produktą bando pajungti savo sveikatai atstatyti. O galbūt terapinė yra prielaida, kad tą save išduodantį, savikontrolę praradusį asmenį galėtum užvaldyti be vargo, kitaip nei susidūręs su kieno nors kito tvirtybe, valia, didybe.

Kas iš viso to galėtų būti perduota estafete panašaus pasakojimo klausytojui? Ant šio užgriūva istorijos herojei tenkantis gyvenimo kovos, fronto sunkumas, jo atomazga – meilės prisipažinimai, žiedų sumainymas, vestuvių tortai. Visa tai pribloškia ir kuriam laikui nutildo. Spėlionės bandant atkurti nematomas, nutylėtas istorijos atšakas nutinka vėliau, atgavus žadą.

Šį pasakojimą išgirdau praėjus ne vienam dešimtmečiui po mano ankstyvų erotinių fantazijų etapo. Paauglystės metais patyliukais buvau įsimylėjusi vaikinuką, slapčiomis nešantį šlapių paklodžių naštas. Jau būdamas paauglys, vis dar išgyveno šią vaikišką nevalingo naktinio šlapinimosi gėdą. Dalį tokių jo naštų, jam nėmaž nenutuokiant, įsivaizdavau nešanti kartu su juo, iš paauglіškos meilės. Tai kaitino vaizduotę, kūrė paslapties vagystės ir jos subendrinimo su kitu, tokiu svetimu ir geidžiamu, iliuziją. Slapta gėda ir bėda, kaip psichologinis šalinimo produktas, galėjo būti šis bei tas vienijančio, šiokia tokia jungtis. Ypač dėl to, kad, kaip sakė nuojauta, galiu būti vienintelė, pasirengusi tai priimti kaip dovaną, kai kas nors kitas greičiausiai bėgtų tolyn kaip nuo bjaurasties ar užkrato. Savo vizijose įsikibusi į vaikinuko ydą jaučiausi su juo lygi, jo vyriškumo stokos fone įgijusi vyriškumo, stiprybės ir, regis, motiniškos meilės šlakelį. Jo šlapimu, silpnumo apraiška, gydžiausi mane varginantį suvokimą, kad, būdama moterimi, niekada nepajėgsiu būti tokia pat stipri kaip vyrai arba tokia pat graži kaip visų gražiausios moterys, kurių galios dominantė yra jų grožis. Tas vyras turėjo silpną vietą, mano akyse jis nebuvo toks stiprus, kad jo bijočiau, galėjau bent mintyse prie jo prisiartinti. Šlapių paklodžių paslaptis tarsi koks išganantis paralelinės realybės debesis kybojo virš manęs, kėlė mano dvasią aukštyn. Mano pačios gyvenimo našta atrodė gerokai lengvesnė, sunkumai ne tokie nepakeliami. Paslaptis, kurią sužinojau iš antrų lūpų, mane gydė ir nuo supratimo, kad gražiausi ir žaviausi nėra ir patys sau nebūtinai atrodo tokie išbaigti, kokius mes, likę paslapties užribyje, regime. Bet galiausiai turbūt tai buvo mano individualios kelionės pradžia: pakelti nuo kelio ką nors, kas pavadintas negražiu ar nevertingu, suteikti jam išskirtinę vertę ir grožį.

Ir vis dėlto tai prasidėjo dar dešimtmečiu anksčiau, kai buvau kokių penkerių. Iki šiol regiu paskubomis darželio grupės šeimininkutės meistriškai suimamą šlapią paklodę, atlupant ją nuo vienos iš vaikų lovų po pietų miego. Tai gražuolės šviesiaplaukės Ingutės patalai. Šeimininkutės judesius tarsi koks mašalų spiečius lydi sambrūzdis ir šnabždesiai. Tai vaiko bėda, apie kurią kalbama patyliukais ir su užuojauta, kaip apie kokią sunkią, gėdingą ligą. Iš jos nesijuokiama, netgi susilaikoma nuo bent kiek labiau išreikštos užuojautos. Verčiau apsimetama, kad jos nėra. Tačiau dėl to, kad ji vis dėlto yra, daug kas įgyja kitokios prasmės. Kitaip atrodo nuostabios rožinės nėriniuotos Ingutės suknelės, lengvi kaip pūkas spalvoti

Autorės nuotrauka

megztukai ir šviesios kilpinės pėdkelnės. Tokių gražių nerasi parduotuvėse, Ingutė juos yra gavusi iš kito pasaulio nei mūsiškis. Iš ten pat yra ir jos guminė mirksinti lėlė kūdikis žydrais rūbeliais, ar tik ne vienintelis berniukas tarp lėlių mergaičių, ir išskirtinis tik Ingutei taikomas leidimas lėlę atsinešti į darželį, nors visiems kitiems tai draudžiama. Šlapia herojė apsupama išskirtinumu, jai leidžiamos taisyklių išimtys, ir mes visi patyliukais tai suprantame kaip teisingumą, kurio nepavydime. Na, beveik. Lygiai kaip nepavydima prieš mirtį išpuoštam ir egzotiškais vaisiais penimam ligoniui. Ir visa tai yra mano ankstyvoji urinoterapija, pamoka apie stokos ir pertekliaus žaidimą, nuolatinį regimą ir slaptą balansavimą ant ribos. Ribos, apie kurią dar negebame papasakoti, bet suprantame be žodžių ir paaiškinimų, vien tik per baltos, per vidurį šlapios paklodės šiugždesį, per judesį, kuriuo ji suimama ir kuo skubiau nešama paslėpti. Per drėgmę, per paslaptį, vaikystės teatro užsklandas ir užkulisius. Per tai, kas šiek tiek perši ir kas nejuokinga. Kas gali būti aptariama su slepiamomis ašaromis – graudinantis ir šito drovintis. Panašiai kaip sako vokiečiai: „Och, ich hab' jetzt voll Pipi in den Augen“ („Oi, mano akys dabar pilnos sysiuko“). Santūriems, discipliną dievinantiems vokiečiams tai atstoja humoro skydą, pridengiantį jausmingumą, šaipantis iš savęs, kad nepajėgė suvaldyti savo kūno, kad kūnas juos išdavė panašiai, kaip jis pažymi mažus vaikus ar tuos, kurie, nors jau paaugę, vis dar nevalingai šlapinasi miegodami.

Suteptieji ir nuplautieji

Delios Owens romane „Ten, kur gieda vėžiai“ aprašoma šeimos džiaugsmo scena, kaip mažoji Kaja, sėdėdama broliui ant pečių, iš juoko apsišlapina. Ir jis, užuot supykęs, tik kvatojasi, jis bėga į vandenį, trinantį ribas, kas nuo ko ir dėl ko sušlapo. Į vieną tarsi paveiksle susilieja ir sąvokos „susitepti“ bei „nusiplauti“, šitaip bendras džiaugsmas išgyvenamas ir parodomas kaip panirimas į pirmykštį vienį.

Betgi kai jūra toli, kartais tenka rinktis šaltą šulinio vandenį, skalbinių virvę, ant jos džiūsta drabužiai, skalbti vien todėl, kad reikėjo kažkaip sutvarkyti iš juoko prišlapintus apatinius ir ne vien juos. Buvo nutikusi laimė kaime turėti draugę, kuri juokdavosi, nesuvaldydavo kūno ir skalbdavo drabužius – nuo pradžios iki pabaigos – kartu su manimi. Mūsų kelnės ir kelnaitės, o dėl konspiracijos ir kitokie drabužiai rikiuodavosi ant virvės, o mes dažnai taip ir nenustodavome pavojingai juoktis. Mus kuteno mūsų bėda ir gėda, mūsų pusiau konspiracinis skalbimo veiksmas. Juokinga buvo ir virvė su plevėsuojančiomis mūsų juoko ir gėdos vėliavėlėmis, juokingas buvo ir pats juokas. Sykį išsiruošėme žemuogiauti į pievas su suknelėmis, palikusios namie kelnes ir kelnaites, kad juoko įkarštyje galėtume tiesiog pritūpti ant žolės. Dabar tai atrodo kaip ypatingos rūšies ir niekada nepakartotas juoko terapijos ir urinoterapijos seansas.

Ar paradoksaliu būdu kaip toks pat gydantis galėtų būti suprastas Davido Lyncho filmas „Senelė“? Jo centre – į lovą nevalingai besišlapinantis ir dėl to skriaudžiamas vaikas. Didelė geltona paklodės dėmė, berniuko išgąstis ir gėda, vaiką baudžiantis tėvas, murdantis jo veidą į audinio geltonį. Iš trumpai mesto žvilgsnio tai galėtų pasirodyti atgrasūs vaizdai, kurie šių dienų masinės pozityvumo kultūros kontekste turėtų ne gydyti, o sargdinti. Tačiau per emocinį intensyvumą žiūrovas išlaisvinamas, jis atsipalaiduoja nuo kurios nors tikros ar tariamos bėdos, išleidžia susikaupusį garą. Panašiai atpalaiduojamos negatyvios vaiko emocijos klausantis vaikiškų pasakų su tiesioginio smurto epizodais, kur kas nors ką nors papjauna ar suėda, išduria akį ar eketėje prišąla uodegą. Gėdingų temų atvėrimas filme padeda demistifikuoti ir sumažinti gėdos stigmą, o turinčius panašias patirtis – išvaduoja iš izoliacijos, kuria palaikantį solidarumo jausmą. Filmo, primenančio sapną, estetika nevalingą šlapinimąsi paverčia nelyginant iškalbingo paveikslo detale, alegorija, simboliu, kuris, būdamas įvairiaprasmis, nebe toks apibrėžtas, jau nebekelia pasibjaurėjimo.

Norvegų filme „Savaip sąžiningas žmogus“, kuriame pagrindinį Ulriko vaidmenį atlieka puikusis Stellanas Skarsgårdas, paminėtina įspūdinga scena. Aplinkybių spiriamas Ulrikas galiausiai apsisprendžia nužudyti tariamai jį išdavusį skundiką Kenį. Įžengia į jo namus ir nusitaiko šaunamuoju ginklu. Ir štai mato, kaip jo auka meldžia pasigailėti ir iš baimės apsišlapina. Negana to, tuo pat metu į namus sugrįžta Kenio žmona su vaiku. Prieš Ulriko akis veriasi jo paties geidžiamo gyvenimo rutiniškumas, banali šeimos laimė, o sykiu jam pažįstamas žmogaus pažeidžiamumas, bejėgiškumas prieš smurtą. Jo akyse apsišlapinęs Kenis, pats save paniekinęs ir tapęs niekiniu, nusikaltimo ir įtūžio nevertu taikiniu, žudiko plane yra tarsi lūžio taškas. Nužudyti tokį menką, bejėgį žmogų jam pasirodo absurdiška, beprasmiška, o gal ir nežmoniška. Vertindami Ulriko įtūžį, kurį sukėlė jo paties nesėkmės, jo liguistą būseną, apie kurią sakoma, kad „šlapimas trenkė į galvą“, apsišlapinimo sceną galėtume suvokti kaip Ulrikui skirtą vaistą. Ir ne bet kokį, o tokį, apie kurį sakoma: „Nuo ko susirgai, tuo ir gydykis.“ Ulrikas pagydomas šlapimu – tiesiogiai ir perkeltine prasme, jis tampa tuo, kuo buvo ir kokį jį matėme iki tol, – savaip sąžiningu arba savaip švelniu, žmonišku žmogumi.

Žmonės ir gyvūnai

Daugelis žmonių, labai išsigandę, patiria ką nors, ką vėliau supranta kaip prarastą kūno kontrolę. Paprastai tariant, persmelkti baimės tampame nebe tokie žmogiški ar net nebe visiškai žmonės. Stipriai persigandus įsijungia vadinamasis gyvūniškas „kovok arba bėk“ režimas, arba simpatinė nervų sistema. Kūnas sutraukia kai kuriuos raumenis, atpalaiduodamas kitus, vienas tokių – šlapimo pūslės sfinkteris, arba tam tikras šlapimą sulaikantis vožtuvėlis. Smegenų prioritetas šiuo režimu – ne socialinis padorumas ar estetika, o išlikimas. Tai vertinama ir kaip archajiška, evoliuciškai susiformavusi ir iki šių dienų išlikusi reakcija. Mat kai kuriems gyvūnams toks nevalingas išsituštinimas padeda pasprukti nuo priešo: ir kūnas lengvesnis, ir paliktas kvapas gali priversti stabtelėti persekiotoją.

Apsišlapinant iš juoko, kūnas irgi tampa nevaldomas, nors priežastys ir veiksniai čia kiti. Daugiausia čia kalti ne itin stiprūs dubens dugno raumenys. Jie neatlaiko smarkiai padidėjusio spaudimo pilvo ertmėje. Tačiau galutinis verdiktas galėtų būti panašus: žmogiškumas, arba žmogus su visa jo kultūra ir statusu, pralaimi prieš kūną, žmogus pasirodo esąs ne mažiau kūniškas nei koks nors kitas gyvūnas.

Ar ne panašiai – kaip gyvulį – vertiname ir apsišlapinusį girtuoklį? Toks nelaimėlis tampa savo kūniškumo auka, o tai, kas jame žmogiška, nebeišgali pagelbėti. Alkoholis slopina antidiurezinį hormoną, šis padeda inkstams sulaikyti vandenį. Paveikiama ir prefrontalinė smegenų žievė, atsakinga už savikontrolę ir adekvačių sprendimų priėmimą. Be to, alkoholis atpalaiduoja dubens dugno raumenis, šlaplės sfinkterį. Štai dėl ko apsišlapinti užmigus po rimtų išgertuvių – stačiai klasika, patvirtinanti žeminančius girtuokliui skirtus epitetus ar karikatūras, kur jis piešiamas panašus į kiaulę ar kiauliškoje aplinkoje. Ar taip reflektuojama manant, kad ši kritika padės pažadinti girtuoklių sąžinę ar savigarbą? Kai kur brėžiama ir kovos su velniu paralelė: juk žmogiškumo praradimas negalėtų būti iš Dievo, gėrio šaltinio. O jeigu jau čia velniava, tai moralai kažin ar padės.

Dėl tos pačios velniavos visai neatsitiktinai garsiajame filme „Egzorcistas“ (1973, rež. William Friedkin) dvylikametė Regan dar prieš akivaizdų apsėdimą per vakarėlį netikėtai apsišlapina – ant kilimo, svečių akivaizdoje. Padorus, žmonių sukonstruotas pasaulis suardomas, vienam iš bendruomenės praradus kūno kontrolę, nusiritus į gyviuliškumą, praradus gėdą, priverčiant gėdytis kitus. Dėl šios gėdos nepatogiai gūžiamasi po statusą reprezentuojančiomis kaukėmis, pajuntama, kad kaukės ne tik nepadeda, bet ir nėra visai patogios. Kitaip sakant, dirbtinės, daiktiškos tvarkos suardymas priverčia atsigręžti į galingesnį dvasių pasaulį, tampa savotiška šoko terapija. Neatsitiktinai „Egzorcistas“ išlieka paveikus iki šiandien – ir ne tiek dėl pabaisų, kiek dėl giliausios baimės, kad kūnas gali nebeklausyti, išduoti tave kaip kultūrinę būtybę, žmogų. Juk į ką pavirsta per amžius piešiamas taurus, kosmiškai prakilnus žmogaus siluetas, kai jis prakiūra ir iš jo gėdingos vietos pasipila skystis?

Nukelta į p. 15 ►

ŠIAURĖS ATĖNAI
2026 m. lapkričio 6 d. Nr. 21 (1493)

Atminties labirintai

Yra susitikimų, kurių reikšmę supranti tik po daugelio metų.

Vienas toks susitikimas ypač išliko mano atmintyje. Tai buvo 1993 metų pavasaris, kai Vilniuje kartu su Ugne Karvelis apsilankiau pas Eduardą Mieželaitį. Poetas tuo metu buvo neseniai netekęs žmonos Stasės Mieželaitienės ir labai sunkiai išgyveno jos mirtį. Kalbėdamas jis prisiminė vieną lemtingą savo gyvenimo įvykį, pakeitusį jo likimą, ir pasakojo apie jį taip gyvai, tarsi visa tai būtų nutikę dar vakar.

Po grėsmingo 1946-ųjų Visuotinio rašytojų susirinkimo virš Mieželaičio galvos buvo pakibusi tremties grėsmė. Išėjęs iš salės, jis už kolonos pamatė verkiančią savo mylimąją Staselę Šiupšinskaitę. „Jeigu tave išveš, – ryžtingai tarė ji savo suvalkietiška tarme, – su tavimi kartu važiuosiu ir aš.“ – „Sutinku, – atsakė Eduardas. – Bet kol dar neišvežė, turime nueiti į metrikacijos biurą ir užsiregistruoti.“ Taip prieš pat grėsmingą nežinią buvo priimtas sprendimas, pakeitęs jų abiejų gyvenimą. Po dviejų dienų – spalio 4-ąją – įvyko jųdviejų vestuvės.

Eduardą ir Staselę siejo 46 santuokos metai. Staselė mirė nuo kraujo vėžio. Poetas jos mirtį laikė per ankstyva ir siejo su laikotarpiu po Černobylio avarijos.

Rodėsi, kad tą vakarą pokalbis neįvyks. Per daug slogios mintys slėgė palūžusį poetą: „Kai lankau Staselės kapą, noriu kuo greičiau atsigulti šalia mylimos žmonos.“ Šiek tiek nurimus emocijoms ir išgėrus arbatos bei po taurelę armėniško konjako, tą vakarą ilgai kalbėjomės apie praeitį – apie jau išėjusius žmones, literatūrą, senąjį Vilnių ir Kauną, o ypač – apie Vincą Mykolaitį-Putiną.

Tikrosios priežasties, siejančios Ugnę Karvelis su poetu Eduardu Mieželaičiu, aš nežinojau. Tačiau Ugnė jautė jam begalinę padėką ir vėliau vis primindavo: „Eduardas labai daug man padėjo.“ Dabar, praėjus tiek metų, vis dažniau pagalvoju, kad tame pokalbyje buvo susitikę keli skirtingi lietuvių kultūros istorijos sluoksniai.

Mieželaitis priklausė kartai, kuri dar buvo susijusi su Putinu ne vien per knygas. Jis pats vėliau pasakodavo apie Putiną, Balį Sruogą, Vincą Krėvę ir kitus savo epochos rašytojus. Ugnę Karvelis su Putinu siejo dar kitoks ryšys – per jos motiną Veroniką Bakšytę-Karvelienę, kuri su Putinu buvo pažįstama nuo studijų laikų.

Veronika Bakšytė-Karvelienė (1898–1952) 1929 metais Karaliaučiaus universitete įgijo filosofijos daktaro laipsnį. Ji aktyviai dalyvavo ateitininkų, katalikių moterų ir labdaros organizacijų veikloje – buvo Lietuvos katalikių moterų draugijos ir Kalinių globos draugijos narė. Jos iniciatyva Vilniuje buvo įsteigta moterų socialinė mokykla. Veronika Karvelienė taip pat buvo viena iš Pasaulio moterų sąjūdžio įkūrėjų.

Putino ir Veronikos pažintis siekė 1922-uosius. Tuo metu Putinui buvo dvidešimt devyneri, o Veronikai – dvidešimt treji. 1922–1923 metais abu jie gyveno Miunchene. Tuo metu, jau įgijęs filosofijos daktaro laipsnį, Putinas Miuncheno universitete gilino literatūros ir meno žinias. Į Miuncheną 1922 metais persikėlusi Veronika tęsė Vokietijoje pradėtas studijas, gilinosi į pedagogiką, psichologiją ir vokiečių literatūrą. Ji aktyviai dalyvavo ateitininkų veikloje, buvo įsitraukusi į lietuvių studentų ir katalikiškosios inteligentijos gyvenimą. Su šia aplinka buvo susijęs ir Putinas.

Henriko Gulbino asmeninio archyvo nuotrauka

Tad visai tikėtina, kad būtent Vokietijos lietuvių studentų ir ateitininkų aplinkoje jų keliai galėjo susikirsti. Tačiau tikslių pirmosios jų pažinties aplinkybių Ugnė Karvelis jau negalėjo prisiminti. Vis dėlto ji buvo tvirtai įsitikinusi, kad jos mamą ir Putiną siejo ypatingas, laiko neištrintas ryšys. Ugnės pasakojimuose vis iškildavo ir kita, kur kas paslaptingesnė detalė: ji manė, kad jos mama tapo Putino romano „Altorių šešėly“ herojės Liucijos prototipu. Ar iš tiesų taip buvo, šiandien sunku pasakyti, tačiau Ugnės įsitikinimas leidžia manyti, kad už šių dviejų žmonių pažinties slypėjo ne vien paprastas gyvenimo kelių susikirtimas.

Putinas lankydavosi Veronikos ir Petro Karvelių namuose Noreikiškėse. Karvelių aplinkoje būdavo kalbama apie jo kūrybą, svarstoma ir apie „Altorių šešėly“ tęsinį. Šį kūrinį rašytojas buvo pradėjęs, tačiau vėliau rankraštį sunaikino. Dėl laimingo atsitiktinumo išliko kalkinė vieno iš tekstų kopija.

Ugnė šviesų savo mamos paveikslą ir jos autoritetą išsaugojo iki pat gyvenimo pabaigos. Ji dažnai pasakodavo apie ypatingą mamos meilę, apie sunkų jųdviejų gyvenimą pokariu Vakaruose, apie išgyvenimus ir likimo išbandymus, kuriuos teko patirti svetimame krašte. Tačiau ypač skaudžiai ji prisimindavo klastingą ligą, kuri 1952 metais Strasbūro ligoninėje palaužė Veronikos Bakšytės-Karvelienės gyvenimą. Jai buvo vos penkiasdešimt ketveri.

Veronikos vyras Petras Karvelis, tuo metu gyvenęs Tiubingene, po žmonos mirties nusprendė jos atminimą įamžinti ypatingu antkapiu ir užsakė jį skulptoriui Antanui Monèiui. Veronika ir Antanas Monèys buvo pažįstami dar iš Vokietijos, kur jų keliai buvo susikirtę karo ir pokario metais.

1953 metais Strasbūre Antanas Monèys Veronikos kapui iš kalkakmenio iškalė antkapinį paminklą. Jo centre – pieta, įkomponuota aplink kryžių. Šis kūrinys tapo ne tik Veronikos atminimo ženklu, bet ir jautriu Antano Monèio kūrybos liudijimu.

Prisimenu vieną Ugnės užduotį Paryžiuje 1989 metais. Ją įgyvendinome drauge su vaizdo metraštininku Henriku Gulbinu ir skulptoriumi Klaudijumi Pūdymu. Ugnė prašė aplankyti ir sutvarkyti jos motinos kapą Strasbūre.

Po ilgos ir nuotykių kupinos kelionės Prancūzijos keliais pagaliau atvykome į Strasbūrą. Šiaurinėse miesto kapinėse pradėjome ieškoti Ugnės motinos kapo, tačiau neturėjome nei tikslios nuorodos, nei aiškesnio orientyro. Klaidžiojome tarp kapų, žvalgėmės į paminklų eiles, vis labiau abejodami, ar mums pavyks jį rasti.

Galiausiai, beveik praradę viltį, nusiminę pasukome atgal, link Henriko automobilio. Ir tada, jau paskutinę akimirką, mūsų akys užkliuvo už matomo iš tolo pasvirusio antkapio. Tai buvo Antano Monèio kūrinys.

Atrodė, tarsi pats likimas būtų mums parodęs kelią. Dėl Apvaizdos malonės ir mūsų atkaklaus užsispyrimo pagaliau radome Ugnės mamos kapą. Priėję arčiau ant antkapio perskaitėme iškaltą užrašą:

VERONIKA KARVELIENĖ-BAKŠYTĖ
DR. PHIL. 13.XII.1898 – 27.XII.1952
PRÉSIDENTE DES ORGANISATIONS
FÉMININES CATHOLIQUES DE LITHUANIE

Tą akimirką supratome, kad ilga mūsų kelionė ir bevaisės paieškos nebuvo veltui. Radome ne tik Ugnės motinos kapą, bet ir tyliai išlikusį Antano Monèio kūrinį, saugantį jos atminimą Strasbūro žemėje.

Antano Monèio pieta – tikras šedevras – buvo gerokai pakrypusi į šalį. Matyt, dėl grunto pokyčių, lietaus ir ilgalaikio gamtos jėgų poveikio reikėjo rimtos rekonstrukcijos, bet tuo metu ji buvo ne mūsų jėgoms.

Tačiau kruopščiai aptvarkėme kapavietę. Klaudijus nuvalė apnašas, o mudu su Henriku padėjome gėlių. Tylos ir gilaus susikaupimo minute atsisveikinome su Veronikos – Liucijos įkvėpėjos – kapaviete.

Vėliau pati Ugnė Karvelis tapo svarbia lietuvių literatūros tarpininke Prancūzijoje. Ji į prancūzų kalbą vertė lietuvių autorių kūrybą – tarp jos vertimų ir Vinco Mykolaičio-Putino, ir Eduardo Mieželaičio kūriniai. Šis jos darbas tapo svarbia jungtimi tarp lietuvių literatūros ir Vakarų Europos skaitytojų.

Todėl dabar, prisimindamas tą vakarą, negaliu atsikratyti minties, kad tame kambaryje susitiko ne tik du žmonės – Ugnė Karvelis ir Eduardas Mieželaitis. Tarsi būtų susitikusios kelios lietuvių literatūros ir meno kūrėjų kartos, o kartu – ir kelios skirtingos atmintys apie Vincą Mykolaitį-Putiną.

Nenorėčiau šiandien teigti to, ko negaliu patvirtinti dokumentais. Nežinau, ar Mieželaitis, dar būdamas Kauno universiteto studentas, klausėsi Putino paskaitų. Žinau tik tiek, kad maždaug metus jie tuo pačiu metu buvo tame pačiame Vytauto Didžiojo universitete. Kol kas taip pat neturiu pagrindo teigti, kad būtent per Veroniką Karvelienę Mieželaitis buvo susijęs su Ugnės šeima.

Tačiau vieną dalyką prisimenu labai aiškiai: Vincas Mykolaitis-Putinas tame pokalbyje nebuvo tolima literatūros istorijos figūra. Jis buvo gyvas žmogus iš Eduardo Mieželaičio ir Ugnės Karvelis prisimenamos praeities.

Galbūt todėl ir šiandien tas tolimas 1993 metų pavasario susitikimas man atrodo svarbus ir paslaptingas – tarsi likimo dovana, leidžianti mintimis paklajoti po iškeliavusių žmonių atminties labirintus.

– VYTAUTAS BALSYS –

GARY SNYDER

► Atkelta iš p. 9

●

Svirpliukas
ant rašomosios mašinėlės lapo su
„Pavasarį gimusio Kioto daina“*
čiustijasi
pagal „Gerai temperuotą klavyrą“.
Paliovęs tarškinti, stebeilijuos į jį pro lupą.
Kaip puikiai sudėtas! Kaip dailiai!

GYVŪNŲ KARALYSTĖ – jos niekas nepermanys.

●

Kai upokšniai ištvinę,
Poezija liejas,
Kai upeliai nusekę,
Rankiojam akmenis.

[1969]

* *Kyoto Born in Spring Song* – G. S. eilėraštis iš to paties rinkinio „Dėl bangos“.

Kirvakočiai

Vieną popietę, paskutinę balandžio savaitę,
Rodau Kajui*, kaip švystelėti kirvuką –
Pusė apsisukimo, ir šit susmenga į rąstgalį.
Jis prisimena kirvuko galvutę
Be koto, stoginėj,
Nuėjęs atneša, nori kirvuko sau.
Nulūžęs kirvakotis už durų
Užtektino ilgio kirvukui,
Mudu jį kiek reikia patrumpinam
Ir su kirvuko galvute
Bei darbiniu kirvuku nešamės prie trinkos.
Ten pradedu kirvuku skaptuoti
Senąjį kirvakotį, ir staiga ausyse suskamba
Pirmąkart iš Ezros Paundo
Išgirsti žodžiai!
„Kai darai kirviui kotą, pavyzdys ne per toliausiai.“
Todėl sakau Kajui:
„Žiūrėk: kotą mudu skaptuosim
Prisimatuodami kotą
Kirvio, su kuriuo skaptuojam.“
Ir jis mato. Ir aš vėl išgirstu –
Šįkart iš Liu Dži (IV a.)
Veikalo „Apie literatūrą“
Pratarmės: „Kai kirviui
Kotą darai skaptuodamas medį kirviu,
Pavaizdas tau po ranka iš tiesų.“
Prieš daugelį metų tat išvertė ir pamokė
Mano mokytojas Čen Šihsiangas,
Ir aš suvokiu: Paundas buvo kirvis,
Šihsiangas buvo kirvis, aš esu kirvis,
O mano sūnus – kotas, netrukus
Vėlgi skaptuosiantis, pavyzdys
Ir įrankis, kultūros meistrystė,
Tokia tad tąsa.

[1983]

* Kai Snyderis (g. 1968) – vyresnėlis iš dviejų sūnų, kurių susilaukė su trečiąja žmona japone; dažnai minimas ir kituose eilėraščiuose.

Avokadas

Dharma yra kaip avokadas!
Kai kurios dalys taip išnokusios, kad sunku patikėti.
Bet jos geros.
O kitos dalys kietos ir žalios,
Beveik beskonės,
Teikiančios malonumo tiems, kurie mėgsta kietai
virtus kiaušinius.

Sezamas, mirtų uogos, aguonos ir mėtos...[1]

Niekas taip nekursto vaizduotės, kaip uždaro, slapto sodo vaizdinys. Frances Hodgson Burnett tai įrodė savo kūrinyje „Paslaptingas sodas“. O dar labiau knieti sužinoti, kaip atrodė jau išnykęs XIX a. dvaro sodas, priklausęs turtingiesiems didikams Tiškevičiams iš Raudondvario Pakaunėje. Grafas Benediktas Emanuelis Tiškevičius pasižymėjo tikrai spalvinga botanine vaizduote – jo rūmų oranžerijoje sirpo nebūdingi mūsų šiauriam kraštui vaisiai, o gėlynuose žiedus skleidė naujausi sodininkystės atradimai.

•

1855 m. Vroclave išleistoje J. F. Biernackio praktinių patarimų sodininkams knygoje[2] pirmiausia pažymima, jog sodu vadinamas aptvertas žemės sklypas – t. y. apsaugotas nuo žalos, kurią augalams gali padaryti gyvūnai ir žmonės (p. 1). Autorius trumpai užsimena apie istorinę sodų puoselėjimo tradiciją: pradedant žila senove, graikų ir romėnų, vėliau, viduramžiais, – vienuolynų sodais, daugiausia orientuotais į praktinę naudą. J. F. Biernackis rašo, jog XVII a. jau atsirado ir gėlių, pvz., tulpių ir hiacintų, mėgėjų, daugiausia – Olandijoje. XIX a., pasak autoriaus, sodininkystėje pasiekta itin didelės pažangos, visgi pabrėžiamas natūralumas, „kad, puošdami gamtą, jos nesubjaurotume“, o „noras mažame sode sutalpinti ežerą, uolas ir griuvėsius kelia juoką“ (p. 16).

XIX a. keliautojų (Teodoro Tripplino, Januszo Ferdynando Nowakowskio, Leono Potockio, Edwardo Chłopickio) prisiminimuose, be Raudondvario rūmų, aprašoma ir jų aplinka, tiesa, pernelyg nesileidžiant į detales. Žinome, jog grafo B. E. Tiškevičiaus svečius stulbino apelsinmedžių ir citrinmedžių vazonuose gausa (visai kaip Versalyje), kvapnios gėlės, suoleliai ir altanos, kur patogiai prisėdus buvo galima klausytis nuosavo dvaro orkestro. Kęstutis Labanauskas straipsnyje „Raudondvario parko istoriniai tyrinėjimai ir fotofiksacija“ išsamiai aptarė Raudondvario pilies žaliąjį rūbą, koks dar buvo išlikęs sovietmečiu, surinko žmonių pasakojimus apie grafų laikus[3]. Pasak K. Labanausko, parkas šioje vietovėje minimas dar XVII a. viduryje. Autorius aprašo Tiškevičių laikais prabanga stebinusį svetimžemių vaismedžių sodą netoli arklidžių, skiepytas alyvas ir jazminų krūmus, rožyną, iš rūmų pietų pusės – vynuogių šiltadaržį; šilkmedžius, arba, kaip vadino vietiniai, „razinų medžius“.

1838–1839 m. Raudondvario dvaro dokumentuose[4] fiksuojamos nemenkos aplinkos pertvarkos: dirbta kuriant peizažinį parką („anglišką sodą“), jame statytas namelis (vėliau veikiausiai vadintas paviljonu), užbaigta nauja oficina (virtuvei), dervuotas oranžerijos stogas, ji nudažyta. Netgi pažymėta dailidės pagaminti trys šimtai lentelių gėlių pavadinimams surašyti[5] – visai kaip botanikos sode. Užfiksuota, jog grafo oranžeriją apnikusioms žiurkėms nuodyti pirkta fosforo ir taukų[6].

Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomuose dokumentuose[7] plačiau atskleidžiama, kas augo ir derėjo 1860–1864 m. grafo B. E. Tiškevičiaus vyriausiajam sodininkui Andrzejui Beuermannui, kilusiam iš Hanoverio, prižiūrint. Be sodo ir oranžerijos, dar minimi šiltnamiai (*trephauz*, iš vokiečių k. *treibhaus*). Pajamos gautos už vaismedžių sodų nuomą, parduotus medelių skiepus, košerines mirtų ir palmių šakeles. Tai *lulav* ir *hadas*, skirti žydų Sukoto šventei, kiti du iš keturių privalomų augalų – *etrog* (graikinis citronas) ir *arava* (gluosnių šakelės). Košerinė palmės šakelė – šviežia ir tiesi, mirta – žaliuojanti, nepažeistais lapeliais.

Prekiauta ir Raudondvario dvare užaugintomis vynuogėmis, žiediniais kopūstais, arbūzais (*kawony*) ir melionais, agurkais, salotomis, ridikais, trešnėmis, persikais,

Benediktas Henrikas Tiškevičius. Raudondvaris. Tiltelis. XIX a. pabaiga. Inv. Nr. KRM F 910/1. Iš Kauno rajono muziejaus rinkinių

gvazdikų daigais, kamelijų žiedais, jurginais ir kitomis gėlėmis, gėlių puokštėmis. Specialiai įrengtoje ananasinėje (*ananasarnia*, *trephauz*) noko ananasai, jie buvo supakuojami ir gabenami į Vilnių, pardavinėjami vaisių pirkliams. Be to, prekybai auginti ir šparagai, regis, ne tik XIX a. viduryje, bet dar ir XX a. pradžioje. Kazimierzas Chłapowskis 1903 m. išleistoje knygoje apie trąšas[8] rašo, jog Kauno apylinkėse, Raudondvaryje, auginami ir į Peterburgą vežami šparagai sudaro nemažą įplaukų dalį (p. 14).

Žinoma, grafas B. E. Tiškevičius nemažai investavo į savo sodus. Ne tik oranžerijos statybai, bet ir jos priežiūrai reikėjo daug lėšų, nuolatinio remonto. Augalai į Raudondvarį gabenti iš Dresdeno, Rygos, Karaliaučiaus. Įsigyta specialių žolės sėklų vejai („gazonui“), 850 molinių vazonų ir prasto tabako augalų purškimui. Netgi sumokėta už laikraščio skelbimą (1861 m. gruodžio 15 d. „Vilenskij vestnik“), pranešantį apie sago palmės žydėjimą Raudondvario oranžerijoje, o kartu ir dvaro sodininkystės reklamą.

Dvaro ir palivarkų soduose augintos obelys, kriaušės, vyšnios, slyvos. 1854 m. Bajoriškės palivarko inventoriuje minimas ketvirčio margo sodas su keturiomis obelimis, kriauše ir penkiasdešimt vengrinių slyvų. Džiovintos vengrinės slyvos (*katrynki*) neretai fiksuotos ir dvaro išlaidų knygoje.

Ilgametis Raudondvario grafų Tiškevičių sodininkas (tarnavęs daugiau nei 50 metų, t. y. ir grafui seneliui, ir anūkui!) Jonas Michnevičius grafo B. E. Tiškevičiaus buvo išsiųstas mokytis pas Juozapą Strumilą, Vilniaus priemiestyje įveisusį didelį sodą, gėlyną, įrengusį šiltnamį. O pas grafą Benediktą Henriką Tiškevičių (1852–1935), keliautoją, fotografą, tarnavęs sodininkas Gustavas Richteris leidinyje „Ogrodnik polski“ XIX a. pabaigoje dalijo patarimus, kaip auginti apelsinmedžius vazonuose ir taisyklingai suplanuoti valstiečio sodybą. 1896 m. rugpjūčio 15 d. numeryje pateiktas konkursinis G. Richterio brėžinys, kuriame po gyvenamojo namo langais siūloma pasodinti alyvų bei jazminų krūmus, įrengti gėlyną, sode sužymėtos obelys ir slyvos, kriaušės, vyšnios, tarp medžių – agrastų ir serbentų krūmai, taip pat graikiniai riešutmedžiai (*orzech włoski*), avietynas, daržas.

Be abejo, Raudondvario grafų Tiškevičių turtingoje bibliotekoje būta leidinių botanikos ir sodininkystės temomis. 1839 m. dvaro sąskaitų knygoje įrašytas pirktas leidinys apie sodą – *Le Bon Jardinier*, o 1847 m. iš Varšuvos parsisiųsta knyga „Apie bulves“ (*O kartofli*). Sprendžiant iš minėtos sąskaitų knygos duomenų (LVIA, f. 716, ap. 1, b. 399), Raudondvario dvaro gėlynus puošė vėdrynai, plukės, gvazdikai, ausytosios raktažolės, hiacintai, tulpės, krokai, raudonosios ir baltosios lelijos, amerikietiški jurginai, tuberozos, gvaizdūnės, piliarožės, turkiškos rožės, rododendrai, magnolijos.

1833 m. sausio 16 d. „Kuryer Litewski“ numeryje randame pono Karolio Henriko Vagnerio įmonės, įsikūrusios Rygoje (produkcija platinta Vilniaus miesto pirklio J. Fr. Opitzo), reklamą. Siūloma įsigyti įvairių sėklų: žalumynų (*zielenina*), pvz., rozmarinų, bazilikų, vaistinių melisų, levandų ir kt.; kopūstų – žiedinių, brokolių, kaliaropių ir kt.; salotų; *włoszczyzna* (Bonos Sforzos itališka įtaka) – pvz., morkų, salierų; dar – ropių, ridikų, svogūnų ir porų, agurkų, šparagų, melionų ir arbūzų, pupelių, žirnių. Taip pat siūloma pasisėti ir gėlių: leukonijų, raktažolių, gvazdikų, astrų, razetų ir kt. K. H. Vagnerio pirkėjai gundyti pasirinkimu iš „100 atmainų pilnavidurių jurginų, tik geriausių ir naujausių rūšių, ką tik pasirodžiusių“.

Kaip rašė J. F. Biernackis, visuotinai mėgti kvapnūs augalai, „kurių sode negali būti per daug“: leukonijos, hiacintai, gvazdikai, razetos, alyvos, jazminai, pakalnutės, narcizai, verbenos, apelsinmedžiai ir kt. Kiekvienas žiedas XIX a. žmogui reiškė ir slaptą – gėlių – kalbą, kurios žodynų netrūko. Štai anoniminiame leidinyje, išleistame 1860 m. Bialoje[9], ananasas byloja: „Pabučiuok“, o ausytoji raktažolė sako, kad „tavo dangiškos akys saldybe užlieja mano sielą“. Alyva skelbia: „Amžinai tavo“, baltas narcizas teiraujasi: „Kuo nusipelniau tavo žiaurumo?“

•

Raudondvario dvarą XIX a. puošė ne vien sodai, gėlynai, didžioji oranžerija ir šiltnamiai su ananasais, bet ir pačiuose rūmuose įrengtas žiemą šildomas „Rojaus sodas“. Pasak knygos „Lietuvos pilys“ (1971), „jame stovėjo Adomo ir Ievos statulos. Medinėse keturkampėse dėžėse augo obelaitės, apelsinai, citrinos ir kiti pietų vaiskrūmiai“. Vyskupo Mečislovo Leonardo Paliulionio, grafo B. H. Tiškevičiaus bičiulio, portretas, saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“, pasirodo, yra įamžintas būtent šioje Raudondvario dvaro (neišlikusioje) patalpoje. Fotografijoje matome vyskupą, sėdintį ant puošnios grafo B. H. Tiškevičiaus sofos. Už jo nugaros matyti marmurinis neatpažintas biustas, iš šonų svyra palmių šakos. Nieko nuostabaus – 1886 m. rugsėjo 19 d. laikraštyje „Kraj“ rašoma, kad M. L. Paliulionis praleido vasarą pas grafą jo rezidencijoje. Fotografas B. H. Tiškevičius veikiausiai ir yra šio dvasininko portreto autorius.

– UGNĖ RAŽINSKAITĖ –

[1] Perfrazuojant Aristofano komedijos „Paukščiai“ eilutę apie soduose sparnuočių randamas gėrybes.
[2] J. F. Biernacki, *Dokładny praktyczny ogrodnik w miesięcznych zatrudnieniach*, Wrocław: Z. Schletter, 1855.
[3] *Raudondvario dvaras: laiko ženklai: tyrinėjimai, dokumentai, ikonografija*, T. 1 (2012), p. 50–77.
[4] *Raudondvario ir Babtyno kasų pajamos ir išlaidos 1838–1839*, LVIA, f. 716, ap. 1, b. 428, l. 7–9.
[5] Ten pat, l. 51.
[6] Ten pat, l. 54.
[7] *Žinios apie pajamas ir išlaidas, susijusias su gėlių ir vaisių prekyba Raudondvario dvare*, LVIA, f. 716, ap. 1, b. 1154.
[8] Kazimierz Chłapowski, *Nawozy sztuczne w zastósowaniu do ogrodnictwa*, Poznań, 1903.
[9] *Rozmowa kwiatami, czyli Znaczenie roślin ułożone w polskim i łacińskim języku dla użytku i zabawy płci obojej*, Biała: J. Feitzinger, [1860].

Ir žievelė plona,
O didelis apvalus kaulas
Viduryje –
Tai tavo Pirmapradis Prigimimas,
Grynas ir vientisas,
Beveik niekas niekada nebando jo perskelt
Ar patikrint,
Ar iš jo kas išaugtų.

Kietas ir slidus,
Rodos, prašosi
Būti pasodinamas, bet... tada
Išslysta pro
pirštus –

išsprūsta.

[1974]

Ką būtina išmanyti poetui

viską apie gyvūnus kaip žmones.
medžių, gėlių ir piktžolių pavadinimus.
žvaigždžių pavadinimus, planetų ir mėnulio judėjimą.

šešis savo pojūčius – budriu ir elegantišku protu.

bent vieną tradicinės magijos rūšį:
būrimą, astrologiją, „permainų knygą“, taro kortas;

sapnus.
apgaulingus demonus ir apgaulingas spindinčias dievybes;

bučiuot velniui į subinę ir graužti šūdą;
išdulkint jo suragėjusį spygliuotą kotą,
išdulkint raganą,
visus dangiškuosius angelus ir iškvėpintas auksines mergeles...
o tada mylėti žmones: žmonas, vyrus ir bičiulius.

vaikų žaidimus, komiksus, kramtomąją gumą,
televizijos ir reklamų nenormalumą.

darbą, ilgas sausas nuobodaus darbo valandas, nurytas ir neatpiltas,
susigyventas ir galiausiai pamiltas. išsekimą,
alkį, poilsį.

laukinę šokio laisvę – *ekstazę*,
tylų nušvitimą vienumoje – *enstazę*,

tikrą pavojų. lošimą. ir mirties ašmenis.

[1969]

Vertė Andrius Patiomkinas

Vertimą iš dalies finansavo Lietuvos kultūros taryba

ŠIAURĖS ATĖNAI
2026 m. lapkričio 6 d. Nr. 21 (1493)

„Šita vėtra man jau ima atrodyti per garsi“: Andros Neiburgos dienoraščiai (tęsinys)

2011-ieji Andros Neiburgos dienoraščiuose – audringi, kupini kraštutinumų, nuolatinių svyravimų tarp euforijos ir nevilties, noro viską aprėpti ir troškimo nuo visko pabėgti. Kūnas sensta, storėja, nemiega, gąsdina netikėtais negalavimais, bet kartu trokšta skanaus maisto, vyno, judesio, kelionių. Ne mažiau aistringai skaitomos knygos, žiūrimi filmai, lankomi spektakliai ir koncertai. Neiburgos pasaulyje aukštoji kultūra kuo puikiausiai sugyvena su receptais ir vienu kitu riebesniu keiksmažodžiu. Įveikus daugybę sunkumų pagaliau įsibėgėja viešbučio ir restorano veikla, atsiranda progų švęsti ir pasidžiaugti tuo, kas sukurta.

Visas šis gyvenimo siautulys be didesnių pagražinimų gula į latvių interneto dienoraščių platformą „Sviesta Ciba“, kurią pati Neiburga familiariai vadina tiesiog ciba. Čia ji rašė dviem slapyvardžiais – Skuka ir Blond, ilgainiui pereidama prie Blond. Dienoraštyje galima nevaržomai kaitalioti registrus, nuo kandžios saviironijos šokti prie netikėto įsijautrinimo. Galbūt kaip tik šiuo prieštaringumu dienoraščiai labiausiai ir žavi. Gyvenimas Neiburgai atrodo pernelyg triukšmingas, bet tyla, regis, būtų dar sunkiau pakeliama.

2011

SAUSIO 8 <BLOND>

11.56 LABAS RYTAS!

Aš vis šūdiniau matau, sąnariai stingsta, pėda vis labiau deformuojasi, nugarą skauda, kaklo slanksteliai visą laiką ant dar vieno disko trūkimo ribos, ima sopėti vieną kelį, ilgiau pasėdėjus prie kompiuterio atsiranda epizodinis, bet labai aštrus skausmas klubo sąnaryje, svoris nekrinta, nors tu ką, blogai miegu, blogai atrodau, akys popiet visada paraudusios, dešinės rankos pirštą lapkričio 18-ąją, matyt, vis dėlto būsiu susilaužiusi, nes irgi skauda, parduotuvėj negaliu nusipirkti nei batų, nei drabužių, nekenčiu savęs veidrodyje. Verslas laikosi vidutiniškai, dėl vaikų nuolat nerimauju, darbas nėra lengvas ir malonus, dvasiškai degraduoju. Kaip gyventi toliau?

Nenoriu iš jūsų girdėti jokių atsakymų, gerai? Tai buvo retorinis klausimas.

Ir nuotaika mano šįryt visai nebloga.

SAUSIO 15 <BLOND>

01.35 Sausio 13-ąją, kaip įprasta, šventėm Gundegos vardines Engeliuose. Buvau labai anksti pakirdusi, nes negalėjau išgulėti siauroje lovelėje su buvusiu vyru. Nuėjau į virtuvę, ten Pēteris jau kūreno viryklę. Įsijungėm radiją ir išgirdom apie Vilnių. Prikėlėm visus girtuoklius, reikia važiuoti į Rygą. Māris, kaip visada kupinas optimizmo, įtikinamai skelbė, kad iki Rygos rusai neateisią. Kiti buvo kažkaip niūriai sutrikę. Susiruošėm per pusvalandį ir per baisią pūgą išvažiavom atgal, nebūdami tikri, kad mums „neužkirs kelio“ ir apskritai pasieksim Rygą. Pasiekėm. Namuose mane pasitiko tėvas, apkabino, ir pirmą kartą gyvenime pamačiau jį verkiantį. Dėl manęs ir savo anūkėlės. Jam jau buvo 73 metai, ir dėl gyvenimiškos patirties jis nebuvo optimistas. Sutepiau sumuštinių, greitai sudaigsčiau iš marlės apsaugines kaukes Andriui, taip pat ir Jāniui, kuris atvažiavo pas mus saugiai palikti savo šuniuko. Jie išėjo, aš tąnakt likau namie su vaiku. Mama neišleido, bet, matyt, ir pačiai truputį pritrūko drąsos. Paskui eidavau, bet tik dieną, galerijoje Katedros aikštėje buvo toks menininkų taškas. Virdavom ten sriubas. Pamažu visas tas reikalas ėmė vis kasdieniškėti, kol galiausiai net pradėjo erzinti.

O per pučą su vyru ir dukra viešėjom Anglijoje pas draugus. Tas patyrimas tam tikra prasme buvo net sunkesnis, nes buvo aišku, kad atgal negrįšim. Didžiausią šoką patyriau apsipirkdama vietiniame prekybos centre ir matydama, kad žmonės nekreipia nė menkiausio dėmesio į tankus televizorių ekranuose. Tai jų visiškai nelietė.

Bet nieko, ir tai baigėsi, ir po savaitės buvome namie. Bet, matyt, kaip tik tada iš tikrųjų supratau, kad negyventi tėvynėje man būtų tragedija. Supratau, kodėl 1946 metais iš Anglijos grįžo mano mama.

Šiandien, eidama beveik visai neapšviesta Mumbajaus gatve vakarienės (pasiklydom ieškodami restorano), vieną akimirką nuoširdžiai nesupratau, kodėl aš čia, ką čia pamečiau, kodėl man apskritai reikia kur nors važiuoti. Gatvėse buvo šimtai žmonių, dar daugiau motociklų, senų automobilių, tarp visų tų žmonių – nė vieno vieniausio baltojo. Ir dar žiurkės, o gatvės pakraštyje vienas į medžiaginį maišą susuktas lavonas. Kuo visa tai susiję su barikadomis? Tikrai nežinau. Gal tuo, kad niekas čia beveik nieko nėra girdėjęs apie Latviją, o per jų centrinę geležinkelio stotį kasdien praeina daugiau žmonių negu Latvijoj gyventojų – nuo pustrečio iki trijų milijonų. Štai tokie masteliai, apie kuriuos verta pamąstyti. […]

SAUSIO 26 <BLOND>

17.11 Dar nieko negaliu suprasti. Toks keliavimas yra dekonstruktyvus, nes principas „man gerai ten, kur esu“ visada labai arti „man gerai ten, kur manęs nėra“ arba, galiausiai, „aš visada noriu būti kur nors kitur“.

Jei ilgesnį laiką niekur nevažiuoju, šis jausmas išsisklaido.

Kelionėje galima įstrigti, be to, kelionės dažnai sukelia depresiją.

Išimtis buvo mūsų kelionė į Normandiją ir Bretanę.

Indijoje baigiau skaityti Rushdie „Florencijos kerėtoją“ (nepatiko), ten buvo tokia eilutė: „Keliauti buvo beprasmiška.“ […]

Gal reikėtų keliauti tik po Vakarų kultūros erdvę.

Na, gerai, viskas, skalauju Indijos dulkes nuo kojų: išsikraunu lagaminus, geriu briutą, jau nušveičiau sandalų padus indų plovikliu, viskas dvokia pelėsiais – kaip visada, grįžtant iš šiltųjų kraštų, dvokia net tai, kas nebuvo dėvėta ir kas ten, vietoje, jokio kvapo neskleidė.

Uždegiau smilkalą, kad nuslopinčiau tą smarvę, padeda. O Indija paskendusi dūmuose, migloje – degina krūmus, degina pernykštę žolę, degina šiukšles. Ir dar transporto smogas. Tai ir yra tas tikrasis Indijos kvapas, ir aš puikiai galiu įsivaizduoti, kad ne vienam gerą išsilavinimą Vakaruose įgijusiam ir ten karjerą padariusiam indui, kad ir, tarkim, Anishui Kapoorui ar Salmanui Rushdie, šita karšta smarvė yra nostalgiškas tėvynės aromatas.

Bet šiaip – buvo verta nuvažiuoti, tikrai. […]

SAUSIO 31 <BLOND>

18.00 PAMIRŠAU PAPASAKOTI

Vakar vėl ilgai negalėjau užmigti, o kai pagaliau užmigau, netrukus pašokau sėdomis garsiai iš siaubo šaukdama: „Mirštu! Mirštu!“ Tada atsitokėjau. Nebuvo nei naktims būdingo širdies daužymosi, nei rankos tirpimo. Užmigau darsyk ir darsyk pakartojau tą mirimo triuką, bet jau ne taip įtikinamai.

Tada jau išmiegojau iki ryto.

Galvoju, kažin, ar taip žmogus jaučiasi, kai miršta, ar tai kuo nors primena tikrą mirtį, tarkim, nuo kraujo išsiliejimo į smegenis? Jei taip, visai pakenčiama. Apima siaubinga ir sunkiai nusakoma baimė ir išgąstis, bet trunka vos akimirką.

Vis dėlto maloniau būtų nugrimzti į mirtį lėtai ir to nesuvokiant.

VASARIO 1 <BLOND>

15.18 Fak, fak, fak, daužau galvą į sieną ir darau visas banaliausias nesąmones, kokias tik galima daryti streso ir susijaudinimo akimirką, ble, blia, bliam – kokių dar variantų būna?

NIEKADA nedirbkit su žmonėmis, kurių negalit tiesiog atleisti iš darbo ir pamiršti visiems laikams!

18.56 Išpakavau savo įstabųjį treniruoklį, jau dalimis ant grindų jis toks gražus, kad nors apsiverk.

VASARIO 2 <BLOND>

21.07 Atrodo, ką tik grįžom iš Indijos, o mane kažkoks nerimas vis ėda ir ėda. Kol supratau, kur čia šuo pakastas, ir rezervavau kitą kelionę, visai mažytę, pasižiūrėti, kaip ten estams Taline sekasi. Man apskritai reikėtų visada gyventi būsimos kelionės pažadu, tai tarsi šviesa tunelio gale. […]

VASARIO 3 <BLOND>

00.04 Šiaip tai man patinka, kai miegamajame šalta. Užsuku visus radiatorius, apsimaunu vilnones kojines ir lendu į lovą. Be to, veikia oro drėkintuvas, ir mikroklimatas pasidaro kaip drėgnam vasarnamy. Bet būna ir taip, kad atsuku visus radiatorius ir susikuriu sau Indoneziją. Niekada negali žinoti. Vargšui Paului belieka tik prisitaikyti.

VASARIO 4 <BLOND>

19.00 Bėgu į vaistinę Brīvības gatve, priešais mane velkasi Ingrīda Zemzarė su ramentais. Galvoju – negražu būtų taip tiesiog praeiti pro šalį, sustoju ir sakau: „VARGŠELE, KAS GI TAU ATSITIKO?!“

Ingrīda Zemzarė lyg ir mažumėlę sutrinka, bet paskui pradeda pasakoti. Pasakoja, pasakoja, o aš per tą laiką suprantu, kad čia visai ne Ingrīda Zemzarė, o Karīna Pētersonė, kad tave kur.

„Na gerai, – sakau, – laikykis!“

Ir staigiai dedu į kojas.

Nieko tokio, kad Karīną Pētersonę aš teoriškai tarsi ir pažįstu, prieš 20 metų net vienu traukiniu esam važiavusios, bet nuo to laiko mūsų santykiai visada apsiribojo galvos linktelėjimu per atstumą.

Anokia aš žmonių pažinėja.

Taigi nesistebėkit, jeigu gatvėj aš jūsų nepažinsiu arba, atvirkščiai, pažinsiu. […]

VASARIO 8 <BLOND>

15.35 fe, kas už lango, fe!

22.25 dabar jau ne į sanatorijas, o į vienuolynus važiuojama, tik reikėtų kokio nors mano, kuris apie visa tai parašytų romaną.

VASARIO 11 <BLOND>

15.39 Mano darbas turi ir šviesiųjų pusių.

Po vakarykščio vakarėlio atėjau į biurą, užsisakiau sušių-mušių, nusipirkau briuto-šmuto, dviese su vienintele sveika savo darbuotoja viską patvarkėm, o dabar namo nusnūsti iki septynių, kai reikės eiti į naujos galerijos atidarymą mūsų name.

VASARIO 12 <BLOND>

22.57 Grįžusi iš Indijos ir ekonominiais, ir etiniais sumetimais nusprendžiau pirmiausia sunaudoti viską, ką turiu namuose, ir tik tada vėl pirkti. Visi kosmetikos mėginėliai, ačiū Dievui, jau ištepti, bet šiuo metu įstrigau ties kažkokiu kūno aliejum, neva ekskliuzyviniu *frangipani*, kuris dvokia kartonu ir kolos bei citrinų skonio vaikiška dantų pasta. […]

VASARIO 15 <BLOND>

21.17 Pastaruoju metu man sunku susikaupti, pavyzdžiui, dirbu, dirbu, turiu sąrašą visokių svarbių dalykų, kuriuos reikia atlikti, bet staiga atitokstu, kad jau nebedirbu, arba esu įklimpusi į kažkokias smulkmenas, iš musės darau dramblį, o tai, sutikit, jau ne tikrasis ir ne pagrindinis mano darbas.

21.33 Ir dar nesuprantu, kodėl man auga svoris. Totalus nesusipratimas. Nes po Indijos valgau itin sveikai, jei neskaičiuosim tų poros eksperimentinių karių iškart grįžus, kurie buvo tikrai maistingi. Bet tada, kaip tik priešingai, numečiau porą kilogramų. O dabar, kai perėjau prie visiško saiko, pavyzdžiui, šįvakar buvo ryžiai, virti su džiovintomis raugerškių uogomis ir trupučiu džiovintų svogūnų, visai protingas kiekis, su keptuvėje lengvai apkeptomis baltosiomis pupelėmis su česnakėliu ir anakardžių riešutais, ir žiupsneliu aguonų, ir truputis vakarykščio šalto rostbifo, ir visame tame absoliutus minimumas aliejaus, o per dieną suvalgiau tik sultinio su daržovėmis, o ryte – vieną riekelę visagrūdės duonos su liesąja Tambovo kumpio dalimi ir mažais pomidoriukais (bet paprastai valgau ne su kumpiu, o su liesa varške ir liesu jogurtu) – tai dabar staiga pradėjau pilnėti, kas čia per nesąmonė?! Protestuoju! Be to, aš kiekvieną rytą mankštinuosi! Dievas nori, kad pradėčiau rūkyti? […]

VASARIO 16 <BLOND>

[…] 23.58 Taip, žinau, turiu tokią ydą – nekritiškai įsimylėti kai kuriuos žmones iš pirmo žvilgsnio, nes man gražus jų savitas pavidalas, o kitų lygiai taip pat nekritiškai nekęsti.

VASARIO 18 <BLOND>

17.12 šįvakar visur tiek visko vyksta, o aš niekur neisiu. išgersiu taurę šilto baltojo vyno (šalto per tokį šaltį nesinori) ir lauksiu namie sūnaus, kuris, vos parsiradęs, tuoj pat vėl kur nors išlėks, jau iš patirties žinau. […]

VASARIO 23 <BLOND>

23.15 Lygiai tokiu pat klastingu ir demonstratyviai atsainiu žingsniu, kaip P. nusėlina įsipilti vyno, aš nusėlinu seno, sudžiūvusio, gardaus blyno. […]

VASARIO 24 <BLOND>

20.20 Visa savaitė nuo euforijos iki visiškos bedugnės ar šiknos. Nelygu, iš kurios pusės kuriuo momentu žiūrėsi.

Šįvakar vėl iš blogosios pusės. Negaliu daugiau ištverti tų svyravimų ir nežinios, be to, bijau, kad sveikata vėl gali sušlubuoti, jeigu tokia įtampa dar ilgai tęsis. […]

KOVO 7 <BLOND>

22.37 Kristina Sabaliauskaitė, „SILVA RERUM“.

„Ir Kazimierui drebėjo rankos dėl to, kad kaip niekada aiškiai suvokė pats savo mirtingumą, tai, kad dabar jis – kitas eilėje.“ ►

►23.02 Pastaruoju metu miegu triukšminga galva – tai yra kai visą laiką atrodo, kad nemiegi, bet kalbiesi, nors tarsi ir miegi. Tai ne sapnai, kur daugiau paveiksliukų ir pramogos, bet kažkoks beprasmiškas kliedėjimas, nuo kurio kaip reikiant pavargstu. Tik rytais, jei pabudus dar yra laiko ir pavyksta vėl užmigti, išeina bent kiek atsipūsti. […]

KOVO 11 <BLOND>

14.11 Aš jums papasakosiu: vakar buvo, ko gero, laimingiausia diena nuo neatmenamų laikų. Šventėm viešbučio metų sukaktį, be pašalinių, tik darbuotojai, pradedant virtuve ir skalbykla, baigiant rinkodaros skyriumi. Buvo planuota nuo trijų iki šešių, tik pietūs. Iš pradžių pasakiau jautriausią ir geriausią kalbą gyvenime, beveik pati save pravirkdžiau. Tada valgėm ir gėrėm, o kadangi grojo ir dainavo Anta Eņģelė ir suomis Marko, šokiai prasidėjo vidury dienos, visi buvo nenormaliai linksmi ir laimingi, be saiko glėbesčiavosi ir bučiavosi, o kai atėjo tos šešios, mūsų bufetas buvo žaibiškai nurinktas, staliukai padengti svečiams, restoranas atidarytas, bet mūsų linksmybės tęsėsi bare iki vėlyvo vakaro. *Jesus*, juk tai buvo mano pirmoji, taip sakant, darbo šventė! Aš tą viešbutį pradėjau statyti 2006 metais. Iškilmingam atidarymui nebuvo nei laiko, nei pinigų, iškart pradėjom dirbti. Nebuvo ir preteksto. Dabar, kai jau atidirbti metai, pagaliau, pagaliau buvo pretekstas sustoti, apsidairyti ir pasakyti: *wow, aš tai padariau!*

Ir, mielieji, aš šokau kaip patrakus, nebuvau šokusi porą metų, ir, žinot, jeigu jaučiuosi laisva ir laiminga, tai šoku labai gerai ir maivausi, ir visus užvedu.

Ryte jaučiausi dar truputį apsvaigusi, oro uoste išgėrėm kiekvienas po du mažus buteliukus *rosé brut*, bet dabar jau vartausi milžiniškoje Talino „Swissotel“ lovoje 26 aukšte, geriu tikrą prancūzišką šampaną ir per teliką žiūriu Japonijos siaubus [Tohoku žemės drebėjimas Japonijoje 2011 m. kovo 11 d., kurio metu Fukušimos atominėje elektrinėje įvyko didelė avarija. Per drebėjimą žuvo 15 000 žmonių, buvo sužeista apie 6 000, daugiau kaip 2 000 dingo be žinios – *sudarytojas*].

Laimė, laimė – tos akimirkos visada trumpos, todėl reikia tą taurę išgerti iki dugno, ir greitai, kol neatėmė. […]

KOVO 22 <BLOND>

08.17 Užvakar naktį buvo labai, labai bloga. Akys iš susijaudinimo vos neiššoko ant kaktos, o įsielektrinę plaukai traškėjo ant pagalvės. Ir širdis lyg stojo, lyg daužėsi. Iki šešių bluosto nesudėjau, ir tai dar būtų nieko, jei galėčiau, vaizdingai tariant, iš ryto užtraukti portjeras ir pranešti, kad „ponia šiandien liks lovoje“, bet kur tau – keliesi ir eini. Dėl to vakar buvo gana apatiška diena, vis dėlto šį tą nuveikiau, ir tas naktį parašytas elektroninis laiškas su nurodymais, kaip rengti finansinę prognozę, buvo vertas pusės darbo dienos. Po darbo darbe aš, aišku, dar padirbėjau namuose. Rimtai, manau, kad, išskyrus laisvadienius kaime arba keliones, mano darbo diena per daug nenormuota ir ilga, o tada toks jausmas, kad tiesiog visą laiką dirbi. Nors iš tikrųjų taip nėra. Vakar vakare stilingai suvalgiau ant grotelių keptų daržovių (porų, svogūnų, cikorijų, česnakų, paprikų, viskas dideliais gabalais su trupučiu bazilikų lapelių), o prie jų – visai mažytį gabalėlį vakarykščio oto. Ir štai jau dvyliktą susiruošiau miegoti lengvu skrandžiu, kad nekankintų košmarai, beveik jau užmigau, ir staiga – o, ne! – skambina tas idiotas iš Anglijos: mama, tu juk dar nemiegojai? Miegojau, mielasis, miegojau, po velnių, ir šviesa jau išjungta, ir aš tave užmušiu, jei dar kartą paskambinsi tokiu metu be rimtos priežasties!

Ką darysi, miegai išlakstė, atsikėliau, buvau priversta išgerti šlaką viskio, ant viršaus dar pusę tabletės migdomųjų ir suvalgyti gabalą šalto užvakarykščio rostbifo. Tada tai jau iškart užmigau.

08.26 Taigi. Dabar įsivedžiau tokias žymas: „knygos“, „valgymas“, „miegas“. Dar ketinu įsivesti „ligos“.

Išskyrus temą „valgymas“, kuriai ciboje netrūksta bendraminčių, reikia suprasti, kad likusios ničnieko nedomina, ir aš jau nesistebiu, kad su manimi niekas nekalba. Klausimas, kodėl aš apskritai tai rašau. Na, šiaip, kad jūs žinotumėt, koks sunkus mano gyvenimas :)

20.56 KVAILYSTĖS

Šiandien buvau pas daugeliui mūsų žinomą astrologę. Maždaug pustrečių metų pas ją nesilankiau, nes praėjusį kartą ji mane ne juokais sugniuždė. Bet dabar galvoju, gal per tai nuo kažko ir apsaugojo.

Šįkart gan ramiai pasikalbėjom. Be kita ko, ji dar užsiminė (man nieko nesufleruojant ir neklausiant), kad A. [sūnus, studijuojantis Anglijoje, – *L. L.*] grįžęs turėtų gyventi atskirai. Galbūt. Šiaip jau man tikrai būtų patogiau – bet ar ir pačiam A. geriau? Ji sako – geriau mums abiem. Jums turbūt juokinga, ką aš čia rašau, ir iš tiesų „tokiais dalykais“ netikiu, bet negaliu paneigti, kad ji gali apibūdinti niekada nesutiktą žmogų pagal jo žvaigždžių žemėlapį taip, lyg būtų pažinojusi visą gyvenimą. Ir dar labiau negaliu paneigti, kad per tą laiką, kai ją pažįstu (kokius dešimt metų?), ji turėjo įtakos keliems mano itin svarbiems sprendimams, ir nė vieno iš jų niekada nesigailėjau. […]

KOVO 28 <BLOND>

[…] 21.45 Ir dar norėjau pasakyti, kad nemoku bendrauti su kačiuku, mums nesiseka, nes esu nervinga ir nekantri. Paulas ją „paima“ nuolatine ir nekintama kantrybe bei švelnumu (tiesą sakant, kaip ir mane), o aš nervinuosi, pykstu, įsižeidžiu, jeigu mane apdrasko arba įkanda, numetu ant žemės, aprėkiu, iš pykčio neduodu vakarienės.

(Gerai jau, gerai, tuoj duosiu.)

KOVO 31 <BLOND>

21.11 Šiandien mane nuramino – nieko tragiško mano klubo sąnariui nenutiko, tik nutrūko keli iš daugybės smulkučių raiščių aplink klubo sąnarį. Turėtų praeiti. Jei koją būtų galima nešioti pakabintą ant kaklo kaip ranką, sugytų per kokius tris mėnesius. Kadangi negalima, teks nusiteikti bent šešiems. Skausmą malšinančius vaistus gerti tik nakčiai, antraip, nejuntant skausmo, tie dar nesugiję raišteliai būna linkę plyšti vėl.

Nuostabu, ar ne?

Sėdėti negaliu, stovėti nėra jėgų – eisiu gulti.

21.17 Bet šiaip tai jėga – maždaug dvejus metus buvau pakaitomis tai be rankos, tai su šluba koja, vos tik spėjau atsigauti. Ir še tau.

Bet mankštintis galiu, ant treniruoklio galiu, tik negaliu tų klubus liekninančių pratimų. Susitelksiu į presiuką. Cha cha cha. […]

BALANDŽIO 3 <BLOND>

[…] 10.36 Taip, kitos kojos mažojo pirštelio skausmas niekur nedingo. Pabudau, nuleidau koją ant grindų, drąsiai atsirėmiau ir klykdama griuvau atgal į lovą. Apsiverkiau. Susiėmiau, šlubuodama abiem kojomis nusigavau iki tualeto, dabar maždaug taip ir vaikštau: vieną pėdą reikia sukti į vidų, kitą į išorę. Vėl atsiguliau į lovą ir apsiblioviau darsyk. Ir dėl tų „Think!“ batelių su vidutinio aukščio pakulne, kuriuos užsisakiau internetu, ir dėl kalanetikos bei treniruoklio, ir suplanuotos kelionės į Romą, ir prarastos iliuzijos, kad galima susigrąžinti, kas prarasta, ir kad bent kas nors į gera.

Prisiminiau, kaip viskas prasidėjo. Prasidėjo maždaug savaitę iki viešbučio sukakties šventės, greičiausiai po treniruotės. Vasario pabaigoje. Jau čia rašiau, kad prisigėriau ir kaip reikiant prisišokinėjau. Bet juk iš džiaugsmo, negi iš tiesų nebuvau to džiaugsmo nusipelniusi? Ir teisės truputį perlenkti lazdą.

Už ką visa tai? Bausmė už neapgalvotą (nutrūktgalvišką, beatodairišką) gyvenimą jaunystėje? Už egoizmą? Už nederamą gyvenimo būdą (kas tai per daiktas, kvaila mintis).

Už tai, kad nemyliu dievo (specialiai rašau kaip ateistė mažąja raide, nes nėra manyje tikėjimo)?

Ne, juk tai tik kojos, kažkokie idiotiški sąnariai ir deformuoti kaulai, suprantu, kad juokinga ir net begėdiška dėl to kelti tokius klausimus, spjauti Dievui į akis (šįkart iš didžiosios), nes man ir taip duota labai daug.

O gal tiesiog – kaulai nebuvo skirti tokiam ilgam naudojimui? Jei prieš keliolika metų man nebūtų aptikta ir išoperuota įgimta širdies yda, gal tų kaulų ir sąnarių man jau nė nebereikėtų.

Ką dabar darysiu? Išgersiu lovoje kavos, tada kelsiuos ir šliaušiu į treniruoklio pusę. […]

BALANDŽIO 7 <BLOND>

23.32 ...o vakare buvo „Pikų dama“, kuri, palyginti su premjeros sudėtimi prieš *n* metų, man pasirodė silpnoka, o dar visos tos vulgarybės, kurios iš pradžių bent jau stebino, o dabar ėmė erzinti. Bet į trečią veiksmą visai neblogai įsijaučiau, nes ir dainininkai buvo įsijautę, ir muzika nuostabi. Bet sėdėjome direkcijos ložėje, kuri į šoną nuo scenos, ir man nenormaliai skaudėjo nugarą, klubus, pečius, pėdas ir taip toliau. Per pirmą pertrauką Andersonas sako, kad reikia eiti pas Žagarą į VIP kambarį taurės vyno, aš sakau – ne, ne, aš ne, aš ne, o tą pačią akimirką ložės tarpdury staiga kaktomuša susiduriam su Žagaru, kuris vos pasisveikinęs ima šaukti savo draugiška ir kartu abejinga maniera: tau bloga?! kas atsitiko?! siaubas! kaip tu atrodai?! kavos? ledo? vyno? gryno oro? – na, maždaug taip. Žodžiu, ir vėl sugebėjau operoje įspūdingai pasirodyti. O tada, žinoma, teko eiti kartu į tą kambarį, nes Žagarui atsakyti neįmanoma, ir paskui aš ten stoviu ir kankinuosi, o Žagaras pasakoja prancūzams kažkokias nesąmones apie mano „iškilią prozą, ypač dešimtajame dešimtmetyje, ir jos ypatingą politinį kontekstą“ – visiškos ir absoliučios kvailystės, bet man taip bloga, kad net kalbėti negaliu, kur ten – net neįstengiu apsimesti, kad dalyvauju pokalbyje, na, ten linksėti galva, šypsotis ir kaitalioti veido išraiškas, taigi ne tik blogai atrodau, bet ir elgiuosi blogai.

Matyt, galiausiai išvis nustosiu vaikščioti į operą.

Arba įsivesiu žymą „Nesėkmė operoje“.

BALANDŽIO 8 <BLOND>

Šita vėtra man jau ima atrodyti per garsi.

Iš latvių kalbos vertė Laura Laurušaitė

Gydymas šlapimu

► Atkelta iš p. 11

Šlapimas ženklina Dievą

Klausimą apie apsišlapinusio simbolinio žmogaus atvaizdą galėtų papildyti klausimas apie apsišlapinusį Dievą, Nukryžiuotąjį. Ar taip klausti būtų šventvagiška? Logiškai ar net teologiškai svarstant – ne. Krikščionybėje Jėzus vertinamas kaip žmogaus kūną išgyvenantis nepalengvintai: su visu skausmu, krauju, troškuliu, taip pat ir funkcijomis, kurios vertinamos kaip slėptinos ar gėdingos. Juk nukryžiavimas turėjo sukelti didžiulių fizinių ir psichologinių kančių. Medicininiu požiūriu skausmą, šoką ir stresą galėjo lydėti nevalingas šlapinimasis, juolab dėl ilgo kabėjimo, dusimo ir mėšlungio išsekus raumenims. Vadinasi, nukryžiavimo scenarijus – su visais žmogaus kūno silpnumo liudijimais – atskleidžia, koks radikalus buvo Dievo įsikūnijimas – Jo tapimas žmogumi. Nepaisant to, ikonografijoje kenčiantis Kristus vaizduojamas nepraradęs orumo, neatskleidęs, kad kaip žmogus jis, deja, turi nemažai bendra ir su kitais gyvūnais. Tokią poziciją galima suprasti. Kas kita – mūsų naratyvas ar ikonografinių simbolių interpretacija už tradicinės ikonografijos ribų.

Prieštaringų vertinimų ir pasmerkimų sulaukęs fotografas Andresas Serrano savo kūrinyje „Myžalų Kristus“ (1987) Nukryžiuotąjį panardino į savo paties šlapimą. Menininko tvirtinimu, tai nėra jokia šventvagystė. Esą kur kas šventvagiškiau Nukryžiuotojo ar kryžiaus simbolį naudoti kaip mažai ką bereiškiantį mados aksesuarą, pamirštant, kokiu siaubingu būdu Kristus buvo nužudytas. Tad logiškas atrodo ir kritikų, religinius simbolius aptariančių menotyrininkų tvirtinimas, kad kontroversiškas kūrinys yra ir šiuolaikinės kultūros ligos – simbolių nuvertėjimo – diagnozė. Pernelyg pripratome prie krucifikso kaip prie neutralaus papuošalo.

Netgi garsi meno istorikė vienuolė Wendy Beckett šiame kūrinyje įžvelgia idėją, neprieštaraujančią krikščioniškai Kristaus koncepcijai. Ir patį Serrano labiausiai žeidžia, kad jo kūryba vertinama kaip antikrikščioniška, nors nuo konfirmacijos dienos jis save tebelaikąs „Dievo kareiviu“. Pridurkime: Dievo pusėn stojančiu su savo urinoterapiniu menu, drąsiai, chuliganiškai suardančiu kitų savavališkai pastatytą sieną tarp šventumo ir profaniškumo. Priversdamas besibjaurintį žiūrovą pamatyti tai, kas kultūroje įprastai slepiama: kūno išskyras, audinių irimą, gendančios organikos dvoką, mirties kvepalus. O pamačius – pasinaudoti galimybe pagyti: nuo savo susireikšminimo, prisirišimo prie statuso, nuo savo banaliai sterilių ar steriliai banalių kasdienybės ritualų.

Beje, homeopatiniais gydymo šlapimu tikslais gali būti puikiai naudojamas ir vienas belgiškos tapatybės simbolių – „Besišlapinančio berniuko“ skulptūra, savo istorija siekianti XV amžių. Keletas legendų apie nekaltą berniuko šlapinimąsi byloja apie svarbų šio personažo vaidmenį gelbstintis nuo priešų ar užgesinant gaisrą. Nuo 1987 metų ši skulptūra, siekiant lyčių lygybės, turi ir moterišką variantą – „Besišlapinančią mergaitę“. Vien mintis apie tai veikia gydančiai. Nors kam nors kitam, ne medikui, matant, kaip ant specialaus padėkliuko poliklinikoje statau tyrimams skirtą buteliuką su gelsvu skysčiu, galėtų būti ne itin jauku. Kur kas droviau, nei apie tai užrašyti ar papasakoti. Tarsi asmenišką žmogaus siluetą peržengusi kūno dalis sujauktų žmogišką ne tik mano, bet ir stebinčiojo paveikslą, priversdama stebėtoją jaustis nepatogiai. Ir tai taptų mus siejančiu negalavimu, nors mes vis mažiau geidžiame būti susiję. Galbūt galėtume šį negalavimą gydytis tuo pačiu, dėl ko susirgome.

Trukt už vadžių – ir vėl nuo pradžių: šlapi herojai, suteptieji ir nuplautieji, mažų šuniukų balutės, geltonos dėmės ant sniego pusnių, automobilyje prie užpakalinio vaizdo veidrodėlio prikabintas dzingsintis Nukryžiuotasis, čia paliktas buvusio mašinos savininko. Daugiabutyje vidury nakties už sienos garsiai besišlapinantis ir po to vandenį nuleidžiantis kaimynas. Skimbčiojant Arvo Pärto varpeliams, *tintinnabuli*. Matematiškai apskaičiuotiems, muzikinėje kelionėje paimant nuo kelio visa, kas kitų buvo suprantama kaip likę nuo puotos, – likučiai, šalinimo produktai.

– SARA POISSON –

XL dydžio dėžutė

Iš bręstančio susitikimo su ja tikėjausi daug, todėl nekantravau ir nervinausi.

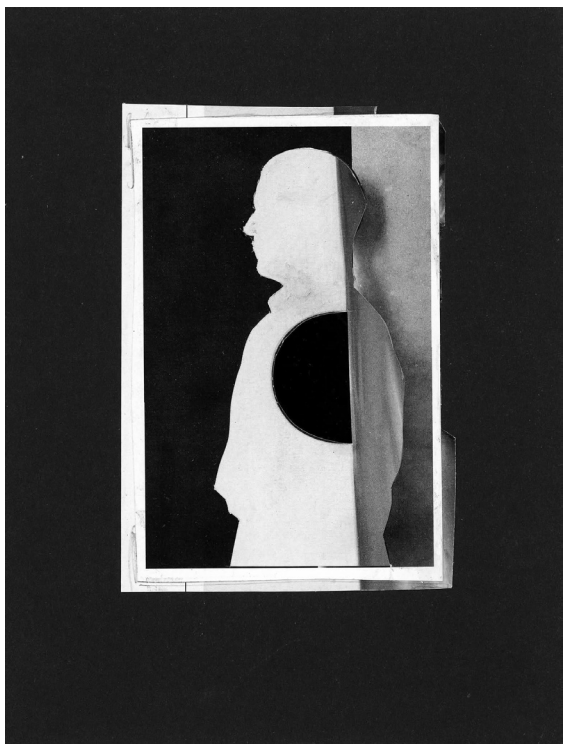
Jau metus krušausi darbe be jokių perspektyvų. Ankstų rytą apverstame sandėlyje prikraudavau furgoną iki stogo. Kad užtrenkčiau galines dureles, išsikišusius maišus į vidų sugrūsdavau koja. Po to važiuodavau į miestą, sprukdamas nuo sandėlio smarvės ir skersakiuojančių snukių. Turėjau arti kaip jautis. Kilnojau ir tampiau milžiniškus kurjerių maišus. Apie patogų tempą nebuvo nė kalbos – tik pasiutęs greitis. Skenuoji ir grūdi siuntas į paštomato akutes. Dirbdavau beveik apsižliumbęs, ypač kai aplinkui imdavo driektis ilga eilė žmonių, turinčių teisę man trukdyti. Kartais sukniubdavau įrėmęs nugarą į paštomatą ir žinojau: dar mažiausiai dešimt valandų – ir vėl į sandėlį. Atsiimti arba įdėti siuntų atėję žmonės į mane žiūrėjo kreivai. Nežinau, ar atrodžiau šiam reikalui per subtilus, bet jie neabejotinai matė, kad šito darbo aš gėdijuosi. Gėda mane persekiojo kiekviename žingsnyje. Nesidžiaugiau ir tada, kai artėjant žiemos šventėms kažkoks senis mane pavadino „supistu Kalėdų Seneliu“. Lauke darėsi šalta. Diena iš dienos mano raumenys medėjo, o ego traukėsi į mažą suledėjusį skreplį.

Jai trisdešimt penkeri, bet kūnas neišdavė jokių irimo ženklų. Ji rangėsi ir trankėsi į profilio nuotraukos rėmus, kaip į krantą išmesta žuvis. Išsprogusios, sustingusios akys klausė: *kodėl manęs neatsiklausėte?* Kažkas užsinorėjo pasikrušti, o ji liko įkalinta įaudrintame, perštinčiame kūne. Iškart suuodžiau šlykščių patirčių ir niūrios ištvermės dvoką. Užteko brūkštelėti keletą eilučių – šiek tiek saldžialiežuvavimo, kurio išmokau humanitariniuose moksluose, – ir ledai pajudėjo. Ji mokėjo virtuoziškai ir audringai jungti žodžius, o žmonių padermei tai nebūdinga. Pirštais kapojo ekraną su tokiu gyvuliškumu ir rafinuotu užsidegimu, kad nuo jos žinučių man iškart pasistojo.

Kad suspėčiau į susitikimą su ja, į darbą atsibeldžiau pusę šešių ryto, bet sandėlyje jau sukinėjosi „proletarai“. Žiūrėjo į mane kaip į išsigimėlį, kaip į keistą patiną. Nuo vienatvės ir miglotų ambicijų vaikščiojau susisukęs, lyg nuolat kažko laukčiau. Tikri darbo klasės vaikiai jautė, kad esu už juos skystesnis, be to, įtarė, kad laikau save viršesniu, ir tai buvo tiesa. Matyt, buvau nusiuntęs savo gyvenimo aprašymą su visais „universitetiniais titulais“ – kvaila ir neatsargu. Žavėjausi kai kuriais bičais. Arė kaip arkliai ir neinkštė. Užtikrintai pakėlė gyvuliškus krūvius, dar spėdavo persimesti sąmojais. Kuo jau kuo, o bobomis jų nepavadinsi. Vos vienas jų prieidavo, iš manęs pasipildavo intelektuali greitakalbė, skausmingai kontrastuojanti su vietiniu bazaru. Jų kompanijoje nesijaučiau jaukiai, be to, mane glumino jaunų įmitusių moterų bezdėjimas ir slaviški akcentai.

Šiaip ne taip sugrūdau paskutines siuntas, prašokau kamščius ir trečią valandą jau stovėjau nuogas po dušu savo skylėje.

Ji sėdėjo kavinėje Gedimino prospekte. Liesa ir stang-ri. Nemaža dalis moterų į susitikimus ateidavo dvigubai storesnės nei nuotraukose – pigus triukas, dvelkiantis desperacija. Bandydamas suvaldyti jaudulį, prisistačiau su negrabiu rafinuotumu. Kai iš jos storų drėgnų lūpų žodžiai pasipylė kaip pro užtvanką prasiveržusi upė, supratau – čia ji. Kalė suokė be stabdžių. Jos kalbėjimo stilius buvo betarpiškas, gatvinis: *Gen Z* ir milenialsų kartų kokteilis, putojantis ekskursais apie politiką ir filosofiją. Iš pradžių pokalbis klojosi pakenčiamai: nuosaiki kairė, aksominis aktyvizmas, radikali estetika. Abu buvom iš padorių šeimų, abu neapdairiai pasirinkę duobėtą kelią. Mano šykščius, glaustus įsiterpimus ji virškino dėmesingai ir nekantriai. Kartą ji mane grubiai pertraukė, nepatenkinta trivialiu atsaku į jos ilgą prakalbą, ir aš vos susilaikiau neatseikėjęs jai kelių riebesnių žodelių. Buvau įžeidus pizdukas. Ji išpliurpė viską: kad nuo ligos užsilenkė jos jaunesnė sesuo, kad geria vaistus dėl testosterono perviršio, kad yra linkusi pjaustyti sau riešus, kad universitete renka tik maksimalius įvertinimus, o studijuoti žada visą sumautą gyvenimą. Kalbėjo šiurkščiai. Dominavo, traukė dėmesį. Kairuoliškas mintis keitė fyfiški elitistiniai pasažai, kurie netrukus nusirisdavo iki visiškų banalybių, plepalų apie drapanas ir virtuvę. Kai nusisukau, bandydamas išlaikyti šiokį tokį atstumą, ji įspraudė savo aštrų veidą tiesiai į mano regos lauką. Demoniškomis akimis reikalavo dėmesio. Spoksojau į jos siaurą pliką liemenį ir po megztiniu pūpsančius apvalius nuostabius papus. Jai patiko ar bent jos neerzino, kad akimis tyrinėju jos kūną. Reikalai niaukėsi. Ji vis įžūliau kalbėjo apie savo laimėjimus, nuosavą butą Vilniaus centre, prestižines studijas Toronte ir kitą mėšlą. Mus suartinusios temos blėso, bet aš kantriai sėdėjau, stebėdamas jos hermafroditišką draskymąsi. Prieš mane skeryčiojosi ir žviegė intelektuali, „skeltanagė“ merga.

Tomo Tereko koliažas

Grįžęs į savo skylę gulėjau ant lovos įbedęs žvilgsnį į lubas. Nenorėjau nei maisto, nei muzikos, nei galvoti apie mėšlą, kuris laukia rytoj. Po susikirtimo – ego prieš ego – mano utėliška savivertė isteriškai išpampo nepasitenkinimo pūliniu, kuris ir maloniai dilgčiojo, ir supistai niežėjo. Kita vertus, kelios mano frazės prasprūdo, nusileido ir suspurdėjo kažkur tarp jos plėšrių, beveik vyriškų šlaunų. Tuos kelis staigius artumo momentus aš aiškiai užfiksavau. Jos pasipūtėliškos nesąmonės mane išvargino, bet kalė turėjo purvo ir smarvės.

Sustirę pirštų galiukai slydo gličiu paštomato monitoriaus paviršiumi. Ariau viršvalandžius, nes artėjant šventėms siuntų skaičius tapo beprotiškas. Paštomatai užsikimšo. Su furgonu sukau ratus nuo vieno prie kito, bandydamas atsikratyti balasto ir konkuruodamas su kitais kurjeriais dėl laisvų akučių. Šitas košmaras baigėsi tik kitą dieną, kai sandėlio administracija kažkokiais būdais pasamdė penkis naujus vyrukus, sutikusius dirbti naktinėje pamainoje. Siuntų skaičius ir darbo valandos įgavo humaniškesnį pavidalą. Bet trečiosios dienos rytas buvo kaip reta šlykštus. Siuntų skaičius vėl šovė į viršų, lauke spaudė šaltukas. Rūšiavau ir kroviau siuntas į skylėtus dulkėmis, alkoholiu ir saldainiais atsiduodančius maišus, nesusigaudydamas, ką veikiu šitoje anachronistiškoje mėšlidėje. Mintis apie darbą biure nė trupučio neguodė. Žinojau, kad turiu mažiau myžti į batą. Ištvėrus furgono pripildymą, gyvenimas vis tiek pašviesėja. Buvau beveik netekęs sąmonės, kai kišenėje suvibravo androidas. Prikišau ekraną prie veido: „kada antras susitikimas?“

Ji rengianti kino vakarą. Parašiau, kad ateisiu. Man buvo patogu manyti, kad ji vienišė. Susidarė įspūdis, kad žmonių ji nekentė lygiai taip pat kaip ir aš, todėl nesibaiminau sutikti minios patenkintų ir plepių individų su „Apple“ žaisliukais. Manęs vos nesuvystė panikos ataka, kol lipau į šeštą aukštą. Supistame daugiabutyje, naujamiesčio viduriuose, neveikė liftas. Frustruotai, per veržliai pasisveikinau, nesutramdydamas jaudulio, nors visą dieną puoselėjau mintis apie žaismingą pokalbį. Įbrukau jai į rankas vyno butelį. Jei ne smaugiantis jaudulys, būčiau mielai įbrukęs iš praskiepo išluptą apykietį pimpalą. Ji susirangė ant baltos plačios palangės. Jos kūno linijos buvo kampuotos ir aštrios. Judesiai skuboti, tiesmuki. Mane stebino, kaip kantriai ji pakėlė tai, kad blaškiausi aplinkui visiškai susivaręs. Apžiūrėjau jos knygų lentyną. Butas naujas. Slegiantis. Vakar mes ilgai susirašinėjome, o dabar ji kalbėjo apie pašlijusius santykius su tėvu. Tai vienintelis žmogus pasaulyje, kuris, reikalui esant, jai vis dar atseikėdavo babkių. Su motina ji konfliktavo, kol galiausiai nutraukė ryšius. Jos žodžiai sprūdo iš mano sąmonės lauko. Kuo labiau stengiausi, tuo beviltiškiau nuo jos tolau. Nesugebėjau kalės prisileisti. Familiarumas prie manęs nelipo, todėl greitai pasidaviau. Mane nudegino mintis, kad daugiau niekada nesugebėsiu su niekuo suartėti. Sėdėjau sutrikęs, nes ji elgėsi maloniau nei per pirmą susitikimą. Norėjau į ją žiūrėti kaip pirmą kartą: kaip į šviežią mėsą. Stebėti ją be jokių sentimentų. Kurjeris pristatė picą. Pažvelgiau į kalės vaiką su pasidygėjimu: akimirkai jis mane nubloškė atgal į mano darbovietę. Ji įjungė filmą. Kažką iš Čekijos lėtųjų filmų lobyno, apie vyrą, kuris visą dieną stengėsi nepratarti nė žodžio. Filmas mane kiek apramino, bet vis dar sparčiai gėriau. Vėliau aš stryktelėjau pasiimti dar vieno butelio vyno, o ji kaip tik ėjo iš tūliko. Mes šiurkščiai plojomės vienas į kitą. Jos kūnas buvo atletiškas: stangriai trūkčiojantis kalės fiziškumas. Būtent tą akimirką išsivadavau iš susikaustymo gniaužtų ir sugriebiau ją už šiknos. Ji pasimuistė, stuktelėjo plaštakų briaunomis man į raktikaulį. Aš grubiai pastūmiau ją į pagrindinį kambarį. Ji nusijuokė. Tada susikibome ir pradėjome grumtis. Man šis žaidimas patiko. Bet tada ji atkišo lūpas bučiuotis, sušvelnėjo. Aš vėl įsitempiau, ėmiau abejoti savo erekcijos tvarumu. Pabandžiau ją vėl sugriebti, vėl įsukti į grumtynes, bet ji pasišiaušė ir atšlijo. Atsisėdome žiūrėti filmo, bet tai niekur nebevedė. Netrukus ji pasakė mananti, kad man laikas eiti.

Aš toliau ariau. Tris dienas iš eilės plušau, kišdamas šlamštą į paštomatų dėžutes su didžiausiu įniršiu. Darbas vis dar buvo šūdinas ir vergiškas, bet bent jau niekas neprisipisinėjo dėl menkiausių smulkmenų ir neaiškino, kokius skudurus turiu vilkėti. Negalėjau pakęsti darbo drabužių. Didžiąją dalį dienos praleisdavau vienas. Mano raumenys dar labiau maudė ir degė. Kažkuri sąmonės dalis tyliai triumfavo, pritardama purvui, fiziniam tiesmukumui ir pažeminimui. Nežinojau, ar ji dar kada nors parašys, bet dėl to nesukau galvos. Būtų buvę neblogai joje grubiai išsilieti, bet tos kelios akimirkos, kai vienas kitą gnaibėm ir stumdėm, buvo nuostabios. Užtrenkiau XL dydžio dėžutės dureles taip, kad vos neišsilakstė varžtai. Artėjo penktadienis. Žinojau, kad grįžęs į savo skylę klausysiuos muzikos ir įniksiu į literatūrą. Vėl atsidursiu erdvėje, kurioje niekas nepisa proto, nereikalauja rautis plaukų dėl babkių – kur galėsiu nevaržomai tarpti savo paties mėšle.

– HENRIS VĖSA –

Redaktorė – Eglė Frank
(*egle.frankone@gmail.com*, +370 698 80 890).
Vertimai, „Skaitykla Nr. 5“ – Andrius Patiomkinas.
Kalbos redaktorė – Audrė Kubiliūtė.
Maketuotoja – Zita Remeikienė.
Finansininkė – Danuta Churtasenko (+370 652 87 978).
Redakcijos adresas Maironio g. 10, LT-01124 Vilnius.
El. paštas *satenai@gmail.com;* tinklalapis *www.satenai.lt.*
Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.

Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760.
4 spaudos lankai. Indeksas 0109. Tiražas 1 271 egz.
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke
LT36 7300 0100 0000 7071, AB „Swedbank“.
Spausdino „Lietuvos ryto“ spaustuvė,
Sodų g. 83, Skaidiškės, LT-13274 Vilniaus r. sav.
Medijų rėmimo fondas 2026 m. suteikė 54 928 Eur
paramą laikraščio leidybai ir 70 000 Eur projektui
„Kultūros riboženkliai ir trajektorijos“.

MRF MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS
KPLA NARYS